

הפסגה שבועית

המחיר 25 ש"ח (כולל מע"מ)

המחיר באילת 21.40

גליון מס' 27 | יולי 2000

ידיעות אחרונות

מחיר: 25 ש"ח	מחיר: 21.40 ש"ח	מחיר: 25 ש"ח	מחיר: 21.40 ש"ח	מחיר: 25 ש"ח	מחיר: 21.40 ש"ח	מחיר: 25 ש"ח	מחיר: 21.40 ש"ח	מחיר: 25 ש"ח	מחיר: 21.40 ש"ח
--------------	-----------------	--------------	-----------------	--------------	-----------------	--------------	-----------------	--------------	-----------------

סוכנויות הידיעות לפנות בוקר
כונתה המפקדו
השנייה באודלן
של צה"ל בלבן
עמוד 2

הקבינט התכנס אמש • הערכה: הנסיגה מלבנון - בתוך ימים

יום של השפלה

חום ברנע
הלד
טנכ"י
החיים
דביר
החיה
בן
שירת
במרחק
אזור
דה
האזור
נתי
למדינה
לשנה
אל
טכני
כמעט
שם
החיים
לחיות
בן
נמצא
החיים
של
אזור
היה
את
מחיר
לשנה

- כתבות ותחקירים** הסכסוך ב"ידיעות אחרונות" • טביעת האצבעות של משה ורדי • הסמכות הרפואית של מוסף "הארץ" • הכותרות הריקות של "משעל חם" • הקלטת הקנויה של "מבט"
- טורים ומאמרים** כרמית גיא • ירון אזרחי • דוד לנדאו • אורי דרומי • נתן כספי • עמוס נוי • רפי מן • עוזי כנדימן
- מדורים קבועים** איפה טעינו • עין בינלאומית • קורא מן השורה • לשון הרע • מסיבת עיתונאים • אירועי תקשורת

שכרון הכות

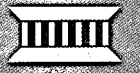
ביום שבו נפתח משפטו של עופר נמרודי, המו"ל והעורך הראשי של "מעריב" עד לא מכבר, נמשכה ההשבתה של "ידיעות אחרונות" על-ידי המו"לים, בני משפחת מוזס ואליעזר פישמן. באותו יום עצמו המשיכו מו"לים אחרים של העיתונות המודפסת, כמו מו"ל "הארץ" ומו"ל "ג'רוזלם פוסט" (שנוהג בעיתונאיו בשרירות לב פיאודלית), להעניק גיבוי מוחלט להנהלת "ידיעות אחרונות", ואף לסייע לה באופן מעשי להדפיס את העיתון ולעקוף בכך את העובדים המושבתיים. תחילת משפטו של נמרודי סגרה את מעגל הטירוף שעליו נעה סחרחרת היחסים בין המו"לים הגדולים של העיתונות, ובינם לבין עיתונאיהם: האיש, שעלול להישלח לכלא על עבירות חמורות שמקורן בתחרות עסקית עם "ידיעות אחרונות", מוצא את עצמו במצב שבו עיתונו נותן יד להנהלת העיתון המתחרה כדי להקל את מאבקה בעובדי הדפוס. התנהגותו של נמרודי, זו שכבר הוכחה ושבגללה ישב מאחורי סורג ובריה וזו שבה הוא מואשם עתה, היא ביטוי של עולם מושגים שהיה עד כה זר לעיתונות הישראלית. העורך והמו"ל של עיתון מכובד, השני בגודלו במדינה, יישם כללי משחק עברי-ישראלי, מהם חמורים ביותר, על הפרקטיקה העסקית שלו בבואו להתחרות ב"ידיעות אחרונות". מהחטא הראשון הוזה השתרשרו, על פי כתב-האישום, מעשים פליליים נוספים, שהיו, במידה לא קטנה, תולדה של החקירה שנפתחה נגדו, עד שהגיעו לממדי תנועתו של תמנון מאפיוזי. החקירה שנוהלה נגד נמרודי השפיעה קשרים אפלים ועסקות מפוקפקות שבהם מעורבים בעלי תפקידים רמים ביותר בשירות הציבור, והיא לימדה על תפיסה מעוורת וכוהנית של תפקיד העיתונות ויכולתה, הן מצד נמרודי ועושי דברו והן מצד מושאי חיזוריו ולחציו.

עיתונאים, גם כשהם עורכים ראשיים, הם בראש ובראשונה שליחיו של הציבור. תפקידם לכוון את כלי התקשורת שבידיהם להביא מידע, לפרש את המציאות, לתת ביטוי לדעת הקהל. זכו-תם, כמובן, ליהנות מהיוקרה ומהעוצמה שתפקידם מקנה להם, אבל עליהם לזכור כי כוח משחית, וכוח מוחלט משחית באופן מוחלט, לא רק פוליטיקאים אלא גם אנשי תקשורת. פרשת נמרודי די היא ביטוי קיצוני לסכנה: האיש לא הבין את מגבלות הכוח העיתונאי, הוא השתכר מהמעמד החברתי שתפקידו הקנה לו, והוא לא היה גבון ובוגר דיו לשים לעצמו גבולות.

ככל שפרשת נמרודי היא מקרה קיצוני, יוצא-דופן, של עיתונות את סרחה, ככל שרב הפיתוי לראות בה תאוונה חריגה, הצטל"בות תחילת משפטו עם השבתת "ידיעות אחרונות" מציבה, ולו במישור הסמלי בלבד, תמרור אזהרה: חרף כל ההבדלים המובנים מאליהם בין שני המקרים, גם מאחורי התנהגות המו"לים של "ידיעות אחרונות" עומדת תחושה של כוח בלתי מוגבל: הם באו לשבור את העובדים והם לא נרתעו מלרמוס את כבודם. אחוות המו"לים, שיצאה מן הארון במהלך ההשבתה, סיפקה המחשה נוספת לפגיעותם של העיתונאים המבקשים לקיים את עצמאותם, גם מול מעבידיהם. ■

עוזי בנימין

4	סוחרי הרגשות: "ידיעות אחרונות". עיתון של מצב רוח - ענת בלינט
8	הסכסוך ב"ידיעות אחרונות": כותבים ובוכים - כרמית גיא
10	הסכסוך ב"ידיעות אחרונות": גדר המערכת - רן איציק
14	הסכסוך ב"ידיעות אחרונות": העיתון של ההנהלה - ירון אזרחי
15	הנסיגה מלבנון: קלטת החייל ורכשה בכסף - ארנון לוי
16	הנסיגה מלבנון: גם לתקשורת יש רגשות - עמית בן-ארויה
20	הנסיגה מלבנון: לא העיתונות הפסיקה את הסיוט - אורי דרומי
23	קורא מן השורה: אסד, נסיך הקדמה - עמוס נוי
24	אוויר חם: מעשי נסים משעל - דנה וינקלר
27	איפה טעינו: בבוקר ראיתי ידיעה כפולה - דוד לנדאו
28	אנחנו לא ערוץ כבלים: תשובה לחיים יבין - נתן כספי
30	עשן בעיניים: הסמכות הרפואית של מוסף "הארץ" - בת-שבע סובלמן-שמעון
34	עין בינלאומית: שרוף סדרתי בארצות-הברית - רפי מן
37	לשון הרע: חובה למסור מידע - איתן להמן
38	אין חדשות: ערוץ אי.טי.וי מוותר על מהדורת החדשות המרכזית - תמר אשורי
40	מסיבת עיתונאים: מדור תגובות
42	אירועי תקשורת

 <p>THE ISRAELI DEMOCRACY INSTITUTE An Israel-Diaspora Enterprise</p>	<p>מזכיר המערכת: ארנון לוי השער: ANONYMOUSDESIGN דפוס: דפוס המקור כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il ISSN 0793-5781</p>	<p>עורך: עוזי בנימין מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן יועץ: פרופ' מרדכי קרמניצר, פרופ' ירון אזרחי עריכה גרפית: ANONYMOUSDESIGN עריכה לשונית: שלומית ח</p>	<p>"העין השביעית" בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה ת.ד. 4702 ירושלים 91040 טלפון: מערכת 02-5300866 מנויים ומנהלה 02-5300841 פקס: 03-5488633</p>
--	---	--	---

ספסרי הדגשות

זו יכולה היתה להיות הכותרת של הכתבה הזאת לו פורסמה בעמוד הראשון של "ידיעות אחרונות" בעריכתו של משה ורדי

ענת באלינט

ורדי, כך סופר לצעירים, הוא אשף ביישום התפיסה המבצחת של "ידיעות אחרונות", שאותה ביסס קודמו ומורו, דב יודקובסקי. משהו שבין טבלואיד בריטי צעקני לבין עיתון broad sheet מכובד וענייני. "ידיעות אחרונות" רואה את עצמו לאורך כל השנים ככזה, בתקופה הקודמת של ורדי כעורך, בימי שליו, וגם כעת: עיתון עממי אך מכובד, כזה שמספק את היצרים הבסיסיים של ההמונים (מין, פשע, רכילות), אבל גם את מה שחייבים לדעת

הוא עושה עיתון, את "ידיעות אחרונות". יותר משמונה חודשים עברו מאז חזר ורדי לערוך את "ידיעות אחרונות" במקום אלון שליו שפוטר במפתיע, והשינוי הנושב מדפי העיתון, מדפוס העריכה שלו, מורגש ונוכח. לעורכים שעבדו עם ורדי בסיבוב הראשון נראה כי גלגלי הזמן חוזרים לאחור. לאלה שנכנסו לעבודה כשנעדר מהעיתון, המיתוס שהשאיר בבניין מתמלא חיים, אבל כלל לא בטוח שהם שמחים לקראתו.

רק היה משה ורדי, עורך "ידיעות אחרונות", מוצא את אותו כפתור סודי שהיה מאפשר לו לשלוח מסר שיחדור היישר ללבותיהם של ההמונים, מעין לחצן קטן שידגדג את קצות העצבים הרגישים של הקוראים, הוא בוודאי היה לוחץ עליו שוב ושוב ללא הפסקה, תוך שהוא ממלמל לעצמו: "כמה שיותר מרגש יותר טוב, יותר מרגש... יותר טוב". הואיל והכפתור הזה עדיין לא נמצא, או לא הומצא, מסתפק בינתיים ורדי במה שיש:

בתחרות בין שני העיתונים הגדולים. אסטרטגית החיפוי של "מעריב" מביאה לכך שהנוכחות של שני העיתונים האלה, ששולטים באופן כמעט מלא על שוק קוראי העיתונות המודפסת, מושפעת באופן מכריע מתפיסת עולמו של איש אחד.

השאלות הללו לא כל-כך מעניינות את ורדי, כפי שמעידים עורכים שעבדו עמו בעבר ועובדים עמו כעת. "התכנים פחות חשובים לו", אומר עורך שעבד עמו בצמידות. "חשוב לו איך זה נראה, וזה מקרין למטה. עורכים מרגישים שאין מעליהם ערכאת סמכות ששופטת באופן ענייני את העבודה שלהם, יש תחושה שמותר להתפרע. כלומר, ב'ידיעות אחרונות' תחת ורדי יתלבטו בין 'שבח' למרחץ דמים' ופחות יתעניינו אם הרגו או לא - זה ב'הארץ'. תמיד אומרים במערכת 'מחר יש גם עיתון', אז נכתוב מחר את האמת."

מלה, חצי מלה

הסימן המובהק ביותר לשובו של ה"ורדים" אל "ידיעות אחרונות" ניכר בבחירת נושאי הכותרות הראשיות, ובעיקר - בדרך הניסוח שלהן. הרעיון המנחה את ורדי בניסוח הכותרות הראשיות הוא, בראש ובראשונה: כמה שיותר קצר. "מבחינתנו", אומר עורך לשעבר בדסק, "כותרת קצרה היא כותרת מעולה. שתי מלים זו פשרה. 'מלחמה' עדיף על 'יום של מלחמה' ו'אש' עדיף על 'כפר בלהבות'". השיקול השני הוא העברת מסר רגשי, יצירת דרמה והתרגשות 'יצאי-דופן', דרך הכותרת הראשית. התוצאה היא ריבוי של כותרות אנטי-עיתונאיות, כאלו שאינן מספיק רות כמעט דבר על האירוע המרכזי של היום, ובמקום זאת "מסבירות" לקוראים מה צריכה להיות תחושתם כלפי האירוע, תחושה שאמור לה לנוע בין שני קטבים: פחד נורא או התעלות הסרת תקדים.

הנה כמה דוגמאות לכותרות "אווירה" כאלו שניתנו מאז חזרתו של ורדי: "יום של אש", "קרב הישרדות", "מציאות חדשה", "בדם קר" וכמובן, "יום של השפלה" שהביאה לגל של תגובות כועסות ונדהמות, גם מעל דפי העיתון עצמו. (שאר הדוגמאות מתייחסות, בהתאמה, למהומות בשטחים באמצע מאי, להפסד של ברק בהצבעה הטרוםית על הקדמת הבחירות, להשלמת הנסיגה מלבנון ולרצח הנער טל רייכמן). אמנם גם בימי שליו, אומר אחד העורכים בדסק, היו ימים שבהם ניתנו כותרות מהסוג הזה, אחרי הכל מדובר ב"ידיעות אחרונות", אבל זה היה שמור רק לאירועים ופיגועים גדולים באמת. סוג אחר, אבל דומה, של כותרות-רגש מתייחס לתחושה כללית כאל האירוע החשוב ביותר של היום, ולא אל התרחשות אמיתית. כזו היתה הכותרת מוועידת שפרדסטאון

(פוליטיקה, מדיניות חוץ, תחקירים). אך אף שוורדי הוא האיש המזוהה ביותר עם הגישה הזאת, אין ספק כי בין ה"צהוב" לעיתון רחב היריעה, נטיית לבו של ורדי הולכת אחרי הראשון. "ורדי מאמין", אומר עורך לשעבר שעבד עמו בדסק החדשות, "שהקורא מתפשט ריגוש כל יום, ואין לו בעיה לזייף אורגומה לצורך כך. הוא מאמין שמטרת העיתון היא לקחת את חיי האזרחים ולהחזיר להם התרגשות ועניין, ומשום כך מותר, לשיטתו, לעשות שדרוג לידיעות חדשותיות, גם אם זה לא נדרש על-פי קני מידה עיתונאיים. הוא מרבה לצטט עורך בריטי הנערץ עליו, שאמר, 'אנחנו רוצים להכניס טיפה צבע ורוד לחיים האפורים של תושבי קובנטרי'."

אין ספק כי זה מה שוורדי יודע לעשות הכי טוב: להכניס קצת צבע לחיים האפורים של תושבי ישראל. וזה מה שהוא אכן עשה עם כניסתו לתפקיד. זמן לא רב לאחר ששב לעיתון, נתלה, בכמה מקומות במערכת, דף ובו הודעה על הצבעים החדשים שייכנסו לשימוש בעיתון. בימי שליו הובאה עורכת גרפית, ענת קציר שמה, שסייעה בעיצוב מחדש של העיתון ובקביעת הגוונים שיאפיינו אותו. כשהגיע ורדי הוא שינה את לוח הצבעים וכעת עושים שימוש בגוונים עזים יותר ובצבעוניות רבה, לעומת האדום, הכחול והשחור ששלטו בתקופת שליו.

הצבעים החדשים הם כמעט רק מטאפורה לתפיסת העולם של ורדי. כדי לנסות לפצח אותה באופן יסודי יותר צריך להתבונן, מעבר לצבעים, בעמודים הראשונים של העיתון, וזה מה שיעשה להלן. הבחירה איננה מקרית; ורדי רואה בעמוד הראשון את חלון הראווה של העיתון, ואת עצמו כאחראי הבלעדי על תוכנו ועיצובו.

"העמוד הראשון הוא הבייבי שליו", אומר אחד העורכים בדסק. "הוא המעצב הבלעדי שליו, ומי שעורך את העמוד הראשון באותו יום מקבל ממנו הוראות, לאחר שהוא צייד את העמוד בעצמו בלשכה שליו. בימי שליו זה לא היה כך. הוא לא היה אומר 'אני רוצה', אלא נתן יותר חופש לעורכות של העמוד הזה ומעלה הצעות. ההליך כולו היה יותר דמוקרטי ופחות לדין. ורדי קובע, ולא מתייץ עץ עם אף אחד". העמוד הראשון הוא גם היחיד שאינו עובר בחינה נוספת של עורך-מבקר שבדוק את העריכה של יתר עמודי החדשות כל ערב.

מעבר לניסיון לשרטט את ה"אני מאמין" של העורך החדש-ישן, עולה השאלה מה עושה השינוי לתמונת המציאות שמקבלים מדי יום המוני הקוראים של "ידיעות אחרונות". זו שאלה חשובה, בהנחה שללא מעט קוראים (שהם חלק ניכר מכלל הציבור בארץ), "ידיעות אחרונות" הוא מקור מידע כמעט בלעדי, ובהתחשב בכך שהוא נתון הטון

למשל ההשלכה של האירוע על כלל הציבור, אלא מה שיש לו "תסריט" טוב ומרגש. ורדי שולף פיסות מציאות, אורז אותן באריזה דרמטית מקצועית, ומגיש אותן לקוראים כמוצר בידורי.

קול העם

מקרה עופרה חזה מייצג מאפיין נוסף בסגנונו של ורדי. יש ב"ידיעות אחרונות" חיבה מיוחדת, ובהודשים האחרונים גדולה עוד יותר מהרגיל, לכל מה שיכול להיתפס כ"סמל לאומי", כל מה שמגדיר ומייצג במידה כלשהי את "הישראליות". בעיני ורדי, הססמה "העיתון של המדינה" אינה אמירה סתם, אלא ציווי שיש להגשימו הלכה למעשה כל אימת שמזדמן. זה מאפשר ליצור זיהוי בין המדינה למוצר, ומציב את העיתון בעמדת כוח של קול הגמוני, של מכתוב קונסנזוס. כמה דוגמה את מהתודשים האחרונים לידיעות ולתמונות שהופיעו בעמוד הראשון:

ינואר: המילניום של קוראי "ידיעות אחרונות" נפתח במאמרים של ראש הממשלה וראש האופוזיציה, וכמה ימים אחר-כך הופיע עה בעמוד הראשון תמונה גדולה של הכותל בירושלים, בקשר למזג האוויר הסוער ביום הקודם.

פברואר: מחלתה של עופרה חזה זכתה לסיי-קור נרחב בעמודים הראשונים של העיתון, ועם מותה, כאמור, נפרשה תמונת ענק שלה על השער, בסגנון הצהובונים הבריטיים לאחר מותה של הנסיכה דיאנה.

אפריל: במשך יומיים נצבע העמוד הראשון בצהוב ובדמויות האוהדים, לרגל ניצחונה של מכבי תל-אביב על ברצלונה ועלייתה לגמר גביע אירופה. לאחר הניצחון על ברצלונה היתה הכותרת "ועכשיו - הגביע!" ולמחרת קבע העיתון נחרצות: "מכבי תל-אביב - המדינה אתכם". אוהדי הפועל תל-אביב, למען אחדות העם, נעלמו כלא היו.

מאי: הגששים הופיעו בעמוד הראשון לרגל זכייתם בפרס ישראל ("גשש - אוהב פרסים?"), ועשרה ימים אחר-כך שודרגה "לי-מור", אורנה בנאי מהתוכנית "רק בישראל", לאושיה לאומית, כאשר הידיעה על עזיבתה את התוכנית הופיעה בעמוד הראשון, לצד פניו המרוטשות של החייל עומר פרי שנפצע. יש לא מעט עורכים, בני הדור הצעיר, שחושבים שסגנון עריכה כזה, והרצון להפוך את העיתון למדורת השבט, עבר זמנם. עורך שעבד עם ורדי בעבר: "ההחלטה לפתוח את המילניום עם אהוד ברק ואריאל שרון ככותבים 'מקשטים', זאת החלטה שלא היתה עוברת אצל אלון שליו. היחס לראשי ממשלה השתנה, לא מקובל כבר שהם פותחים את העיתון, אבל ורדי לא השתנה. הטיפול בעופרה חזה הוכיח את חוסר המעודכנות שלו, חזה היא כבר שנים לא סמל לאומי. הוא מפא"יניק

בינאר: "דוד לוי: שרע נפתח בפנינו", שנמשכה בכותרת המשנה "ברק ושר החוץ הסורי התעמלו יחד בחדר הכושר"... וכזו היתה גם הכותרת בתחילת מאי, בעקבות הפגזות החיובאללה: "תסכול בצה"ל ובצפון מהאיפוק של הממשלה". האם היתה בשורה חדשותית כלשהי כאמירה הכללית והעמומה של לוי, או במפגש בחדר הכושר? האם יש משמעות ל"תחושות של תסכול", מעבר לני-סיון להלהיט את הרוחות וליצור דרמה?

דרך נוספת להגשים את השאיפה לכותרת "קצרה וחזקה" באה לידי ביטוי בכותרות ראשיות המדגישות נתונים מספריים. "15 הרוגים" היתה הכותרת הראשית בעקבות תאונת אוטובוס הפנויים והפנויות בצפון, ובהקשר אחר לגמרי, כיכב בכותרת הראשית סכום המכירה של חברת "כרומטיס", 4.5 מיליארד דולר. ההיגיון המנחה את בחירת הכותרות הללו הוא ההיפוך הגמור לשיקולים עיתונאיים ענייניים: לא חשוב כל-כך מה קרה, למי ולמה, העיקר הגודל, העוצמה של האירוע. עורך בדסק: "זה מה שאנחנו קוראים 'כותרת פח', כזו שלא ראוייה בכלל לדפוס. היינו מופתעים מאוד מההחלטה הזאת. יש תחושה שהעיתונות צעדה קדימה מאז שהוא עזב, והוא לא".

היו לילות שהפליאה במערכת החדשות של "ידיעות אחרונות" התעוררה עוד לפני הני-סוח: היא נסבה על עצם בחירת האירוע שיקבל את הכותרת הראשית. בשלוש הזדמנויות לפחות קיבל ורדי החלטות שאין בינן לבין שיקולי חשיבות חדשותית כמעט דבר. המקרה הראשון היה פרשת הטיפתו ורצחתו של הנער טל רייכמן בידי נהג מונית ערבי בסוף אוקטובר 1999. המקרה קיבל כותרת ראשית וכמעט את כל העמוד הראשון במשך יומיים, כאילו היה מדובר במשבר לאומי, ולא באירוע פלילי, חמור ככל שיהיה. המקרה השני היה מותה של עופרה חזה, שתמונת ענק שלה נפרשה על כל העמוד הראשון ודחקה את שאר הידיעות החשובות אל העמוד האחרון. המקרה השלישי - התמונות שצילם החייל ליאור ניב שנהרג בלבנון, שאתח מהן נפרשה על פני כל העמוד הראשון וזכתה לכותרת "דקות לפני המוות". הסיפור של העמוד הראשי לא היה מותם של ניב ושני החיילים האחרים, אלא עצם צילום התמונות סמוך למותו והצלחתו של העיתון לשים את ידו עליהן ולהביאן לפני הקורא. "זה לא ניוו", אומר אחד העורכים בדסק, "זו פורנוגרפיה, אין לזה משמעות מעבר לכך. פתחתי את העיתון והשתי הלם, הרגשתי שאני לא אוהב את מה שאני מחזיק ביד".

לגבי הקוראים, פירוש ההכרעות האלו הוא ערעור סולם החשיבות המקובל, הרציונלי. מה שעומד במרכז הוא לא מה ש"חשוב" ולכך יש קריטריונים מוסכמים בעריכה עיתונאית,

ורדי: העיסה מדברת

משה ורדי סירב להתייחס באופן מפורט לטענות העולות בכתבה. "העמוד הראשון ויתר חלקי העיתון מדברים בעד עצמם. יכול להיות שזה קולע לטעמו של אחד ולא לטעמו של אחר, וזה בסדר. אני לא חושב שהנחתום צריך להעיד על עיסתו, העיסה מדברת בעד עצמה", אמר.

אך הם ממחישים היטב את משנתו ואת הדרך שבה היא נפרשת מדי יום על פני העמוד הראשון, ומחלחלת משם פנימה אל שאר העמודים. חשוב להדגיש, יחד עם זאת, כי תהיה זו טעות לטעון שאלון שלי עשה עיתון אחר לגמרי. הנוסחה, בימי שלי, היתה אותה נוסחה מוכרת של "ידיעות אחרונות", וסממני הצהבת בצבצו מפה ומשם גם תחת שרביטו. ההבדל הוא כנראה במינון, בנפח, ובמידת המחויבות לאיפוק ולמתינות מתוך תחושה של אחריות.

ורדי מצייר לקוראי העיתון בצבעים עזים עולם פשוט שיש בו טובים ורעים, קורבנות ואשמים, "אנחנו" ו"הם". זהו גם עולם מפחיד ומלא סכנות, שבו בכל יום מתרחשת טלטלה חזקה שנושאת בחובה איום – לילדים, למדינה, לגאווה הלאומית. זו מציאות שאין בה הייררכיה לחשיבות האירועים, מפני שבכל יום מתרחש משהו מאוד מאוד חשוב, אפילו אם זהו רק רצח על רקע פלילי או פרישתה של שחקנית מתוכנית בידור. בפורעל, זו מציאות ישראלית מזויפת, שיש בה סמלים "נכונים" שאתם אמורים הישראלים כולם להודות.

לא מעט עורכים שעובדים ועבדו בדסק "ידיעות אחרונות" שוב אינם בטוחים כי הצפנים האלה, שהם תמצית התפיסה העיתונאית של ורדי, הנוסחה המנצחת של שנות השמונים ותחילת התשעים, מתאימים לתקופה הנוכחית. זו תקופה שבה החברה הישראלית, מצד אחד, משוסעת יותר מתמיד ומורכבת מהרבה קבוצות קטנות ונבדלות, ומצד אחר הולכת לקראת שלום עם שכנותיה. "מדורת השבט" היא לא מה שהיתה פעם, וגם "הרעים" עברו שינוי תדמית. אבל לא בטוח שהאיש שבטוח כי הוא מחויק בשרביט הקסם של "ידיעות אחרונות" רוצה לשמוע את כל זה. ובכל מקרה, אין לו זמן. הוא עסוק בהכנת העמוד הראשון של מחר. ■

ענת באליוט היא סטודנטית לחואר שני בפסיכולוגיה

הופעתם של ילדים במצבים של סכנה, רכיבים בשנים, בעלי מבט מפוחד, והכי טוב – אוה"זים ביד סמל של תום, למשל דובי או פרח, משרתת את נוסחת ורדי. להופעה כזו יכולה להיות הצדקה עיתונאית (למשל, במקרה של הילדה שליו שבת שנפגעה מבקבוק תבערה שהושלך אל תוך מכונית המשפחה), אבל ב"ידיעות אחרונות" הדבר נעשה בהבלטה ובהדגשה, מתוך הבנה שהנושא נוגע באחד הרגשות הבסיסיים של מרבית הקוראים – הצורך להגן על הצאצאים. באוקטובר אשתקד התפרסמה ידיעה על הילדה אליסה שאינה מקבלת אשפת כניסה לישראל כדי לחיות עם הוריה. לצד הידיעה הופיעה הילדה אליסה עם כובע מתוק ודובי בידה. האם היתה הידיעה זוכה לפרסום בעמוד ראשון ללא תמונתה של הילדה? ספק רב.

בחודש מאי בלבד הופיעו שבע ידיעות הקשורות לילדים בעמוד הראשון, אחת מהן בכותרת ראשית. לפחות בשתיים מהן נעשה ניצול בוטה של דמות הילד לצורך העצמת טרגדיה המתרחשת מעל ראשו. ב-24 במאי פורסמה תמונה של אנשי צד"ל נמלטים לישראל דרך שער פטמה. בין הממתינים בתור נראתה גם ילדה קטנה. הכיתוב אמר: "אלפי אנשי צד"ל ומשפחותיהם במסע בריחה, מחפשים מקלט. בתוכם, ילדה קטנה, מפוחדת ועצובה, שאין לה שמץ של מושג לאן לוקחים אותה". העורכים הם אלה שאין להם שמץ של מושג מיהי אותה ילדה, האם היא אכן מפוחדת ואם באמת אינה יודעת לאן לוקחים אותה, אבל ב"ידיעות אחרונות" הניחו, כנראה, שזה לא ממש משנה.

ב-31 במאי, כחלק מהסיקור הנרחב שניתן לעזיבתה של כוכי מרדכי את בעלה, הופיעה בעמוד הראשון תמונה של בחורה צעירה לבושה שחור (כנראה כוכי מרדכי) נושאת בובה ענקית של פו הדב, ומתחתייה נכתב "גם הדובי של יובל בן השנתיים עבר דירה". קורבנו של הילד, לדידם של העורכים, מתמצת את הסיפור כולו: הילדות הגוולה, צער הפרידה ואפילו רמיוז ל"חיבוק הדוב" של האב. ואולי כדאי להוסיף לרשימה זו קורבן נוסף: השימוש בשמו של הילד ב"ידיעות אחרונות". כותבת בכירה בעיתון: "זה מעשה נורא שנעשה לילד ששמו יובל. צילום פולשני בצורה מהרדה, בניסיון לפרוט לפרוטות את צער הפרידה מהאב. הסתכלתי עליו וחשבתי שזה ממש פו הדוב במתכונתו העלובה ביותר".

נוסחה שעבר זמנה

הכותרות הקצרות והיצריות, הפנייה אל הרגש הלאומי, הניסיון לצייר את "האחר" כמוסרי פחות, השימוש התכופ בדמויות ילדים, כל אלה אינם מציגים במלואו את השינוי שהביא עמו ורדי ל"ידיעות אחרונות",

בתפיסתו. הוא מאמין שצריך ללכת ל"עמך" ולהגיד להם כמה שהם טובים וגדולים, וזה מה שיקנה אותם. הוא לא באמת חושב שכל הדברים האלה שווים".

"זו בדיוק תופעת המסעודה", אומר עורך צעיר בדסק. "זה איש חכם שמתיימר, מלמעלה, לדעת מה המטוטמים אוהבים. זה לא לחשוב בגובה העיניים. אנשים לא אוהבים לחשוב שמסתכלים עליהם מלמעלה. יש לו יומרה לדעת על מה ידברו ומה יאהבו וללכת על זה בכל העוצמה, בלי שום ענייניות מתבקשת". הניסיון לקלוע אל רחשי לב הציבור לא היה מטריד כל-כך, אלמלא הופיעו מולו, פה ושם, רמזות על נחיתותו של "האחר", הלא-ישראלי (הלבנוני, הפלסטיני, ואפילו החרדי) כדי לשרת גם את הצורך בהאדרה עצמית של חברי הקבוצה, מי ששייך למעגל הישראלי.

ב-3 במאי, יום לאחר יום הזיכרון לשואה ולגבורה, הופיעה במרכז העמוד הראשון של "ידיעות אחרונות" תמונה של חרדי שהמשיך לשבת במונן הצפירה תחת הכותרת "כולם עמדו דום בצפירה – והוא ישב". תופעת החרדים שאינם מכבדים את הצפירה היא מוכרת, ואין בה עניין חדשותי המצדיק את מיקומה בעמוד הראשון, מלבד הרצון לעורר שנאה וכעס כלפי מי שאינו מוכן לקבל על עצמו את המוסכמות "הישראליות".

ב-31 במאי, הופיעה במרכז העמוד הראשון תמונה של תינוק לבנוני שננטש בבית-החור-לים רמב"ם לאחר שנתגלה מום בלבו. לא ידוע דבר על הסיבות לנטישה (אולי הוריו נותרו בלבנון? אולי התכוונו לחזור ולקחת אותו לאחר שיתברר היכן משכנים אותם בישראל?), ובכל זאת זכתה התמונה לכותרת הטעונה "נטישה חד-צדדית", שיוצרת את המשוואה בין הנסיגה הישראלית (זאת שרק ימים ספורים לפני כן ראה בה העיתון פגיעה באגו הלאומי) לבין המעשה הבלתי מוסרי של נטישת צאצא. המקרה הפרטי של המשפחה מקבל הקשר לאומי, ובמשוואה הזאת, הישראליים המצילים נראים הרבה יותר טוב. (כדאי לציין עם זאת, כי ורדי לא ניסח בעצמו את הכותרת, אך היא קיבלה את אישורו.)

ילדים זה שמחה

התינוק הלבנוני שנמצא בבית-החולים רמב"ם היה רק אחד ממספר לא מבוטל של ילדים שהופיעו בחודשים האחרונים בעמוד הראשון של "ידיעות אחרונות". כמה עורכים בעיתון טוענים כי אין לייחס את ההופעה התדירה של ילדים לחזרתו של ורדי, אלא להפרכתם של שניים מראשי הדסק להורים צעירים שהנושא קרוב אל לבם (ורדי עצמו העיר בצהוק על התעניינותם בנושא). אחרים חושבים כי הראש מקרין על הגוף כולו, וכי הטון הצהבהב שמכתוב ורדי גורם לעורכים לספק לו סחורה מן הסוג הזה. כך או כך,

ין מה לקנא בעיתונאים של "ידיעות אחרונות". כל מי שראה את ציוד האי.אנג'י, שפעם נחשב למלה האחרונה בתחום הטכנולוגיה של השידור, כשהוא מעלה רקב שנים על שנים במרתפים משום שהטכנאים סירבו להפעילו; מי שנאלץ להתמודד יום-יום עם בעיה של כתב שיוצא לשטח להביא את הקולות, מקליט אותם אבל אחר-כך נאלץ לרוץ לקצה העולם למצוא טלפון קווי, משום שהטכנאי באולפן מסרב לקבל הקל-טות שנעשו בטלפון נייד, עד שיקבל פיצוי הולם על השינוי המפליג בתנאי העבודה, מה שגורר לעתים קרובות עיכוב מגוחך בשידור מידע חשוב והסתפקות בתחליף של שידור הדברים בקולו של הכתב ללא ההקלטות - מבין מה עובר על העיתונאים של "ידיעות אחרונות" במאבקייהם להכניס טכנולוגיות חדשות לעיתון, ומאחר שגם ברשות-השידור לא מדובר בעצם בהכנסת הציוד (שהרי הטכנאים שמחים מאוד לעבוד ברמה טובה יותר, וגם הם שמחים כאשר השידור יוצא מוצלח) אלא בשינויים בהסכמי העבודה שלהם, בפיצוי כספי על כל שינוי ולו הקטן ביותר בעבודתם, אפשר למצוא כאן מקבילה מסוימת. מי שמשתנק בכל פעם שהוא זוכה להציץ ממרומי הוותק והיוקרה המקצועית שלו בתלוש משכורת של טכנאי מתחיל, יודע על מה מדובר. ולא נותר לו אלא לקנא או לשתף אתם פעולה במאבק על שיפור התנאים.

אלא שמאבקים מקצועיים, על כסף, מאוד לא נאים ולא יאים לעיתונאים. הם לא מוכנים לטבול את קצה האצבע במאבק כזה. אולי אפילו יציעו להם להצטרף להסתדרות, חלילה. אחרי ככלות הכל, ההישגים הנאים של הטכנאים נובעים בין השאר מיכולתם המיתולוגית "להוריד את השלטר" ולצפצף על כל העולם. ואילו העיתונאים ה"אחראים", החושבים תמיד ארבעה צעדים קדימה ויודעים שאם המאזין-הצופה-הקורא יגלה שיש בסקאלה - או בדוכנים - עוד תחנות (או עוד עיתונים), הוא עלול לשכות את התדר שלהם, ולמתחרים תהיה עדנה - הם לא מסוגלים לצאת למאבק אפילו על תנאי העבודה הבסיסיים שלהם. אם משהו מהם יוצא נפגע עקב ניסיון לציין במאבק מקצועי טהור - דבר בלתי חוקי בעליל, כפי שידוע לכל עיתונאי שעוסק בתחום יחסי העבודה - לכל היותר, הם חותמים על עצומות תמיכה, מגישים תלונה ומצפים לטוב. משדרים ובוכים. בוכים וכותבים.

כך גם ב"ידיעות אחרונות", המקום שכולם רוצים לעבוד בו. כי מי לא רוצה להיות חלק מסי-פור ההצלחה, המדהים אפילו בקנה מידה עולמי. אז מה אם בראשית הדרך מקבלים שכר נמוך משכר המינימום? תמיד אפשר לקוות, שאם רק נהיה טובים ונתמסר למקום העבודה, ונראה רצינות ונכונות להשקיע, בסופו של דבר, יגלו אותנו הבוסים ויצ'פרו אותנו כראוי. הרי כולם יודעים שהכוכבים הגדולים מקבלים משכורות עתק, או אולי מתישהו לאורך הדרך משהו יגלה שגם אני כוכב סמוי, ואז הכל יהיה בסדר. אז מה אם גם הכוכבים הגדולים האלה לא מאוש-רים תמיד - את העיתונאי המתחיל זה לא מרתיע מלהשתדל עוד יותר, להשקיע עוד שעות עבודה, ולקוות לטוב. כי אם הוא לא יעשה את זה, יבואו עשרות אחרים שיטמחו להחליף אותו בתנאים גרועים יותר, והוא יצטרף למעגל האבטלה.

מה אפשר עוד להוסיף על החוזים האישיים, שחיסלו כל שריד ליכולת להתגונן מפני מעביד שרירותי וגחמני. ברצותו מעלה, ברצותו מוריד. ברצותו מפטר במחי יד, וברצותו מוסיף בוננו-סים משכרים. ברצותו נוטל את המוצר שיצר העובד ועושה בו שימוש כרצונו, כמו, למשל, בהעברת הידיעה או הטור לאתר האינטרנט של העיתון, בלא לפצות את מביא החומר. צריך לשוב ולהזכיר ש"ידיעות אחרונות" הוא האחרון מבין גופי התקשורת הפרטיים המש-לים את מעגל החוזים האישיים. בעוד חצי שנה שוב לא יתקבלו עיתונאים לעבודה בעיתון על בסיס החוזה הקיבוצי, ואז יוסר המכשול האחרון בפני פריצת שוק העבודה העיתונאי לכל רות. בחצי השנה הזאת יתבסס אתר האינטרנט של העיתון, שהפך לאבן שואבת לעיתונאים ותיקים ורבי מוניטין ולפרחי עיתונאים גם יחד - מה שאולי מסביר, אגב, את עיתוי ההחלטה של ההנהלה לשים סוף לסכסוך הנצחי עם עובדי הדפוס, וגם את הסיקור הנינוח כל-כך של השבי-תה על כל ספיחיה בעיתונים. כי, כאמור, כולם רוצים לעבוד ב"ידיעות אחרונות".

ההתנהגות של ההנהלה אינה מפתיעה. מי שעקב אחר ראשיתו של התהליך הזה בעיתונות הבריטית, למשל, בשנות השמונים, אצל רופרט מרדוק ומידוענו רוברט מקסוול, זוכר את המחזות הלא נעימים של מאבקי העיתונאים על זכותם לעבוד במקום עבודה מסודר. המאבק היה נורא, העיתונאים הובסו ונאלצו לקבל את כל התכתיבים של הבוסים, כולל העברת המערכות מרחוב פליט, הידוע באווירה המיוחדת שבפאבים שלו, לגדה הדרומית של התימו,

הסכסוך
ב"ידיעות אחרונות"

נרמית גיא

כותבים ובוכים

עיתונאים ב"ידיעות אחרונות", שמתנדבים לשרת את המו"לים שלהם במאבקם בפועלי הדפוס, מזכירים את הפסוק מספר שמות: "ואם אמור יאמר העבד, 'אהבתי את אדוני'... והגישו אדוניו אל האלוהים, והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדוניו את אוזנו במרצע, ועבדו לעולם."

מרחק רב מהבית - וזה קרה שנים רבות לפני שהוכנסו המחשבים ואפשרו לעבוד מהבית - ומהרגלי העבודה המוכרים של דורות רבים של עיתונאים. אבל מה קרה לעיתונות הבריטית מאז? היא גוועה ודעכה, והיום אף אחד לא מתעניין במה שיש ל"טיימס" או ל"גארדיאן" לומר. גם לא באנגליה עצמה. לא שזה ממש אכפת לבעלי העיתון. את הכסף הם עושים במקומות אחרים. גם בארצות-הברית עברו העיתונים הגדולים מאבקים דומים, ותמיד המו"לים ניצחו. ה"ושינגטון פוסט" יצא מהשביתה הארוכה שלו בלא פגע, אבל זה רק משום של"ושינגטון פוסט" אין תחליף. וכמה "ושינגטון פוסט" כאלה יש?

ב"הארץ" עבר התהליך הזה כמעט בלא להותיר עקבות בצורת הדיווח והכתיבה של העיתונאים, שלא זו בלבד שהצליחו להימנע מלהיעשות דוברים של בעלי העיתון ושל האינטרסים

הכלכליים שלהם, הם אפילו מצליחים מעת לעת להרים ראש ולהביע את דעתם על התנהגותו העסקית של המו"ל שלהם, גם אם הוא אינו מתחשב בה. אבל איש לא מבטיח להם שמצב עניינים זה יימשך לאורך זמן. ב"מעריב" ראינו כבר עיתונאים משכירים את עטם לצרכיו המשתנים של הבעלים, ומסבירים בצורה רהוטה ועתירת כישרון למה הם עושים את זה. ב"ידיעות אחרונות" קשה במבט ראשון להבחין מי מהעיתונאים בעל חוזה אישי, ומי קשור עדיין בחוזה הקיבוצי. אבל שם, כאמור, התהליך טרם הסתיים.

ההתנהגות של הנהלת "ידיעות אחרונות" אינה מפתיעה. מובן גם הזעם של העיתונאים, שעבודתם משתבשת על לא עוול בכפם, שנאל-צים לסגור טורים ימים לפני פרסום, מה שהופך אותם למגוחכים משהו בקצב האירועים המטורף, וכופה עליהם תרגילים מתרגילים שונים כדי שלא לצאת אידיויטים. אלא שכדאי לזכור, ההנהלה היא שהשבייתה את העבודה, סגרה את

הבניין והפעילה חברות שמירה וקונצרטינות. לא מדובר בשביתה, שגם היא כלי לגיטימי במאבק, אלא בהשבתה. וגם אם טענות העיתונאים על עובדי הדפוס מוצדקות, וגם אם הם חושבים שהגיע הזמן לעשות לזה סוף, מכאן ועד התייצבות לצד ההנהלה ונכונות לעשות בעבורה את העבודה המלוכלכת, הדרך ארוכה. עורך - לשעבר? לעתיד? - שמקבל עליו מינוי ליחצ"ן את ההנהלה נגד עובדים, חוצה קו אדום ששום הסבר מחוכם לא יצליח למחוק. עובדים שמכופפים גורמות מקצועיות כדי לשרת את מעסיקיהם, שמתנדבים לשמש מליצי יושר של הבוסים ושוכחים שהם רחוקים מלנהוג בהם במלוא ההגיונות, מזכירים את הדברים של ג'ורג' ברנרד שאו על העיקרון והמחיר, או את הפסוק משמות כ"א: "ואם אמור יאמר העבד, 'אהבתי את אדוני... והגישו אדוניו אל האלוהים, והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדוניו את אוזנו במרצע, ועבדו לעולם."

ועדיין לא אמרנו דבר על העמיתים מהעיתונים האחרים, שבמסגרת סידורים מסידורים שונים, מוצאים את פרי עבודתם מחולק לעיתון המתחרה, כדי להציל אותו מבושה גדולה ומעיתון דק מדי בתאי הדואר של המנויים בבוקר. את אלה ואת אלה איש לא שואל, והכסף עובר שם ידיים בין המו"לים לבין עצמם. העיתונאים הם רק אמצעי ייצור, בלשון העגה שעברה זה כבר מן העולם. אמצעים וזהרים, מעוררי קנאה, אבל רק אמצעים ביד היוצר. ■

גלובוס: פו בר

הסכסוך
ב"ידיעות 11"
אחרונות

גדר ההכמער ככת

גם לאחר תום ההשבתה ב"ידיעות אחרונות", נותרה בעינה השאלה מה פשר ההתלהבות שבה השתתפו כתבי העיתון במצור שהטילה ההנהלה על הבניין

העובדים נאמנה, או שמה הושפעה מעוצמתו של העיתון - הוא אכן נושא ראוי לבדיקה. העובדים, מכל מקום, נותרו עם תחושה קשה; מהצד האחר, גם ההנהלה לא יצאה מהסכסוך כשכל תאוותה בידה. הרשמים המנוגדים על תוצאות המשבר משקפים היטב את הדואליות שליוותה אותו מראשיתו.

מלכתחילה ניתן היה לתאר את הסכסוך משתי זוויות שונות: האחת מציגה את העובדים כבעלי שכר מופרז, שאינו תואם את מידת רגישותם ומחויבותם להצלחתו של העיתון; הם מתנגדים להכנסתם של חידושים טכנולוגיים, המשפרים את ייצור העיתון; הם נוהגים באלימות ובשחצנות כלפי העיתונאים והעורכים, שותפיהם ליצירה. אחד העורכים בעיתון, שהתלונן רבות על יחסם

הכנסת טכנולוגיה חדישה לשם הפקת העיתון. סעיף זה איפשר להנהלה להפסיק את ההשבתה ולהוציא את העיתון במתכונתו הרגילה. סעיף נוסף קבע שהצדדים ינהלו משא ומתן על תנאי השכר.

חברי ועד העובדים זעמו על גלנוס. לטענתם, ההסכם נחתם ללא התייעצות אתם ועל דעת ההסתדרות בלבד. למרות זאת, הם מכירים בכך שההסכם תקף במבחינה משפטית. לכן, כל שנותר להם היה להביע את מחאתם בקול. באסיפה נרגשת שנערכה למחרת חידוש הופעתו התקינה של העיתון, שפכו העובדים את חמתם על גלנוס. הם טענו כי הוא נכנע ללחצים שהפעילה עליו הנהלת העיתון. יחסה של ההסתדרות לסכסוך ב"ידיעות אחרונות" - עד כמה ייצגה את

רן איציק

פי החדשות של "ידיעות אחרונות" מיום ה-25 ביוני - 32 במספר - הודפסו כולם בצבע, פיצוי על עגמת הנפש שנגרמה לקוראי העיתון בזמן ההשבתה. לכאורה, הסכסוך בין הנהלת העיתון לבין עובדי הדפוס והמנהלה הסתיים. למעשה, הוא עלול לפרוץ שוב.

יומיים לפני כן, חתמו דוד גלנוס, מזכ"ל איגוד עובדי הדפוס בהסתדרות, והמשנה למנכ"ל "ידיעות אחרונות", יעקב כפיר, הסכם המתייחס לעובדי המסדרה (הם מונים כמאה איש מתוך 600 עובדי העיתון). ההסכם קבע, בין היתר, כי העובדים לא יוכלו למנוע

של העובדים, סיכם את דבריו במלים אלו: "העובדה כי למעמדים יש שירותים משלהם, שאף אחד אחר לא יכול להיכנס אליהם מלבד דם, מספרת את כל הסיפור. איך אפשר להשלים עם כזה דבר?" נקודת המבט האחרת רואה במשבר ביטוי למאבק שכר אופייני, שבו משתמשת הנהלת העיתון בהתנגדות עובדי הדפוס ליישום חידושים טכנולוגיים כדי לדרוש את תביעות השכר של העובדים ולהחליש את כוחו של הוועד.

המחזיקים בנקודת המבט הראשונה הביאו לראיה את המוסכמה, ש"ידיעות אחרונות" הוא סמל למקום עבודה הוגן. זהו העיתון האחרון שחלק ניכר מעיתונאיו נהנים עד היום מקביעות (מדובר בכ-150 עיתונאים, עורכים, גרפיקאים וצלמים) ועובדיו הטכניים - הדפוס והמנהלה - מאוגדים כמעט כולם באיגוד מקצועי, ולפיכך נהנים מכוח מיקוח גדול במיוחד. לזה יש להוסיף את התמיכה בהנהלה מצד עובדים רבים, שאינם שייכים למגזר הדפוס והמנהלה.

ובכן, הנימוקים לתמיכה בהנהלה נחלקו לשניים. הראשון נגע לרצון לקדם את העיתון. השני, למוסר עבודתם ולאופיים של עובדי הדפוס. הנימוקים האלה ראויים להיבן חן גם על-פי זווית הראייה השנייה. "אצלנו בעיתון עובדי הדפוס לא מתירים למי שאינו עובד דפוס לעבוד על המקינטוש", הסביר לי אחד הכתבים הבכירים בעיתון. "כשהגרפיקאים התלוננו על כך להנהלה, השיבו עובדי הדפוס שמבחינתם אין בעיה שגם הגרפיקאים יעבדו על המקינטוש, אבל במקרה כזה יש לצרפם למגזר עובדי הדפוס ולא למגזר העיתונאים. לכן, לכאורה, הסכסוך נסב על עניין טכנולוגי, אבל, בפועל, זהו סכסוך רגיל על הסכמי שכר". האם הנהלת העיתון הצליחה להטעות את העיתונאים שסיקרו את ההשבתה, תוך שימוש בנימוקים מושכי אהדה של "טכנולוגיות וחדושים"? לא בטוח. אבל העובדה היא שגרפיקאי-עיתונאי מרוויח כחמשת אלפים שקלים, ואילו גרפיקאי-דפוס מרוויח, לעתים, פי חמישה ויותר, והוא אף מוגן על-ידי הסכם קיבוצי ואיגוד מקצועי, החזק ביותר בשוק הפרטי. "להנהלה אין שום עניין להכניס אנשים להסכם קיבוצי. זה עולה לה הון תועפות", הסביר לי אותו עיתונאי.

כל העיתונאים שעמם שוחחתי הצדיקו את הנהלה. כולם גם אישרו את הסיפורים על התנהגותם המחפירה של עובדי הדפוס, אבל חלק לא מבוטל מהם טען שהיא אינה רלבנטית לסכסוך. "תאר לך איך אגנחו העיתונאים היינו מרגישים", אמר לי עיתונאי, "לו היינו שובתים, הנהלה היתה מוצאת עיתונאים אחרים, ועובדי הדפוס היו מדפיסים את העיתון בטענה שהם תומכים בהנהלה משום שהעיתונאים הם תרא". האפשרות הזאת, אגב,

אינה רחוקה מהמציאות. במהלך השבוע הראשון של השביתה הודפס המגזין היומי "24 שעות" כשהוא מכיל חומר עיתונאי שכתבו כתבי המקומונים של "ידיעות תקשורת", ולא כתבי העיתון. הדבר הכעיס את חברי ועד העיתונאים, שהביעו לפני כן תמיכה בלתי מסוימת בהנהלה, וכעת חשו נבגדים. לא נתקלתי בעיתונאים מ"ידיעות אחרונות" שמתחו ביקורת על האלימות נגד עובדי הדפוס, שהפעילו עובדי האבטחה ששכרה הנהלת העיתון.

גדעון ספירו, בעל טורים במקומון "ירושלם" של רשת "ידיעות תקשורת", כתב במוסף "הארץ" ב-16.6.00 כך: "ההתחככות המתמדת של עיתונאים בכירים עם ההון

בניגוד לרושם שיצר ועד העיתונאים, חלק מכתבי הבכירים של העיתון התנגד לתמיכה בהנהלה

והשררה הכניסה אותם לסחרור גבהים ויצרה אצלם דימוי אליטיסטי, מנותק מהבסיס האמיתי עליו הם ניצבים ועובדים. לעומתם, העיתונאים הוותיקים במקומונים... מפתחים מנטליות של עבדים המוכנים לעשות כל שירות למעביד, גם לדרוס עמיתים שובתים, ובלבד שסייע לקידומם". ספק אם ספירו צדק. לשיטתו, איך אפשר להסביר את התמיכה מות הרבות (63 במספר) המתנוססות על גבי מכתב שהופנה למשה ורדי, עורך העיתון, ולהנהלת "ידיעות אחרונות". על המכתב

חתומים חברי ועד העובדים העיתונאים, עורכים, מעצבים גרפיים וצלמים. במכתב שנוסח נוכח הצעת הפשרה של בית-הדין לעבודה מיום ה-12.6.00 הודיעו החתומים שאינם "מוכנים עוד לעבוד בתנאים בלתי נסבלים אלו ולהיות נתונים למרותם של אותם אנשים. לא נוכל להמשיך ולמחול על כבודנו האישי ועל יושרנו המקצועי, כפי שעשינו שנים רבות מדי".

עדיין נותרת בעינה השאלה, האם ראוי היה מצד העיתונאים לתמוך בפומבי בהנהלה ולעמוד כגוש אחד מול עובדי הדפוס? נימוקיהם של העיתונאים שתתנגדו לתמיכה הפומבית של חבריהם בהנהלה נשמעו בערך כך: "יש פה ויכוח לגיטימי על הסכמי שכר. זה בלתי מתקבל על הדעת שאיגוד אחד יתמוך בהנהלה נגד איגוד אחר".

הסכסוך בין הנהלת העיתון לבין ועד עובדי הדפוס חרג מבית "ידיעות אחרונות". כל כלי התקשורת בארץ (מלבד רשות-השידור) היו מעורבים בו בדרך זו או אחרת. אליעזר פישמן, בעל מניות ב"ידיעות אחרונות", מחזיק גם בעיתון "גלובס". הוא אפשר להשתמש בבתי-הדפוס של העיתון כדי להדפיס חלקים מ"ידיעות אחרונות". במהלך השבוע הראשון של השביתה צורף מוסף שוק ההון של "גלובס" לעמודי החדשות של "ידיעות"; גם "מעריב" אפשר במשך ימים אחדים את הדפסת

חלק מ"ידיעות" בבתי-הדפוס של העיתון; לאלו יש להוסיף את רשת שוקן, שגם היא נחלצה לעזרת "העיתון של המדינה" ואפשרה שימוש בבתי-הדפוס שלה. סיוע ניתן גם מכיוון אחר: עיתון הכדורגל "ראשון" של רשת שוקן החליף את מוסף הספורט של "ידיעות". במשך יומיים צורפו גם מוספי המאמרים והמוסף "גלריה" של "הארץ" לגיליונות המנויים על "ידיעות אחרונות". יש לזכור כי גם חברת החדשות של ערוץ 2 היתה, לכאורה, מוטה בבואה לסקר את הסכסוך, בתוקף העובדה שלפישמן ולנוני מוזס מניות ב"רשת". במודעות שפורסמו ב"הארץ" וב"מעריב", וכן בתביעה שהוגשה לבית-הדין לעבודה נגד

הנהלת העיתון, טען ועד עובדי "ידיעות אחרונות" (רוטציה, מסדרה, הפצה, מנהלה) כי "ידיעות אחרונות", תוך שיתוף פעולה כלכלי הדוק עם כלי תקשורת גדולים נוספים, מנצל את כוחו ככלי תקשורת אדיר ממדים, מפרסם את עמדת הנהלה ומפיץ שקרים".

נבחן להלן את האופן שבו סיקרו כלי התקשורת האחרים, מלבד "ידיעות אחרונות", את השבועיים הראשונים של ההשבתה, ואגב כך נתאר את ההתרחשויות בבית "ידיעות אחרונות".

למאבקה של הנהלת העיתון בוועד עובדי המנהלה והדפוס" וכי "עורך בכיר בעיתון אמר ליג'ובס" כי עובדי הדפוס משתמשים במונו-פול שלהם על אמצעי הדפוס כבכלי סחטני". גם העיתונאי סבר פלוצקר, העורך הכלכלי הראשי של "ידיעות אחרונות", התראיין ברשת ב' של קול ישראל וצידד בעמדות הנהלה. ביום שני בבוקר, היום השלישי לשביתה, החל דורון גלעזר, עורך "7 ימים" לשעבר - שהוועק מחופשתו על מנת לנהל את מסע

ובכן, גילת השתתף בישיבה שנערכה בשעה 14:00. אחר-כך הלך. הוא לא נכח במסיבת העיתונאים. ברנע ובן-ישי לא הודיעו בשום שלב כי הם תומכים בהנהלה. בן-ישי: "אני לא חושב שאני חייב לנקוט עמדה בכל דבר בעולם, בטח לא בפומבי. אני משאיר את הדברים האלה ביני ובין הנהלה שלי". "הארץ" ניסה לתקן ביום המחרת, כאשר נכתב בשורה אחת, בסוף הידיעה, כי "למרות התמיכה שהפגינו אתמול כמה מעורכי העיתון

כאשר צפיתי כך מנסה להסביר מדוע הנהלה צודקת. לא צריך להרחיק לכת כדי לראות לאן הגענו או העיתונאים בגלל ועדים כאלה, כאשר בעוד חודשים ספורים יהיה פה חרם נגד הנהלה שווה לקליפת השום. אתם מסייעים להנהלה לשבור את הוועדים האחרים... התג-ליתם כוועד מתרפס של מלחכי פנכה, ולו על רקע זה טוב היה לו הייתם מתפטרים".

עשת כתב במכתבו לחברי ועד העיתונאים: "מדוע הוועד שוכח לספר לכולנו שבקרב העיתונאים יש מתנגדים למהלכי הוועד? מדוע הוועד לא מפרסם את התגובות שקיבל בעד ונגד עמדתו בסכסוך?" עשת פרסם את מכתבו במחשב העיתון, במקום השמור לפר-סומים על קנייה ומכירה של הפצים (תא "כותל"). מכתבו נעקר משם לאחר יום אחד. נוסף עליהם ביקש ירון לונדון לפרסם מאמר שבו הוא מציג את השאלה, אם נכון עשה ועד העובדים, שעמד בצורה כל-כך גורפת לצד הנהלה, בלי לבדוק את עמדות כל העובדים. עוד לפני כתיבת המאמר הובהר ללונדון כי מאמר מהסוג הזה לא יפורסם. "לדעתי, העובדים באמת לא בסדר", אומר לונדון. "גם בתי, שהיתה עורכת גרפית בעי-תון, סיפרה לי שהיתה ממש סכנת נפשות להיכנס לקומת המסדרה. זה ברור. עדיין נשאלת השאלה מה יקרה אם כולנו נהיה עובדים חופשיים ומר מוזס ומר פישמן ישלטו שלטון ללא מצרים ויכולו לפטר בלי חשבון". הוא פרסם מכתב ברוח דומה בתא "כותל".

בדיעבד התברר שלא רק בקרב עיתונאי "ידיעות אחרונות" נמתחה ביקורת על התנה-גות הוועד שלהם; גם בתוך הוועד עצמו לא היתה תמימות דעים. במכתב שנשלח אל משה ורדי, והוזכר בתחילת הכתבה ("מכתב ה-63"), חתומים שמותיהם של כל חברי הוועד מלבד שמו של דב גניחובסקי. כאשר התקשר-תי לשאול אותו מדוע הוא אינו חתום, הגיב

הסברה של הנהלה - לארגן בבית סוקולוב מסיבת עיתונאים שבה תוסבר עמדתה. בכירי המערכת של "ידיעות אחרונות" הוזמנו לפגיש-ה עם הנהלה בשעה 14:00. מסיבת העי-תונאים החלה ב-15:00. לצד נציגי הנהלה, מרים נופך-מוזס והמשנה למנכ"ל ינון אנגל, ישבו בין השאר דורון גלעזר, משה ורדי, העורך, וכן יוסף ג'קסון, יו"ר ועד העיתונאים בעיתון. ההסכמה בין העיתונאים והנהלה נראתה על פני השטח מלאה. בפועל, זה לא היה כך, כפי שדיווח באותו ערב כרמל לוצא-טי, כתב ערוץ 1: "למרות אחדות הדעים, משיחות עם עיתונאים עולה תמונה מורכבת. לא כולם שלמים עם נקיטת העמדה הפומבית לטובת הנהלה". מסביר לוצאטי: "לאחר מסיבת העיתונאים השארתי חמישה ביפרים לבכירים שלא השתתפו בישיבה. זה אלף-בית. ארבעה חזרו אלי. שלושה אמרו לי שיש בעיה עם הקו שוועד העיתונאים נוקט, ואילו אחד אמר לי שהוא אפילו לא ידע שמתקיימת מסיבת עיתונאים שכזו. היה לי ברור שלא כולם תומכים בהנהלה". לוצאטי היה היחיד (1) שדיווח באותו יום וביום המחרת, כי אין תמימות דעים בקרב העיתונאים. הגדיל לעשות "הארץ", בגיליון יום שלישי של אותו שבוע. העיתון דיווח כי במסיבת העיתונאים השתתף גם מוטי גילת, והוסיף כי "לטענת הנוכחים, בכירים אחרים במערכת, כמו רון בן-ישי ונחום ברנע, תומכים בצעדי הנהלה, אך לא יכלו לבוא".

בהנהלה, בקרב חלק מהעיתונאים ב"ידיעות ישנה הסתייגות מתמיכה גורפת בצעדי הנהלה". בהמשך השבוע ובתחילת השבוע שלאחריו, המשיכו הדיווחים המאוזנים בכלי התקשורת - כאשר עמדות שני הצדדים מובאות בצורה הוגנת למדי, אם כי לקראת סוף השבוע רבו הדיווחים על מעללי פועלי הדפוס בתקופה שקדמה להשבתה (אמיר בן-דוד ואביב לביא ב"הארץ", וכן כתבה נרחבת בעיתון "העיר"). רק דבר אחד נעלם מעיניהם של מסקרי

ערוץ 2 היה דל במיוחד בסיקור ההשבתה;

ערוץ 1 גילה סקרנות עיתונאית בריאה

בהפתעה - הוא לא שמע על קיומו של המכ-תב: "אני בהחלט חושב שהנהלה צודקת במאבק הזה", אמר והוסיף: "אבל אינני חושב שציבור אחד בעיתון חייב להתייצב נגד ציבור אחר בפומבי. בכל אופן, המכתב מוזר - לא הציעו לי לחתום עליו. אני תוהה למה לא פנו אלי בשאלה אם אני מעוניין לחתום".

עיתונאים שתמכו בצעדי הנהלה הסבירו כי כל אלה מחבריהם שהתנגדו לכך הם עיתונאים שאינם באים במגע עם עובדי הדפוס והמנהלה, ולכן אין להם מושג באיזה סבל מדובר. ג'קסון הבהיר בצורה חד-משמעית: "לא ניתן להנהלה להתקפל. זה פשוט בלתי אפשרי. לא נחזור לשיטות העבודה של פעם. אילו היה מדובר באמת על סכסוך הקשור להסכם הקיבוצי,

השביתה: העובדה כי יש עיתונאים רבים ב"ידיעות אחרונות" שאינם תומכים בצעדי הנהלה. "הארץ" פרסם זאת, לראשונה בהרחבה, ביום שני ה-12.6.00, "גלובס" ביום המחרת, "מעריב" ביום רביעי ו"כל העיר" ביום שישי.

"גלובס" ו"מעריב" התייחסו לשני מכתבים שהופצו בין עיתונאי "ידיעות אחרונות" והופ-נו לוועד העיתונאים. על אחד מהם היה חתום בני ברק, כתב התחבורה של העיתון, ועל האחר גדעון עשת, כתב ופרשן כלכלי בכיר. ברק שלח את מכתבו ליו"ר ועד העיתונאים, יוסף ג'קסון, כבר שבוע לפני כן (1), יום לאחר מסיבת העיתונאים. וכך כתב ברק במכתבו לג'קסון: "הרגשת קבס אחזה בי

ל"מעריב" ול"הארץ" היה נוח ש"ידיעות אחרונות" יצא במתכונתו המצומצמת תקופה ממושכת ככל האפשר: העיתון ספג הפסדים אדירים, איכותו נפגעה ומעמדו ניווק. הער-כות מדברות על הפסדים של עשרות מיליוני שקלים למערכת בכללותה (כולל מקומונים). גם מסעות פרסום שתוכננו להגיע לשיא פרסומי בעיתון בזמן השביתה, כמו הקמפיין-נים של משרד האוצר ושל ההסתדרות בנוגע

למו"לים של העיתונים המתחרים היה עניין בשבירת העבודה המאורגנת כשם שהיה להם עניין בהמשך ההשבתה

להמלצות ועדת בן-בסט, נדחו או בוטלו. "מעריב" ו"הארץ" נהנו מההפקר. "הארץ" נמצא בעיצומו של מסע גיוס מנויים, ואילו "מעריב" זכה לפריחה מחודשת בתנויות. ההערכות ב"ידיעות אחרונות" דיברו על איבוד המקדמה העצומה שהיתה לעיתון על פני "מעריב". מצד אחר, לבעלי העיתונים לא היה אינטרס שוועד העובדים יצא במאבק. שיתוף הפעולה הזה מכניס הרבה כסף לעיתו-נים המתחרים.

"זה מקרה ברור של הסדרים קובלים", אמר עו"ד אשר חלד, המייצג את העובדים. ד"ר זוהר גושן מהאוניברסיטה העברית, מומחה להגבלים עסקיים, לא משוכנע שכך הוא הדבר: "אם 'ידיעות' פונה לאחד העיתונים ובאופן חד-צדדי ומייד מבקש את עזרתו בהדפסה ובחלוקה משותפת, תמורת כסף כמובן, אין בכך בעיה. אך אם יש מכלול של הכנות בתוך ההסכם - כמו התחייבות לעזרה מצד 'ידיעות' במקרה של השבתה ב'מעריב' - אזי ההסכם הופך להיות בעייתי, ומחייב אישור של הממונה על ההגבלים העסקיים".

עמוס שוקן לא הגיב על הדברים. כך בחרו לעשות גם עו"ד חפץ ויעקב נמרודי מ"מעריב". יעקב ארו, עורך "מעריב", אמר שצמרת הדיקטטוריון החליטה על שיתוף הפעולה. הוא לא יכול היה להסביר את פשרה. עם סיום ההשבתה, המשיכו הרוחות לסעור מתחת לפני השטח, כפי שסיפר מנחם אהרוני, אחד מחברי הוועד: "ההנהלה עושה לנו כל מיני תרגילים בעניינים שלא סגרנו. אבל אני לא מעוניין להתבטא יותר. אני מקווה ליצור אוויר רה טובה ולא להמשיך בהתכתשויות". בהנחה שהנהלה לא תשוב ותשבית את העיתון, מובטח לה שקט תעשייתי של ששה חודשים לפחות - כך קובע ההסכם שנתתם בתום שלושת שבועות ההשבתה. אבל, גם מרים מוסס, חברת ההנהלה, הביעה חשש לאי-הבנות: "אני צופה שביישום יהיו פה ושם חריקות, אם כי באופן כללי אני לא צופה בעיות." ■

רן איציק הוא סטודנט למשפטים

הרגשתי את הכתבה המעיקה". ב"מעריב" הפנו את הטענות לכיוון אותם עיתונאים מ"ידיעות אחרונות" שלא תומכים בהנהלה, ולא יצאו בפומבי: "למה אף אחד מהם לא הרים טלפון? אנהנו לא יכולים להרים טלפון לכל עיתונאי 'ידיעות'. זה ממש מגוחך". מחברת החדשות של ערוץ 2 נמסר כי הם לא דיברו כלל על הפילוג בקרב העיתונאים משום ש"זה עניין ברנז'אי, ואינו חלק מהותי

בסכסוך. לעומת זאת, הזכרנו את העובדה יוצאת-הדופן, ש'מעריב' משתף פעולה עם 'ידיעות אחרונות'".

שיתוף הפעולה, התמוה לכאורה, בין המו"לים של שלושת העיתונים לבין 'ידיעות אחרונות' מוסבר בהתחשב בתונים שלהלן: אליעזר פישמן מחזיק במניות של 'ידיעות אחרונות'. לכן מובן מאליו שירתום את עיתונו, "גלובס", למאמץ ההדפסה.

מי שהיום שותף בכיר מאוד להחלטות ב"מעריב" הוא סגן יו"ר מועצת המנהלים, עו"ד צבי חפץ, נציגו של ולדימיר גוסינסקי. לכן, יש פחות "דם רע" בין שני העיתונים המתחרים. משקעי העבר פחות רלבנטיים.

ציבור עובדים אחד נגד השוני

החשוב הוא הרבה יותר קר, כלכלי וענייני. בין "מעריב" ו"ידיעות אחרונות" נחתם בעבר הסכם של סיוע הדדי בהפצה במקרה של תקלה. ייתכן שההסכם שנחתם בעבר רלבנטי גם למקרה הזה. נוח לשני הצדדים לראות את המצב שנוצר עם פרוץ הסכסוך כתואם, משפטית, את ההבנה שנוצרה בעבר. גם "מעריב" חושש שיום אחד יהיה בבעיה, ולכן האינטרס שלו הוא לעזור. ההסבר "עוזר לי ואעזור לך" נכון גם לשיתוף הפעולה שגרם בין מוסס לשוקן.

הייתי מתייצב לימין העובדים, אבל כאן מדובר על עניין מקצועי". כך גם הובהר באיגרת לחברי מערכת "ידיעות אחרונות" מאת חברי ועד העיתונאים: "אין לנו דבר אישי נגד עובדי הדפוס... אך איננו מוכנים יותר לשאת את ההתנשאות ואולי גם את 'ההתעללות' שבה נהגו עובדי הדפוס בעיתונאים, תוך ניצול ציני של מעמדם בעיתון". גם משה ורדי, עורך העי-תון, מחזיק בגישה זו: "באופן אוטומטי צריך לעמוד נגד ההנהלה? אני לא חושב שכשעיי-תונאים ועורכים מצטרפים להנהלה יש בזה טעם לפגם. כל דבר לגופו. אם עיתונאים היו חושבים שמה שהנהלה עושה זה לא בסדר, היו אומרים את זה, אבל פה באמת העיתונאים עומדים לצד ההנהלה".

מדוע מלבד ערוץ 1, הנטול שיקולים זרים בסקרו את הסכסוך, לא פורסם במשך זמן ניכר כי היו עיתונאים לא מעטים ב"ידיעות אחרונות" שלא תמכו בהנהלה? האם משום שהצגת הדברים כאילו כל העיתונאים תומ-כים בהנהלה האירה את עובדי הדפוס באור שלילי יותר? האם היתה השפעה כלשהי, גם אם בעקיפין, לעובדה שהמו"לים כולם שיתפו פעולה עם הנהלת העיתון?

מיכל רוה, שסיקרה את הסכסוך מטעם "גלובס", משיבה בכנות: "אני בטוחה שהעורכים שלי לא שואלים את פישמן. הוא גם אף פעם לא מתערב בתכנים. אבל לפעמים לא צריך להגיד לעורכים, כי הם כבר יודעים שהיות

שאנחנו של פישמן, אז אנחנו לא יכולים להיות יותר מדי לטובת העובדים. למרות זאת, אני מוכרחה להגיד שבעניין הזה לא נתקלתי במצב יוצא-דופן. אני חושבת שהעורכים שלי היו בסדר בעניין הזה".

חיים ביאור, כתב "הארץ" שסיקר את ההשבתה, אומר שלא היתה שום השפעה מצד מישהו ב"הארץ" על אופן דיווחו. "אף סמכות מעלי לא הרימה אלי טלפון. מה שיכולתי להעלות על דעתי לפני עשרות שנים לא קיים כיום. דווקא כשעבדתי ב'על המשמר' וב'דבר'

העיתון של ההנהלה

גלל מעמדו המונופוליסטי של "ידיעות אחרונות" בעיתונות הכתובה בישראל, יש לציבור עניין ממדרגה ראשונה בשאלה, האם בעלי העיתון והנהלתו משתמשים בכוח הכמעט אבסולוטי שבידיהם גם לטובת השירות שהם נותנים לקוראים, התלויים בעיתון כמקור למידע פוליטי, כלכלי, תרבותי ובריאותי; או שהכוח שבידי הנהלת העיתון משמש רק כדי להגדיל את רווחי הבעלים ולהגן על האינטרסים הצרים שלהם, גם כשהם עומדים בסתירה לאמות מידה מקצועיות של דיווח הוגן ומהימן, ביקורת ללא משוא פנים והצגת יריעה מגוונת של דעות ופרשנויות.

מי שמתבונן בהחלטות הנהלת העיתון בשורה של נושאים בתקופה האחרונה יכול לגלות מגמה, הדיווח הלא מאוזן על סכסוך העבודה בין ההנהלה לבין עובדי הדפוס הזכיר את הדיווחים המעוותים בתקופה הארוכה של הסכסוכים בין "ידיעות אחרונות" ו"מעריב". סגנון הנייח הול הכוחני של הסכסוך הזה מצד ההנהלה הזכיר את ההחלטה הפתאומית, ללא הסבר מתקבל על הדעת, לפטר את העורך הקודם, אלון שליו, לפני קרוב לשנה. ההנהלה גילתה נכונות לקנות את תמיכת חלק מן העיתונאים בעמדתה כסכסוך עם עובדי הדפוס, במחיר הכבד של שחיקת שרידי הסולידריות המקצועית והמוסרית בין עובדי העיתון בכלל ובין העיתונאים לבין עצמם בפרט.

כל ההחלטות האלה מצביעות על מגמה של שימוש שרירותי וחסר מעצורים בכוח שבידי הנהלת העיתון, ומה שמפתיע לא פחות, בצורה

בעלי "ידיעות אחרונות" המצפפים על כבודם של עובדיהם ועל המחאות של עיתונאיהם מולזלים גם בקוראיהם

הפוגעת ברקמה האנושית והמקצועית שעשתה את "ידיעות אחרונות" לא רק לעיתון הנפוץ במדינה, אלא אף לעיתון מכובד. על רקע הפגנת עות המצטברות במורל העובדים, בלטה הסולידריות שהתגלתה כאן (ולא בפעם הראשונה) בין הנהלות העיתונים הגדולים, מתברר שהאגנטים נטרס המשותף שלהם כמעבדים חזק אפילו מיצר התחרות ביניהם. צורה זו של שיתוף פעולה כבר באה לידי ביטוי מדאיג בתקופה שבה פעלו יחד כקבוצת אינטרס בכנסת למען רכישת שליטה בערוץ השני בראשית שנות התשעים, תוך כדי הפרחת איומים מרומזים אל עבר חברי כנסת לבל יעזו לפגוע באינטרסים שלהם.

השיטה שנוקטות כל הנהלות העיתונים הגדולים כדי להסיר כל התנגדות לחופש פעולתן היא לפורר את האיגודים המקצועיים של העיתונאים ולכפוף אותם אליהן בחוזים אישיים. באופן זה, משכורות או תגמולים, המגובים תמיד באיום לא מפורש או בסכנה של פיטוריים פתאומיים, יכולים לקנות הסתגלות וצנזורה עצמית של עיתונאים בנושאים רבים. זה מתחיל תמיד בפרט קטן אחד שהעיתונאי מעדיף להעלים או להתאים מתוך צורך טבעי ואנושי לא להרגיז את המעביד, וממשיך לעוד פרט ועוד כתבה הנראים קטנים ושוליים מכדי לסכן בעבורם את הפרנסה. במשך הזמן, הכניעות הקטנות מצטברות להרגל ולשחיקה שאין ממנה חזרה. כאשר כוחה של הנהלת עיתון מופעל בשרירות ובעזות מצה, הופך גם העיתונאי הבכיר ביותר לאדם תלוי, המאבד את כבודו העצמי ואת יכולתו לפעול

כשליח ציבור. תהליך כזה הוא מרשם להריסת כל חלקה טובה בעיתונות הישראלית, שבה הבעלות נתונה בידי קומץ משפחות. כמעט כל העיתונאים, גם הבכירים שבהם, מוכנים לבלוע הרבה צפרדעים ובלבד שלא לסכן את מקור פרנסתם ואת מראית העין של מעמדם ככוכבי תקשורת. אך אם בעבר יכול היה עיתונאי של "ידיעות אחרונות" לחוש קורטוב של גאווה מקצועית במעמדו, בעצמו אותו וביכולת השפעתו, היום, נוכח הגילויים הפומביים של כוחנות ההנהלה, יכול כל קורא משכיל להסיק שבאווירה כזו, של שליטה ללא מצרים בעובדים, גם מעמד העיתונאים הבכירים אינו מה שהיה פעם. התהליך המסוכן הזה מתחולל מול עינינו על רקע הידיעה שב-1 בינואר 2001 יפקע ההסכם שהגביל את יכולתה של הנהלת "ידיעות אחרונות" לחתום על חוזים אישיים עם לא יותר מ-50% מן העיתונאים. מתאריך זה תוכל ההנהלה להגדיל ככל שתרצה את מספר העיתונאים המועסקים על-פי חוזים אישיים (אם כי העיתונאים המאוגדים בהסכם הקיבוצי ימשיכו להיות מוגנים על-ידי עד הגיעם לגיל הפרישה). במצב כזה של אי-שוויון קיצוני בין כוח ההנהלה לכוח העיתונאי הנאלץ לעמוד בודד מולה, הדבר היחיד שיכול למנוע קריסה או שחיקה בלתי הפיכה של איכות עיתונאיות הוא ריסון עצמי של ההנהלה. אך התנהגותה של הנהלת "ידיעות אחרונות" בתקופה האחרונה איננה נותנת כל יסוד לתקווה לריסון כזה.

גם ההרס שנגרם ל"מעריב" בשל כוחניות ההנהלה בראשות עופר נמרודי אינו מרתיע, כנראה, כשם שהריסון היחסי שמפגינה הנהלת "הארץ" איננו, כנראה, דגם מושך. הנהלה המצפצפת על כבודם של עובדיה ומחאותיהם של עיתונאיה הבכירים מזולת, בעצם, גם בקוראי העיתון. רוב הציבור לא ישים לב לשחיקה האטית באיכות העיתון, כשם שאין הוא שם לב לשחיקה בשרירותי הבריאות או באיכות הבשר והמים. השיפור החיצוני בעיתון יכסה במידה לא מעטה על הדלדול והירידה באיכות המידע. אך דווקא הקורא הלא תמים של "ידיעות אחרונות" צריך עם תום הסכסוך לשאול את עצמו כמה שאלות נוקבות. האם הנהלת העיתון מציידת את הכתבים הכלכליים בתקציב לכתבות תחקיר עמוקות וחושפניות נגד שחיתות והונאות מצד האליטה

הכלכלית שאליה היא משתייכת? איזה אחוז מן התקציבים שניתנו למרדכי גילת לחשיפת שחיתויות של אישים פוליטיים הופנה לחשיפת שחיתויות של בעלי הון וראשי המשק? למי מן הדמויות הכלכליות המרכזיות במדינת ישראל יש תמריצים להתקשר עם עסקיהם של בעלי "ידיעות אחרונות", "גלובס", "מעריב" וכו', כדי להיות מוגנים מחשיפה במוספים הכלכליים של עיתונים אלה? האם העיסוק היעיל והאיום המתמיד בחשיפת שחיתויות של פוליטיקאים ופקידים משתלם להנהלות העיתונים מבחינה כלכלית? האם נוסף על העובדה ששערוריות שחיתות מוכרות עיתונים, יש כאן גם ניסיון להתרועע חברי כנסת, שרים וראשי ממשלה מפני חקיקה והחלטות היכולות לפגוע ברווחים של בעלי העיתונים (כמו, למשל, בתחום האינטרנט)?

כל מי שיודע כיצד מתפקדים עיתונים הנהנים ממוניטין רב, יודע שאחד התנאים החשובים להבטחת איכותם הוא ביזור והאצלת סמכות, ויות, מן ההנהלה דרך העורכים לראשי המדורים ועד לעיתונאים עצמם. ריכוזיות וכוחנות הם מרשם לעיתונים מתנוונים. האם "העיתון של המדינה" הופך לנגד עינינו לעיתון של ההנהלה? ■

ירון אזרחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

קלטת הנסיגה נרכשה בכסף

הנסיגה מלבנון
17

הסרט התיעודי המרגש על פינוי מוצב עיישייה צולם על-ידי החייל נבו כן ונמסר לערוץ הראשון כחלק מעסקה נספית, שבה מעורבת חברת "דנה הפקות". אביו של החייל הוא חבר מליאת רשות-השידור

מפיק "מבט", אמנון ברקאי, אומר כי תשלום לחברות הפקה פרטיות בעבור חומר חדשותי הוא מקובל, ונעשה כדבר שבשגרה כמעט ב"מבט" ובמערכות החדשות האחרות. הדבר דומה, בעיניו, לתשלום רגיל לכתב או לצלם. לדעתו, החומר שהעביר כן ל"מבט" דרך "דנה הפקות" הוא אותנטי ומרתק, והוא אינו רואה כל פגם בתשלום לחברת הפקות. הוא מוסיף כי ככל הידוע לו, לא שולם כל כסף לחייל.

אלון בן-דוד סבור כי במצב שנוצר, שבו לא אפשר הצבא כניסת עיתונאים לשטח, לא היתה אפשרות אחרת אלא לחפש סרטים כגון זה של נבו כן. יחד עם זאת, הוא סבור שאין בשידור הסרט כל פגם, ולדבריו "יש בסרט כזה אותנטיות שאי-אפשר להשיג בעבודה של צוות צילום מקצועי". גם הוא סבור שתשלום בעבור חומר חדשותי שכזה שקול לתשלום סטנדרטי לצלם או לכתב.

יעקב כן, לעומתם, אומר שאין בפיו תשובה חד-משמעית לשאלות על ערכם העיתונאי

אמר, לא היה מעורב בפרטי העברת הקלטות, לבד מיצירת הקשר הראשוני.

לדברי דובר צה"ל, לא אושר לנבו כן לצלם, לא כל שכן להפיץ צילומים שנעשו במהלך פעילות מבצעית במוצב עיישייה, ומפקדיו הענישו אותו על כך. כמו כן מסר כי "צה"ל החליט לאשר באופן עקרוני הכנסת קבוצות כתבים לתוך אזור הביטחון בזמן יציאת כוחות צה"ל, אך הדבר לא בוצע בפועל, בשל העובדה כי יציאת הכוחות בוצעה תחת אילוצים מבצעיים קשים, תוך שעות ספורות, ועל פי החלטת אלוף פיקוד הצפון בזמן אמת". אלון בן-דוד אומר כי קשה לו לקבל את הטענות הללו, וכי לדעתו צה"ל שגה כאשר אסר על כניסת עיתונאים לסיקור הנסיגה. מדיניות זו גרמה, לדעתו, נזק תדמי-תי לצה"ל.

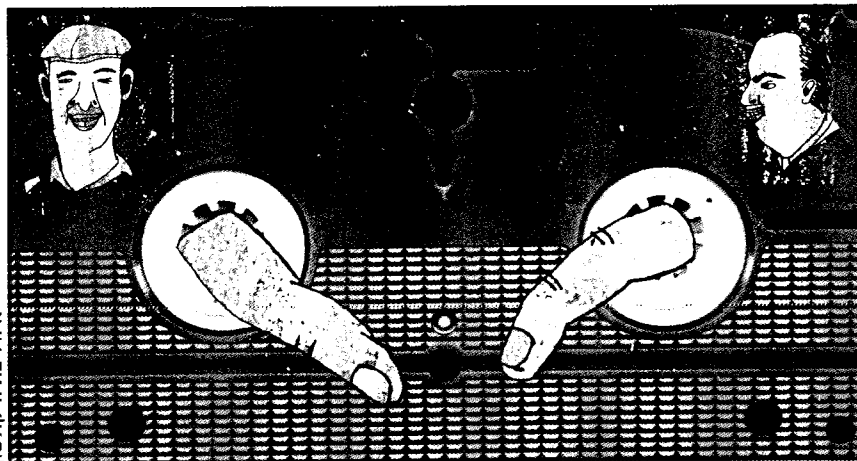
כמהחשה למערכת השיקולים שמניעה את מהדורת "מבט" בהחליטה לשדר חומר חדש-תי כלשהו, מעלה שידור הקלטות שצילם נבו

ארנון לוי

האיסור שהטיל צה"ל על כניסת עיתונאים ללבנון בעת נסיגת כוחותיו מרצועת הביטחון פגע קשות, ללא ספק, ברמת הסיקור העיתונאי של הנסיגה. עיתונאים רבים ניסו להשיג חומר בצינורות אחרים. אלון בן-דוד, הכתב הצבאי של מהדורת "מבט" בערוץ הראשון, הצליח בכך יותר מאחרים. ימים ספורים לאחר הנסיגה שודר ב"מבט" סרט שצולם על-ידי נבו כן, חייל גולני, ששהה בלבנון בחודשים האחרונים והיה חלק מכוח גולני שהתפנה ממוצב עיישייה. בסרט נראות בעיקר ההכנות לפינוי המוצב, ולא הפינוי עצמו, שאותו לא אפשרו מפקדיו של כן לצלם. בדיעבד מסתבר שכך, אשר צילם קלטות שאורכן הכולל למעלה מ-15 שעות, העביר את הסרטים לחברת "דנה הפקות", שבעליה הם מכרים של משפחתו. "דנה הפקות" העמידה קטעים קצרים מן הצילומים לרשות מערכת "מבט" והיא מנהלת עם הערוץ הראשון משא ומתן כספי על האפשרות להפקת סרט תיעודי מן החומר שצילם כן. זאת לאחר שלדברי דנה עדן, מנהלת "דנה הפקות", היא סיכמה עם החייל כי יש לה עניין בחומר שצילם וכי היא תפיק ממנו סרט תיעודי ותנסה למכור אותו לאחד מערוצי הטלוויזיה.

הקשר הראשוני בין חברת הפקות למערך-כת "מבט" נוצר באמצעות יעקב כן, אביו של נבו וחבר מליאת רשות-השידור, אשר סיפר למנהל הטלוויזיה, יאיר אלוני, על קיומן של הקלטות. כן האב אומר כי לא סוכם עם בנו על תשלום כלשהו, לפחות כל עוד הוא חייל, וכי לא נראה כי הסרט יופק לפני שבנו ישתחרר מצה"ל (בעוד כשמונה חודשים), בין היתר משום שרשויות הצבא מתנגדות לכך ואף החרימו חלק מן הקלטות. יחד עם זאת, ניתן להבין מדבריו כי לאחר שחרורו של בנו סביר להניח כי יקבל תשלום תמורת עבודת הצילום שעשה. דברים דומים ניתן להבין מדנה עדן, מנהלת "דנה הפקות", שלדעתה עשה נבו כן עבודה של כתב. החומר שצילם הוא לדבריה "בעל חשיבות היסטורית" והיא סבורה שיש לו כישרון קולנועי ועיתונאי גדול. יחד עם זאת, יעקב כן מכחיש כי סוכם עם בנו על הפקת הסרט מראש. הוא עצמו,

איור: בתיה קולטון

של הצילומים. כן הוא מנהל בית-הספר לחי"נוך באוניברסיטת בר-אילן, ומלמד ביחידה לעיתונות ולתקשורת באוניברסיטה. הוא מסביר שאין הוא נוהג, באופן עקרוני, להתע-רב בשיקוליהם העיתונאיים של אנשי חטיבת החדשות בערוץ הראשון. בעיניו, הצילומים של בנו הם חומר מעניין וחשוב, אשר מבחי-נה נורמטיבית עומד, לדעתו, "בסטנדרטים הנמוכים של העיתונות הישראלית". על השאלה אם אין מקום להעלאת הסטנדרטים האלה הוא מעדיף שלא להשיב. ■

כך כמה שאלות: האם תשלום תמורת ידיעות חדשותיות, ובייחוד תשלום לחייל בשירות סדיר על צילום של פעילות צבאית שבה השתתף, הוא התנהגות ראויה? מה על מערכת חדשות לעשות כאשר מוטל עליה איסור כניסה לשטח שהסיקור ממנו חשוב כל-כך ובעל עניין רב כל-כך לציבור? האם נכון נהגה מערכת "מבט" כשידרה חומר שצילם חייל, שהיה חלק מן הכוח הנסוג, ושנקודת המבט שלו על המתרחש היתה של צד מעורב? האם נכון עשתה מערכת "מבט" כאשר סיכנה את נבו כן ושיתפה פעולה עם מעשה שהוא עבירה על חוקי הצבא?

ארנון לוי הוא מזכיר מערכת "העין השביעית"

או סקנדל או פסטיבל

הנסיגה מלבנון

התפוכות במצב רוחם של העיתונאים שדיווחו על ההתרחשויות ברצועת הביטחון מלמדות משהו חמור על יכולת הציבור לסמוך עליהם

עמית בן-ארויה

יום של השפלה", רמסה הכותרת הראשית של "ידיעות אחרונות" את כבודנו כאומה, יום לפני השלמת הנסיגה מלבנון (23.5.00). "אמא, יצאנו מלבנון", צהלה כותרת "ידיעות אחרונות" ביום שלמחרת (24.5.00). כותרות הענק קובעות, כמעט שרירותית, הלוך-רוח ציבורי במקום למסור מידע. הן גם מייצגות מצבי רוח קוטביים: מדיכאון לשמחה, מיגון לחגיגה. התפנית הקיצונית בתגובות השדרים לכיוון האופטימי, שלא לומר האופורי, התחוללה בתוך 24 שעות. כאשר התברר שאין נפגעים לכוחותינו ("אף לא שרייטה") החל מיד שטף של מלל רגשני עמוס פאתוס ונוסטלגיה. מיכה פרידמן אשר בגבול הצפון החיה בגלי-צה"ל חוויות ממלחמת "שלום הגליל". כל שדר רדיו ניסח פתיח נסער משלו. אורנה שמעוני, שהייתה בילה מאבק ציבורי ליציאה מלבנון, התראיינה בכל תחנות הטלוויזיה והרדיו. ההיסטוריה היתה למטבע שחוק. האינטונציות ההמורות של הכתבים הצבאיים והפרשנים התרכיזו כהרף עין. איש כבר לא זכר את דיווחו הנרגש של מנחם הורביץ מהיום הקודם: "כאן בקריית-שמונה קשה מאוד, אלפים, אלפים נוטישים", או את הגדרתו חמורת הסבר של הכתב הצבאי של ערוץ 2, רוני דניאל: "זו הפגנת ניצחון של חיוב"

אללה ברחבי לבנון". נשכחו גם תיאוריו המוגזמים של חיים הכט, שבתוכנית "משעל חם", יומיים לפני הנסיגה, דימה את קריית-שמונה למחנה פליטים לבנוני דוגמת עין-אלחילווה. ראויים להיזכר גם תגובתו המבוהלת והסברו המוטעה של רוני דניאל למשמע יריות בוד-

דות והתלהמות של יואב קרקובסקי, כתב קול-ישראל בצפון, שבדיווחו על התור של אנשי צד"ל בשער פטמה ציטט אשת ציבור ממטולה שהמשילה את המצב לשואה. הצופה והמאזין בבית קיבל תמונה קודרת על המצב בצפון, או כפי שאמר למיקרופון כל כתב בשטח: "המצב קשה, קשה מאוד".

בדיעבד נמתחת ביקורת על הדיווחים האלה. רון בן-ישי, הפרשן הצבאי של "ידיעות אחרונות": "מה שחיים הכט עשה ב'משעל חם' זה בושה וחרפה. יחד עם זאת, הכט הוא אנחנו. אנחנו עם אמוציונלי מאוד הנע כמטוטלת בין אופוריות לדיכאונות. תרבות הרייטינג אינה נוצרת מחשיבה רציונלית אלא מריגושים.

צילום פורטרטים: חן מיקא

רון בן-ישי < מרגישים עם הראש וחושבים עם הבטן

הסתכלתי בערוץ 2 והייתי במצוקה. כל השדרים היו אמוציונליים להחריד חוץ מאהוד יערי בערוץ 1. אני חושב שהתקשורת שיקפה את מצב הרוח של השדרים ועורכי המשדרים ולא את מצב הרוח הלאומי. אצלנו מרגישים עם הראש וחושבים עם הבטן".

בן-ישי עצמו לא חף בפרשנותו מביטויים העלולים לזרוע פחד בציבור הקוראים. "חיי זבאללה יוכל להפוך את שלב הנסיגה הסופי לתופת של ממש"; "חיזבאללה יגביר את הירי לתוך ישראל" (23.5.00). כמו כן, בתוכנית "משעל חם" ששודרה ביום שני, יומיים לפני הנסיגה (22.5.00), היה זה בן-ישי שצייר את התסריט העגום ביותר. "ידעתי שצבא צריך להגן על יישובי הצפון ולא להפך. מפחיד אותי שחיזבאללה מגיע לגדר".

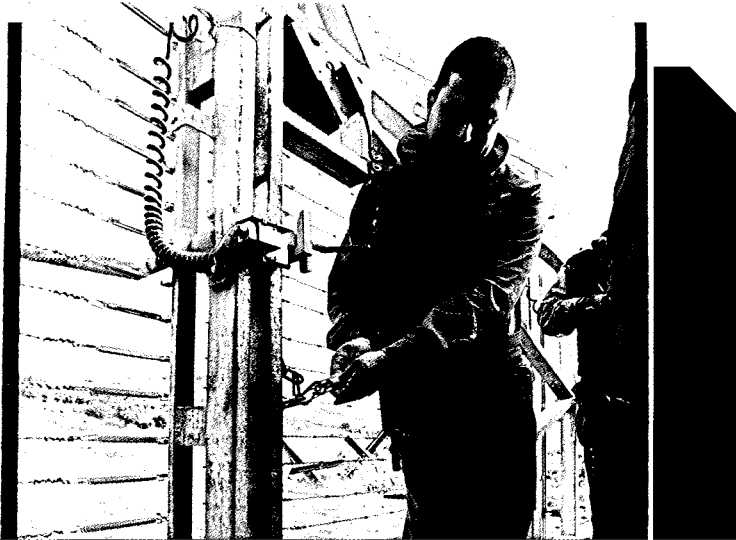
מסביר בן-ישי לאחר מעשה: "היתה תופת של ממש. התבררה שרצו חמישה קילומטר עם חגור מלא מאחד המוצבים נתקלו בכך. הפרשן הוא לא נביא. ולגבי ההתבטאות ב'משעל חם',

הצבא אמר לספק לציבור ביטחון ורצועת הביטחון נתנה ביטחון לתושבי הצפון. אינני מרגיע או מפחיד, אלא מתאר את האופציות השונות". גם הכותרות שנבחרו לעטר את מאמריו של בן-ישי ב"מוסף לשבת" בימי שישי שלפני הנסיגה ואחריה מציגות תרחישים מפחידים: "נסיגה עם קולות של מלחמה" (19.5.00), "היום בו תשוגר הקטישה הראשונה" (26.5.00). במאמר השני, שפורסם יומיים לאחר הנסיגה, צייר בן-ישי תמונה אפוקליפטית למדי, שבה מתחוללת התלקחות והסלמה כללית. בן-ישי מדגיש, שזוהו התרחיש בעל הסבירות הנמוכה ביותר מבחינת גורמי ההערכה באמ"ן, אך למרות זאת הוא מתאר אותו בפירוט.

לעומת "ידיעות אחרונות", "מעריב" הסתפק בכותרת אינפורמטיבית יותר: "חיזבאללה על הגדר; צה"ל מאיץ הנסיגה" (23.5.00), אך הפרשן חמי שלו בחר אף הוא במלה "השפלה" כדי להעביר מסר רגשי: "...אין נסיגות שמחות, למדנו גם אנו, אין נסיגות חינם, וריח של השפלה עומד באוויר" (23.5.00).

יום הנסיגה < מדיכאון לשמחה

צד"ל ואת הציוד. צה"ל היה חייב לסגת בבליץ ומי שנתפס לבהלה היו עורכי החדשות. אלה עדיין מייצגים את צה"ל הגדול והחזק. אנו רגילים שהצבא הוא מנצח וסמל הכוח. התקן שורת עובדת על תבנית ולא על מהות. התדמית היתה של נסיגה. התדמית הזו ומראית העין יצרו את התגובה הרגשית. רוב העורכים

בדיקה מעלה נתונים מעט אחרים: כמה עיתונאים בכירים הביעו מורת רוח מהכותרת. עובד במערכת החדשות של "ידיעות אחרות" נות" מספר: "ביום שלישי אחר-הצהריים היתה ישיבת עורכים. בישיבה הובע חוסר שביעות רצון מהשילוב של 'יום של השפלה' עם כותרת האמצע 'מכנסיים למטה'. רוב

כצפוי, עורכי "הארץ" בחרו באופציה הסודית והמיידיעת ככותרת ראשית: "ישראל תיסוג מלבנון בתוך 'מים אחרים' עקב קריסת צד"ל". אריה כספי כתב במוסף "הארץ" (26.5.00): "...בעקבות יציאת צה"ל מהגזרה המרכזית בדרום לבנון התפוררו שני גדודים של צד"ל, מה שהיה צפוי. בעקבות

משה ורדי, "ידיעות אחרונות": אני חושב שהכותרות שלנו שיקפו את מצב הרוח הלאומי

אינם מסוגלים להתרומם לכותרת מאוזנת יותר. זהו חוסר יכולת לתפוס ברגע נתון את מה שקורה על ציר הזמן של התהליך הכללי. כרמלה מנשה, הכתבת הצבאית של קול-ישראל: "בעיני זו לא היתה השפלה. ביום שלישי לפנות בוקר היו קולות שמחה של חיילים שיצאו מלבנון, קולות ששודרו במהלך הבוקר. ייתכן שהרושם נוצר בעקבות מה שקרה במוצב טייבה". ביום רביעי, יום ההקלה והאופוריה, המשיכו העיתונים היומיים ללהטט בכותרותיהם הראשיות על-פי הגרף הפופוליסטי של היום הקודם: "ידיעות אחרונות" - "אמא, יצאנו מלבנון"; "מעריב" - "חוזרים הבי-תה"; "הארץ" - "ישראל נסוגה מלבנון לאחר 18 שנה". גם גדי סוקניק ב"חמש עם" בערוץ 2 לא היסס לעוט על הרגש: באותו יום של התרוממות רוח ראיין סוקניק אם וחייל. אין פסול בראיון כזה, אך במהלך כל הראיון החזיקה האם בידו של החייל, שנראה חסר אונים. בחוכמה שלאחר מעשה, ברור כי מצלמות הטלוויזיה התמיצו את העיקר והתמקדו בפרטים משניים:

עורכי החדשות לא היו מרוצים מהעיתון של יום שלישי - פופוליסטי מדי. עיקר התחרות של העיתון היא מול ערוץ 2, ולכן התמונות גדולות מאוד. אנחנו פולו-אפ לחדשות, והעיתון משקף את הנצפה בטלוויזיה. הקורא אינו מסוגל לקרוא טקסט של 500 מלה".

זאת חזרו תושבי הכפרים באזור לכפרים שהיו בשליטת צד"ל, שגם זה היה צפוי. יחד עם הכפריים באו לוחמי החיובאללה שהשתלטו על היישובים, מה שהיה צפוי יותר מכל. כל זה הספיק לתקשורת בארץ לצאת מכליה מרוב עלבון. התקשורת האלקטרונית איבדה עניין בכל נושא אחר וגרמה לבריחת תושבי קריית-שמונה מבתיהם. משה ורדי, עורך "ידיעות אחרונות", אומר בדיעבד: "היו עשר אופציות לכותרת ראשית. כמספר העיתונים מספר הכותרות. שתי הכותרות ('יום של השפלה', 'אמא, יצאנו מלבנון'; 'עב"א). שיקפו את התחושה הלאומית: הכותרת 'יום של השפלה' שיקפה מצוין את הסצנה נות הקשות שקרו לצד"ל ואת התחושות של אותו יום". ורדי נותן כדוגמה את ה"גארדיאן" הבריטי שכתרתו באשר לנסיגה מלבנון היתה: "Chaos of Humiliation". זו לא כותרת פופוליסטית מדי? אני מרוצה מאוד ממנה. האם ביומיים אלה התקשורת לא התנהגה כאילו היא לוקה במאניה-דפרסיה?

אלון בן-דוד < הכתב הוא גם פרשן

תור של שמונה שעות של אנשי צד"ל בכניסה לישראל, פגיעה במכוניותיהם, קללות משני צדי הגבול החדש שנוצר ועוד. אין ספק שלתמונות האלו היתה עוצמה חזותית, אך השיבו-תן הענייני, בהשוואה למאורע הגדול של עצם מעשה הנסיגה, זניחה.

רן אדליסט, פרשן לענייני ביטחון: "הכתבים המדיניים והצבאיים ועורכי החדשות הם חלק מהעדר המשוטה. כאשר הם רואים מראות שטחיים העומדים בניגוד למסורת הגאוה הלאומית שלהם, תחושתם הראשונית היא השפלה. היה תכנון מושכל להפקיר את

אני מקווה שאנחנו לא הולמים במאניה-דפרסיה. אני חושב שזה שיקף את מצב הרוח הלאומי באותו יום ולמחרת את יום השמחה כשעזבנו את לבנון. ורדי גורס כי תשעים אחוזים מחברי מערכת העיתון היו בעד הכותרת "יום של השפלה".

התנודות במצב הרוח של התקשורת בימי הנסיגה אינן מדברות בשבחה. טלי ליפקין-שחק, כתבת צבאית לשעבר ב"דבר" וכיום מגישת תוכנית אקטואליה ב"רדיו ללא הפס"

ויים כמו "מוצבים מכותרים", "שיירות חיוב" אללה המגיעות לכפרים" ואף תיארו ריחות מקריות כקרבות של ממש. בן-דוד: "המושג 'מוצבים מכותרים' היה

שלי יחימוביץ', מגישת "הכל דיבורים" ברשת ב'; "רוב הכתבים והעורכים המסקרים את המערכת הצבאית התנגדו אידיאולוגית לנסיגה מלבנון. ואז קורה הבלתי ייאמן: שום קטיושה

רן אדליסט, פרשן לענייני ביטחון: רוב העורכים אינם מסוגלים לתת כותרות מאוזנות. זה חוסר יכולת לתפוס ברגע נתון את מה שקורה על ציר התהליך הכללי

קה": "אנחנו לא רציניים ולא מאוזנים בתגובות. התקשורת היטטרית, כי היא צריכה לענות על צורך של הציבור לדרמות. צריך למכור יותר עיתונים. הצדדים החיוביים הם שהעיתונות יותר חוקרת, פחות פסיבית".

אילנה דיין, מגישת "עובדה" בערוץ 2: "הבעיה היא אינהרנטית למדיום. אי-אפשר היה להימנע מהתמונות. כאשר כתב רואה את הדגל המונף על הגבול, הוא אינו יכול להתעלם מכך. לעתים רחוקות אנחנו מדווחים מראש עיניים. אי-אפשר לתת את העומק באותו היום. אנו נשארים בים לכרוניקה ושוב שכן. לעתים גם את המציאות אנו דואגים להחמיץ".

אלון בן-דוד אינו מסכים: "הסייט טואציה ביום שלישי היתה קשה ביותר. אזור הביטחון התמוטט מבלי שלישראל היתה שליטה על המתרחש. לא נעים להגיד, אבל חיובאללה כבש את אזור הביטחון. אין כוח מלבדו. חיובאללה הוא שכן של מטולה". בן-דוד מבקר גם את האופוריה התקשורתית שפרחה לאחר השלמת הנסיגה: "ביום

נכון. לצה"ל לא היתה שליטה במוצבים אחרים. השידורים היו עובדתיים. אזור הביטחון התמוטט מבלי שישאל היתה בשליטה". לעומתו, דניאל בחר ב"המוצבים של צה"ל נמצאים בסביבה פחות אוהדת". לגבי "שיירות

לא נורתה ושום חייל לא נפגע. התקשורת נטפלת לשטויות מגוחכות מבחינה צבאית, עיתונאית, מדינית והיסטורית. הכתבים רצו דרמה. והציאה היתה אנטי-קליימקס". יחימוביץ' מרחיקה לכת וטוענת כי "הרה לעי" תונאים מסוימים שלא קרה דבר".

כרמלה מנשה: "מה קרה? אז אנשי צד"ל עמדו וחיכו שמונה שעות. אם היו מודיעים להם מראש [על הנסייט גה] - אז היתה פאשלה, כי המידע היה מתגלה לחיובאללה. יחד עם זאת, התמונות היו חזקות ולכן אי-אפשר היה להתעלם מהן".

אלון בן-דוד, הכתב הצבאי של הערוץ הראשון, סבור אחרת: "התמונות הללו חשובות מאוד. הן נתנו לאנשים מושג על הנסיגה. המסר היה עמוק מהתמונה עצמה. לא היתה הגזמה. הראיה לכך היא, ש-6,000 איש נמלטו מלבנון. מה שנראה בעין הוא סיטואציה קשה ביותר. אינני אוהב תיאור היסטורי. אני עיתונאי שנמצא שם באותו רגע". רוני דניאל: "לא היתה התמקדות יתר במכוניות של אנשי צד"ל. בטלוויזיה הייבים לצלם. הביזה והשוד היו מתחת לאף.

אך טבעי שנצלם. ביום שלישי היתה בעיה - ידעתי שתהיה נסיגה, אבל אסור היה לי לומר זאת. לכן התעסקתי במה שניתן היה. לדעתי, לא שידרנו סוג של פאניקה".

ביקורת הוטחה בכתבים הצבאיים על שימוש בניסוחים מעוררי בהלה ועל מידת הצלחתם להבין נכון את המתרחש. הם השתמשו בביט-

שלי יחימוביץ' < התקשורת נטפלת לשטויות

חיובאללה" אומר דניאל ש"צריך היה להסביר שהיו אלו שיירות שחיובאללה ארגן והוביל". לשאלה אם רצוי לצרף פרשן צבאי לכתב הצבאי עונה בן-דוד, כצפוי, בשלילה: "זה חלק מהתפקיד של כתב. יש לנסות לתת את הקונטקסט המתאים. זה קיים בכל התחומים. הכתב הוא גם הפרשן".

רביעי לא היתה אופוריה. היא נבעה אולי ממערכות העיתונים בתל-אביב. בצפון לא היתה אופוריה. השמחה על כך שלא היו נפגעים לא היתה מלאה. אנחנו לא שידרנו אופוריה".

עמית בן-ארויה הוא עורך ומפיק ב"רדיו ללא הפסקה" וכתב "צפון העיר"

שדולת הנשים

על כך יחזימוביץ' אינה נשארת חייבת: "המלה קידום מכירות היא מגוחכת. לא מדובר במישהו שצריך דיביננד. אני אוהבת את רוי ולמדתי ממנו הרבה דברים, אבל הוא מתנהג כמו גבר. הוא מסתובב עם שק הערר כים של גבר. עם התניות של גבר. ולא פלא, שהראשונה שנתנה פתחון פה ל'ארבע אמהות' היא כרמלה מנשה".

ואמנם נמתחה ביקורת על פעילותה העיתונאית של כרמלה מנשה סביב הנסיגה מלבנון. בטען נגדה שהיא מסקרת את הוויי כוח על הנסיגה מעל ומעבר למתחייב מתפקידה ככתבת צבאית. בפברואר השנה ראיינה כמה חיילים בטרמפיאדות בצפון והוציאה מפייהם הודאות על רצונם להפסיק לשרת בלבנון. מנשה אף אמרה ביום היציאה: "חשבתי שלא היה לנו מה לעשות בלבנון" (דליה יאירי, רשת ב', 24.5.00).

תגובת מנשה: "אינני מגויסת בעבור מוסד מסוים. יחד עם זאת, אין עיתונות אובייקטיבית. אינני ממציאה ידיעות. אבל אתה לא אוטומט, חייבת להיות לך דעה. בהחלט הבאתי את הדברים כפי שחשבתי שצריך להביא. לא היה כאן קטע נשי אלא מאבק עקרוני. לא הכנסתי לשידור כאשר זה לא היה רלבנטי. אם היה מסר, אז זה שודר".

גם העיתונאית טלי ליפקין-שחק הקדישה תשומת לב מיוחדת לתנועת המחאה הנשית בתוכנית האקטואליה "משעל על הבוקר" של "רדיו ללא הפסקה". בעיקר ליוותה את פעילויותיה המגוונות של אורנה שמעוני ברחבי הארץ. לשאלה, אם נחשפה כאן אמפ"תיה נשית, עונה ליפקין-שחק: "הניסיון

שעוד יבואו (19.4.98), ואורנה שמעוני בעיימות מול רחל בן-דור באשר לעתיד הפעילות של "ארבע אמהות" לאחר הנסיגה (9.3.99). לעומת זאת ראיינה יחזימוביץ' את ה"אמהות" שש (!) פעמים במשך חודש אחד. זה היה, למעשה, סיקור ההתייצבות של נשים שכולות מול בית הנשיא (מסוף נובמבר 1998 עד סוף דצמבר 1998). כמו כן, במרץ 1999 עקבה יחזימוביץ' מקרוב אחר מסע האופניים של אורנה שמעוני וראיינה אותה שלוש פעמים. פעילה אחרת של הארגון הועלתה לשידור פעמיים במהלך אותו חודש. רחל בן-דור, יושבת ראש "ארבע אמהות": "הגענו לכדי כך שכל פעם שהיה משהו שעשינו, ידענו שהיא (שלי יחזימוביץ'; עב"א) תתייחס ותראיין אותנו".

התוצאות מדברות בעד עצמן, והשאלות האתיות גם כן: האם ראוי שעיתונאי יתגייס לקידום מסר של תנועה כלשהי? האם האמפ"תיה הנשית שיחקה תפקיד במקרה זה, והאם יש לכך מקום בשיקולים המקצועיים?

יחזימוביץ': "ראשית, אני שמחה לשמוע על התוצאות. התקשורת צריכה לבדוק את עצמה, כיצד נרדמה בשמירה וקיבלה את תורת המערכת כתורה מסיני. אף אחד לא שאל שאלות על הקונספציה. בלבנון היה קציר דמים והוחלט שיש להיות עם זה. כל העיתונאים לא שאלו שאלות. הכי קל לראיין ין את המרואיינים הקבועים. עשיתי את מה שעיתונאי צריך לעשות: לתת ביטוי לאופ"ציה אידיאולוגית אחרת".

יחזימוביץ' מספרת שעיתונאים קיבלו מסרים משליחיו של יצחק מרדכי (בהיותו

בשנים האחרונות הפכו נשים לחלק משמעותי מהשית הביתחוני בארץ. "נשבר המונופול הגברי-שוביניסטי בעניין לבנון", מעיד עופר שלח, הכותב כיום על ענייני ביטחון ב"ידיעות אחרונות". "עד לא מזמן היו אומרים, איך ייתכן שמישהי שלא היתה בלבנון ובצנחנים - יש לה דעה". ארגון "ארבע אמהות" הוא המחשה מובהקת של התופעה. הוא הצליח לרתק את תשומת לבו של התקשורת (בפרקי זמן שונים) משום שהאמהות נתפסו כנציגות של משפחות שכולות, כמי שמדברות בשם הבנים שנאלמו (אף שלא כולן נאחזו בשכול כסיבה להתארגנותן). הצלחתן הציבורית נבעה, כפי שמעיר שלח, מסיבה נוספת: התפרקות האתוס הקולקטיבי לטובת האתוס המשפחתי.

השיווק התקשורתי של הארגון היה עמוס בגימיקים - מסעות ג'יפים, טרקטורונים, סיורי שווקים, אופניים, ולכן עורר גם התנגדויות. הדובר הראשון של "ארבע אמהות" היה ד"ר שאול צדקא (לשעבר מתנועת "קו אדום"): "באותה תקופה ניתן היה למכור כל לוקש לתקשורת. 'הארגון' הזה הוא אחד הבלופים הגדולים במאבק הציוני בורי למען הנסיגה מלבנון. 'ארבע אמהות' הן גימיק, בהתחלה הוא המריא כי היה חדש. לאחר מכן היו ירידות ועליות בהיקף הסיקור התקשורתי. כתבים היו מוכנים לשדר כמעט כל דבר בשל התחרות". צדקא טוען כי כתב בצפון דיבר עם אחת האמהות על אפשרות היפותטית של נסיעה לביירות, וזו הפכה לכותרת. צדקא, הפעם כדוקטור לתקשורת, טוען ש"אפשר להקים גם קבוצת מחאה וירטואלית. העיקר שיהיה לה מיקרופון". עם זאת מוטב לקחת את ביקורתו של צדקא בקורטוב של זהירות, בשל העובדה שהוא עזב את דוברות הארגון בטריקת דלת, כי היה חלוק על דרך פעולתה.

אם התקשורת התעניינה ב"ארבע אמהות", הרי שהתקשורת הנשית, כפי שכבר נכתב ונאמר לא מעט, התעניינה הרבה יותר. השור-אה בין מספר הפעמים שנשות הארגון עלו לשידור ב"הכל דיבורים" של שלי יחזימוביץ' ברשת ב' לעומת "מה בוער?" של רוי ברקאי בגלי-צה"ל מגלה הבדלים מובהקים: 31 פעמים אצל יחזימוביץ' במהלך השנתיים וחצי האחרונות, ורק שש פעמים אצל ברקאי.

ההבדל אינו רק כמותי אלא גם איכותי: ברקאי העלה אותן לשידור בעיקר כאשר היו מעורבות באירוע חדשותי מעורר מחלוקת. דוגמאות לכך: שלושת האבות מול ארבע האמהות (2.2.98), הוספת דקת דומייה לאלה

שלי יחזימוביץ': עשיתי את מה שעיתונאי צריך

לעשות: לתת ביטוי לאופציה אידיאולוגית אחרת

להתכחש לכך אינו נכון. יחד עם זאת, לא כל עניין פמיניסטי זוכה לסיקור. מבחינה עניינית מצאתי שזה מרתק שנשים מובילות מאבק והייתי גאה שנשים עושות זאת".

עירית לינור, שדרנית ועיתונאית: "העולם מתנהל על-פי אמפתיה של גברים לגברים. לדוגמה, אמפתיה של אנשי תקשורת לשמעון פרס. זה אווילי, כי אמפתיה היא אוניברסלית, של אנשים לאנשים אחרים. פתאום אנשים חוטפים דום לב כאשר נשים נמשכות לנושאים הקשורים לנשים. העוזע הזה הוא גם צבוע ומתחסד וגם רווי בשנאת נשים".

עמית בן-ארויה

שר הביטחון על הנוק שגורמות, לטענתו, "ארבע אמהות". על זמן השידור הנדיב שהעמידה לרשותן היא אומרת: "פתחון הפה לצד ההפוך ל'ארבע אמהות' ניתן כל הזמן. זוהי דעת השלטון. עיתונאים צריכים להביא את הדעה הקוראת תיגר. עיתונאים צריכים להציג שאלות ולבוא עם עמדה מוסרית".

רוי ברקאי: "אני מעלה לשידור את 'ארבע אמהות' כאשר יש צורך חדשותי להעלות אותן. אינני מקדם מכירות שלהן. תוכנית בוקר חיה מיום ליום. המדיניות היא להעלות לשידור כשיש הצדקה לשידור. השאלה היא כמה פוליטיקאים העליתי בנושא לבנון". גם

התקשורת אשמה

בתקופת מלחמת לבנון הארוכה לא נמצאו עיתונאים ישראלים מסוגם של ניל שיהן ודייוויד הלברשטאם, שהניעו את החברה האמריקאית להיפטר מסייט המלחמה בווייטנאם

שקט, יוריסו", כתב עמירם ניר המנוח ב"ידיעות אחרונות" עם פרוץ מלחמת לבנון, ותרם בכך כותרת בלתי מחמיאה לפרק הלבנוני של התקשורת הישראלית. כשבחורינו מסכנים נפשם בחזית, אל להם לעיתונאים להפר את הקונסנזוס בדיווחים מטרידים ובשאלות מביכות. אבל אחד מעמיתיו של ניר לא נשמע לציווי הפטריוטי הזה, כביכול, ובמהלך הקרבות ביוני 1982 כתב בעיתון המתחרה "מעריב": "אנחנו לא מגש הכסף שעליו ניתן השל"טון לאליאס סרכיס או לבאשיר ג'מאייל. ההולכים למות לא מברכים אותך, מפקד המיליציות הנוצריות". נרעש ממה שראו עיניו הוא הזהיר: "אם לא תצא מתוך האש הזו תנועת מחאה אדירה, אז אנחנו ראויים בהחלט למלחמה הזו וגם לכל מה שיבוא בעקבותיה". אותו עיתונאי, אמנון אברמוביץ, נשא על גופו את צלקותיה של

11 ביוני '82 < שר הביטחון מסביר את מהלך המלחמה

המלחמה הקודמת, ולכן אין פלא שקיננה בו ספקנות מרה כלפי הנהגה היודעת, לכאורה, מה שהיא עושה (וואת אפילו טרם הודאתו של מנחם בגין כי זו היתה מלחמת ברירה). גם הכתבים הצבאיים נכוו במלחמת יום-הכיפורים, כאשר נכנעו לשאננות היהירה של הקברניטים ולא פרסמו את ידיעותיהם על התכונה בחזית. האם קיימו את הנדר לא ליפול שוב במלכודת? איתן הבר, שהיה הכתב הצבאי של "ידיעות אחרונות", סבור שכן. ברב-שיח שנערך בעבור ספר השנה של העיתונאים ב-1983, הכריז הבר כי "לבנון היתה תעודת הבגרות של העיתונות הישראלית. עשינו וכתבנו מה שנכון היה לכתוב". זאב שיף דווקא הצביע על החרמת העיתונות מצד שר הביטחון, חוסר התדרוכים והערפול, ואילו הירש גודמן מה"ג'רוזלם פוסט" הבין בלבנון מהו ייעודו ככתב צבאי. זה היה ערב הכניסה לביירות, כשמג"ד צנחנים תפס אותו ואת חבריו הכתבים ונזף בהם: "מה אתם

עושים פה? סעו לירושלים ותצקו! החיים שלנו בידיים שלכם!" המג"ד אכן אחז את השור בקרניו. הוא ציפה מנציגי התקשורת שישרתו את הציבור נאמנה על-ידי כך שיניחו על סדר-היום את הסוגיות החשובות באמת, שישאלו שאלות נוקבות, שיקימו קול זעקה נוכח איוולת לאומית. דיווח והבאת העובדות בלבד, ללא פרספקטיבה ופרשנות, אינם מספקים עוד, קובע ג'וזף לליוולד, עורך ה"ניו-יורק טיימס". "אני חושב שמוטלת עלינו אותה חובת הגינות כבעבר, אך יש עדיפות גבוהה יותר לאמירה מה באמת קורה פה".

...

מה באמת קורה פה? מה עשתה מדינת ישראל בלבנון במשך שני עשורים? איך קרה שזנחנו את תפיסת הביטחון הישנה והטובה, שצה"ל מגן על המדינה מן הגבול הבינלאומי, רודף אחרי מחבלים ומחזיק את המדינות השכנות כאחריות? איך הסתבכנו במלחמה נגד גרילה, מלחמה שאי-אפשר - ואסור! - לנצח בה, משום שהיא מלחמה נגד אוכלוסייה אזרחית? איך במו דינו שחקנו את הרתעתנו? איך הקמנו נגדנו את אוכלוסיית השיעים וסייענו לייסוד החיוב-אללה? מהו המאזן האמיתי של ניסיוננו עם צד"ל? מה עשתה לבנון לכושר הלחימה של צה"ל ולנורמות ההתנהגות שלו? כמה ביטחון העניקה רצועת הביטחון? כמה זה עלה לנו? מה היו החלופות? גם אם התקשורת נגעה בשאלות הללו, היא לא הצליחה להניע סביבן שיח ציבורי ערני. אם לשפוט על-פי ספר השנה של העיתונאים, היא גם לא היתה מוטרדת מכך יתר על המידה. מעבר לרב-שיח המוזכר לעיל של כתבים צבאיים, כמעט שלא היה עיסוק בלבנון בכלי הביטוי היחיד של העיתונאים על עצמם ועל מקצועם (עד להופעת "העין השביעית" ב-1996, וגם הוא לא התעניין בלבנון). המלחמה השתכחה במהירות והשהייה בלבנון הפכה לשגרה. התקשורת נענתה ושיתפה פעולה עם ההדחקה הזאת. קול חריג השמיע בהתמדה השבועון "כותרת ראשית", אולי משום שאחד מעורכיו, נחום ברנע, נקרא מדי פעם לשירות מילואים בלבנון (אכן, לו אנשי מילואים היו ממשיכים לשרת בלבנון היה קולם מבקיע אל התקשורת

22 ביוני '82 < הפגזות על מערב ביירות

ומעורר אותה). ביוני 1984 פרסם "כותרת ראשית" על שערור תמונות של חללי לבנון תחת הכותרת: "שנתיים למלחמה: רק למשפחות אכפת". הסביר ברנע: "כשאני בלבנון, אני עוקב בדריכות אחר כל ידיעה צבאית. שמות המקומות הם חלק מהי. שבועות אחדים לאחר שאני חוזר, מתרחקת לבנון אל מעבר להררי חושך. אפילו מלחמת הכיסאות של המפלגה הליברלית נראית פתאום רלבנטית יותר". אל "כותרת ראשית" הצטרף כתב-העת "פוליטיקה" אשר גיליונו הראשון במאי 1985 הוקדש כולו למלחמת לבנון. "כל זמן שהאחרים למלחמת השולל לא נתנו את הדין הפוליטי על מעשיהם", זעק שם

הציבורי. תוכנית אירוח קולנית בוודאי שאינה מסייעת לבירור אמיתי. דרושה החלטה נחרצת של כלי תקשורת מרכזי, להשקיע מאמץ ניכר ומתמשך ולא להניח לנושא לחמוק מתשומת לבו של הציבור. קחו, לדוגמה, את הדבקות שמגלה "הארץ" בטיפולו בענייני השטחים. הקוראים מופגזים ללא הרף בכתבות הופכות הקרביים של גדעון לוי, בדיווחים מן השטח של עמירה הס (שבחרה להתגורר בעזה וברמאללה כדי להביא משם קולות אותנטיים), בפרשנות של דני רובינשטיין, במאמרים מתורגמים של עיתונאים פלסטינים ועוד. איש מקוראי "הארץ" לא יוכל לטעון כי לא ידע מה מתרחש בשטח, וכי לא נאלץ לתת דעתו על הפתרונות האפשריים.

מדוע לא עשתה התקשורת דבר דומה ביחס ללבנון? אולי משום שקשה ומעייף להחזיק כך ערנות במשך זמן כה רב, ביחוד כאשר האינתיפאדה ותהליך השלום השתלטו על סדר-היום הציבורי. נוסף על כך, עד כמה שזה נשמע נורא, 25 הרוגים בשנה הם פחות מהרוגי שבועיים בתאונות דרכים. גם תושבי קריית-שמונה, עם כל האמפתיה אליהם, אינם תושבי רמת-אביב, שפגיעה בהם, מן הסתם, היתה מעוררת תגובה אחרת. אבל ייתכן גם הסבר אחר, והוא שמלחמת

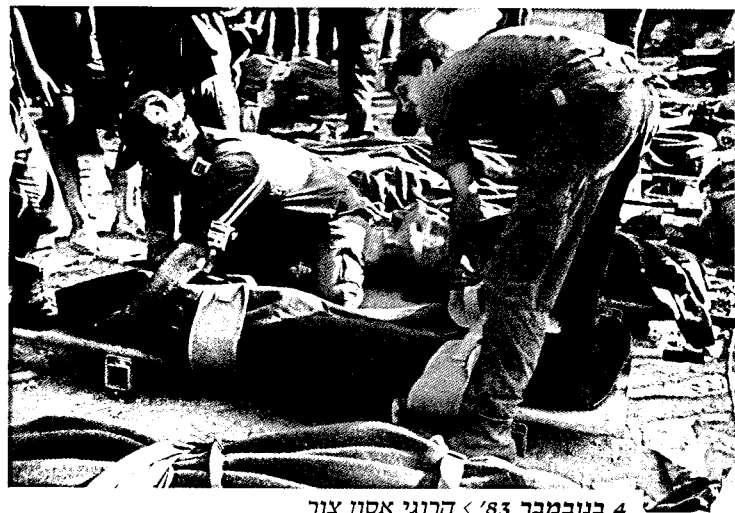
שלמה בן-עמי, "קשה לשקם את הברית ההרוסה בין כוח למוסר, להחזיר למדיניות הישראלית את השפיות ולבודד ממנה את ההרפתקנות". אבל לבנון היתה רק אחת הסוגיות שבהן עסק "פוליטיקה": באותה מידה של רצינות הקדיש כתב-העת גיליונות שלמים לשפה העברית, לכותבים צעירים, לשמאל, לנשים, לפשע ואף הכריז בחגיגות על שובו של המודרניזם. כך או אחרת, שני כתבי-העת הללו נסגרו ונותרו בוחרון כאפיוזות איכותיות ואליטיסטיות. גם "חדשות" הצעיר והערני נסגר. לבנון ירדה מסדר-היום הציבורי, למעט גיחות ספורדי-ות: הנסיגה מהאוול ב-1985, גירוש אנשי החמאס, מבצע "דין וחשבון" ו"ענבי זעם", התקפות קטיושות מזדמנות, נפילת חיילי צה"ל ואירועים דרמטיים כמו אסונות המסוקים והשייטת.

הגם שיוסי שריד גינה באותה תקופה את "מסדר השתקנים", שהתעלם מהדרו"ח החמור של עמנואל ולד על מחולי צה"ל במלחמת לבנון, ואמהות והורים הפגינו נגד שתיקה, אין זה מדויק לומר שהתקשורת שתקה. משה שלונסקי, הכתב הצבאי של הטלוויזיה, היה נחוש בדעתו להזכיר לצופיו ערב ערב כי בלבנון ממשיכה להתנהל מלחמה; עופר שלה, שלי יחימוביץ', צבי בראל, תום שגב, סילבי

24 באפריל '85 < צה"ל מפנה חלק מלבנון

לבנון פגעה אנושות בתחושת השבטיות והלכידות הישראלית. ארי שביט כתב פעם שבעקבות המלחמה השתררה תחושת בגידה בין צה"ל לחברה הישראלית: החברה כעסה על צה"ל, על שלא סיפק את הסחור, כלומר לא הביא ניצחון מוחץ במלחמה ופתרון לבעיה בצפון, ואילו צה"ל נטר לחברה על שלא העניקה לו גיבוי. התקשורת זיהתה ואף שיקפה את הניכור הזה. בניגוד לכותרות הפטריוטיות ומלאות ההודות של מלחמת ההתשה ("מטוסים מצריים ניסו לתקוף את כוחותינו... כוחותינו השיבו אש... בצדנו אין נפגעים"), הדיווח היה הפעם צונן יותר. הרוח שנשבה מהתקשורת היתה משהו כמו: צה"ל נמצא בלבנון, נראה מה צה"ל יעשה ונדווה. מגישה כזו, של צופה לא מעורב במיוחד, לא צומחת יוזמה לבירור יסודי של שהייתנו בלבנון. ישנו הסבר נוסף. התקשורת הישראלית, הגם שאינה מתבטלת

4 בנובמבר '83 < הרוגי אסון צור

קשת ורבים אחרים חזרו והצביעו על הקיבעון המחשבתי שבבסיס ישיבתנו בלבנון; רוביק רוזנטל התריע ב"חותם" על השימוש בשפה לטשטוש פניה האמיתיות של המלחמה ("ריכוך היעד" מאפשר להתעלם מההרס); תוכניות האירוח הכבירו מלים על הנושא ומדורי הדעות עסקו בו. אבל בין זה לבין השפעה אמיתית על סדר-היום המרחק רב.

•••

מניסיוני האישי אני יכול להעיד על הקושי. לאחר שהתעוררתי - באיחורו - לפרסם כמה מאמרים נגד שהייתנו בלבנון, השקעתי מאמץ רב בבחינה מחדש של הנחת היסוד הבסיסית, האקסיומה שקבעה כי גם אם ניסוג, החיובאללה ימשיך להטרידנו. הצבעתי על כך שלחיובאללה לה יש גם מצע דתי-חברתי ושאיפתו היא להפוך את לבנון למדינת אייטולות. אם ניסוג חד-צדדית, טענתי, נשמוט את הקרקע מתחת לרגליו כגורם המלכד את האוכלוסייה רבת הפלגים בהתנגדות לכוח, ונגרמו לו להישאב אל הזירה הפנים-לבנונית. ימים אחדים אחרי שהדברים התפרסמו ב"הארץ", התקיימה בהר הרצל האזכרה ליצחק רבין ז"ל. קצין בכיר ביותר פגש אותי ובירך אותי בהמימות על המאמר. "צודק במאה אחוזים", אמר. "בנו?" שאלתי בתקווה. הוא טפח על כתפי בחיך והסתלק. זמן קצר אחר-כך התקיים דיון מעמיק במערכת הביטחון והעיתונות בישרה שבצמרת הביטחונית ובצה"ל שורת תמימות דעים כי כרגע אין חלופה לשהייתנו בלבנון. אין אפוא די במאמר פה, כתבה או שידור שם, כדי להניע את השיח

קשה לצפייה, כמו צילומי תקריב של פצועים וכדומה. הרוב המכריע של הכתבות צייר תמונה מרוחקת של מסוק נוחת בקרחת יער, חיי לים צועדים כשנשקם דרוך, עמוד עשן מיתמר מעל מה שמתואר כמצבור תחמושת של הווייטקונג וכד'. אלה היו הבוקים שלא סיפרו את הסיפור כולו. אבל העיתונות הכתובה בארצות-הברית מילאה את תפקידה כראוי. מי שהביא את הבשורה האמתית על מה שהתרחש בווייטנם היו עיתונאים כמו ניל שיהן מיו.פי.איי, מלקולם בראון ופיטר ארנט מאיי.פי ודייוויד הלברשטם מה"ניו-יורק טיימס". הם אלה שחשפו את השחיתות של המשטר הדרום-וייטנמי הרקוב, מסרו מפי קצינים אמיצים כמו ג'ון פול ואן ביקורת על ניהול המלחמה, וכדברי אחד מהם, ביקרו "את השיטות, הטמטום, השקר וההונאה העצמית, את חוסר היכולת לעצב מדיניות שתביא לניצחון". לתקשורת הישראלית חסרו אנשים כדוגמתם.

•••

אפילו כאשר דעת הקהל נטתה כבר לטובת יציאה חד-צדדית מלב-נון, המשכחה התקשורת להתנהל בעצלתיים בנתיב הקודם. יתרה מזו, אף שאהוד ברק הפך את הנושא לקלף בחירות מרכזי ותורר והצהיר שבכוונתו להוציא את צה"ל מלבנון תוך שנה, הרי שברגע המכריע נתפסה התקשורת בהפתעה גמורה. בהעדר מקורות עצמאיים משלה, ללא תשתית של דיון מעמיק על הסוגיה ובהיותה נתונה להשפעת יתר של החשיבה הממסדית, אין פלא שהיציאה התפוצה (תוך איפול שהו-תיר את הזירה התקשורתית לחיובאללה) הוציאה את התקשורת משיו-וי משקלה וטלטלה אותה בין פאניקה ("השפלה!") לאופוריה. עתה גיע תורו של חשבון הנפש ושוב נזכה לא רק לרבי-שיח למיניהם,

בהכרח בפני הממסד, אינה ששה להתעמת עמו. סדר-יומה נקבע על-ידי הממסד על כל שלוחותיו, הקשר עם מקורותיה בקרב הממסד הוא צינור החמצן שלה, ופגיעתו של ממסד כועס יכולה להיות כואבת. כאשר כל ממשלות ישראל מאז 1982 גמרו אומר לנהוג בלבנון כבתפוח-אדמה לוהט שאותו יש להעביר הלאה במינימום נזק לעצמן, התקשורת לא התנדבה להפר את הקונסנזוס החמים הזה ולפתוח תיבות פנדורה. כשמערכת הביטחון כפתה בתוקף עוצמתה האדירה את דעתה שאין חלופה לשיבתנו באזור הביטחון, מעטים היו הכתבים הצבאיים והפרשנים שהעזו לחלוק על כך ("מי שחושב שאפשר לצאת מלבנון באופן חד-צדדי הוא שרלטן", השמיע ראש אמ"ן הכרוה-אזהרה, שבוודאי לא נעלמה מאוזניהם של העיתונאים). תנועת "ארבע אמהות" זכתה ליחס רחמני למדי, ואפילו כאשר הקים פולי-טיקאי רציני כיוסי ביילין את התנועה ליציאה בשלום מלבנון לא השקיעה התקשורת בבדיקת רעיונותיו המעשיים והנכונים קמפוזן מן המאמץ שהיתה מקדישה למוסף חג כרסתני. אפילו טענתו המפתיעה

בזמנה, שקצינים בכירים רבים בפיקוד הצפון מתנגדים לקו הרשמי של צה"ל בעניין לבנון, לא הוזהר את התקשורת מרבעה. לאורי אבנרי, שהוביל במשך שנים את "העולם הזה" נגד הממסד תחת הסמכה "ללא מורא וללא משוא פנים", דעה לא מחמיאה על תפקודה של התקשורת בראשית הפרשה הלבנונית. הגם שניסוחיו בוטים ביותר ("הרצועה שבפי הפודל", "פוליטיקה" 9, אוג'-ספט' 1985), הוא מעלה את השאלה הנכונה: "האם העיתונות והעיתונאים מוכנים לשחות נגד הזרם, להתייצב למען עניין בלתי פופולרי, להסתכן באבדן תפוצה והטבות אחרות כדי להיאבק על דבר נכון אך חריג?" תשובתו שלילית. אכן, התייצבות מול הממסד אינה עניין קל. כשרשת סי.בי.אס נתנה ביטוי לטענה שמערכת הביטחון האמריקאית זייפה כלפי מטה את מספר הלוחמים וכלפי מעלה את מספר האבידות של הווייטקונג, עלה לה הדבר בתביעת דיבה מצד הגנרל וסטמורל-נד, המפקד לשעבר של הכוחות האמריקאיים בווייטנם, ובזעמם של הממשל והצופים.

ההשוואה הבלתי נמנעת לווייטנם גם היא אינה מחמיאה לתקשורת הישראלית. מקובל לחשוב שהתקשורת האמריקאית חרצה את גורל המלחמה. אפילו גורו התקשורת המודרנית, מרשל מקלוהן, אמר שהיא הוכרעה בבתיהם של האמריקאים, מול מסך הטלוויזיה, יותר מאשר בשדה הקרב. אבל בדיקה רצינית יותר מראה שזהו מיתוס המסרב לגווע. לא הטלוויזיה הכניעה את רוח הלחימה של אמריקה, אלא המלחמה עצמה, שלא נראה לה סוף. פרופ' לורנס ליכטי מאוני-ברסיטת נורת'ווסטרן חקר ומצא שבשנים הקובעות, 1965-1970, רק שלושה אחוזים מהכתבות בטלוויזיה (76 מתוך 2,300) הכילו חומר

אלא גם לגילויים בדיעבד, כמו עלילותיו הפחות ידועות של צד"ל, ביצועיו האמיתיים של צה"ל, פניו הבלתי מוכרות של חיובאללה, פרשיות שחיתות וטוהר נשק ועוד. סבר פלוצק, למשל, נוכר רק עתה, בעקבות הנסיגה, להשכילנו כי שהייתנו בלבנון עלתה לנו 20 (1) מיליארד דולר, דבר שחיבל קשות בצמיחת המשק ובחברה בכלל, וכי בעשירית מהסכום היה ניתן להקים מערכת הגנה משוכללת לאורך הגבול. ואורי לוברני, האיש שלנו בלבנון במשך 17 השנים האחרונות, מודה עכשיו שכל העניין היה טעות אחת גדולה. איפה היתה התקשורת כל הזמן הזה?

אמנון אברמוביץ' ציפה לפני 18 שנה שמן האש הלבנונית תפרוץ תנועת מחאה גדולה. זו לא פרצה, וגם סיקור תקשורת ראו לא קיבלנו. נראה שבאמת היינו ראויים למלחמה הזאת ולכל מה שבא בעקבותיה. ■

אורי דרומי הוא מנהל הפרסומים במכון הישראלי לדמוקרטיה

עמוס נוי

נסיך הקדמה

יך הפך בשאר אלאסד לחביבים של פרשני ישראל? טוב, הכמיהה המקומית לאיש-חוק-אך-עם-חינוך-מערבי מעבר לגבול, מין גבר שבגברים, כזה שאפשר לעשות אתו עסקים, שמלה שלו זו מלה, שמשליט ביד ברזל את רצונו הנחוש על נתיניו (אותו אספסוף צמא דם ומאיים), היא כבר לא תופעה חדשה. אנואר סאדאת, חוסיין ובנו עבדאללה, האחים ג'ומאיל - כולם היו לכוכבי תרבות מקומיים, אי של יציבות במזרח תיכון סוער והפכפך, משהו אפילו מעורר קנאה (לא מודעת?) בימים של קואליציות מתפוררות, חברה שסועה, העדר הנהגה.

יש בו משהו, בדיקטטור האבסולוטי בחליפה המחויטת, יש משהו במונרכיזם ובנפוטיות שמאפיינים את שלטונו, שמצית את דמיונה של העיתונות המקומית ומעורר בה יצרים אפלים. אך לא מזמן כתבנו כאן על ההספדים למלך חוסיין (תזכורת מ"מעריב": "ראש שבט בדואי, ג'נטלמן, פלמ"חניק"), והנה פורץ בשאר אלאסד לראש מצעד פזמוני החנופה.

ולבשאר אלאסד יש יתרון על מתחרייו: הוא "מצעיד את סוריה לעידן האינטרנט"! שש פעמים, בעיתונות הכתובה, ברדיו ובטלוויזיה שמעתי את המשפט הנלעג הזה נאמר בכובד ראש תהומי על-ידי פרשנים ומומחים. רק לעתים רחוקות מוזמן לתקשורת שלנו מין מיווג מושלם כזה בין הערצתה העיוורת ל"היי-טק" כסמל של קדמה, פתיחות, "מערכיות" - ובין הצורך הבלתי נלאה שלה באבסולוטיזם נאור. אינטרנט! אינטרנט! או הוא ממש אדם כמונו! ירו האחת אוחות בעכבר, עת השנייה סוחטת את הדק הקלצניקוב! ואנחנו כבר רואים בעיני רוחנו את מסדרי הצבא, העומדים דום לרגל המעבר לעידן החדש, ואת סוכני המשטרה החשאית מאלצים אורחים סרבנים להתחבר לרשת. ככה זה ב"עידן האינטרנט".

אילו זה לא היה מצחיק, זה היה ראוי לדיון רציני - עד כמה לאינטרנט יש באמת משמעויות של קדמה ו/או פתיחות, באיזו מידה הוא יכול לשמש (ומשמש) כמכשיר מעקב ושיטור מהגדולים שידעה האנושות, כיצד ומתי הוא אמצעי עסקי וכלכלי אנטי-שווינוני של שכבת עשירים דקה, בעיקר בידיים של רודנים נוסח אסד. ומצד אחר, אילו זה לא היה עצוב, זה בטח היה מצחיק.

...

מתי, מתי כבר הם "יפתחו את הפה"? מתי הם כבר "יסגרו השבון"? מתי הם כבר יפרקו את "הבטן המלאה" שלהם? מתי כבר "תרעש המדינה", "ינעו אמות הספים" ו"יפלו הרבה ראשים"?

יש מין סגנון כזה, של "חכו חכו, כשאני אפתח את הפה". ממאמן מכבי תל-אביב, שמבטיח "לדבר בסוף העונה", ועד איש ציבור שמואשם בשוחד, שמודיע שבתום המשפט "יהיה לו הרבה מה להגיד". מה, למשל? לאילו סודות אפלים ואמירות מרעישות אפשר לצפות ממאמן מכבי? שהשופטים דפקו אותו? שאויבי מכבי בתקשורת ובאיגוד הכדורסל שפכו את דמו? ששחקנים שמקבלים מיליונים לא מילאו את ההוראות הטקטיות? מה? מה טרם שמענו, מה לא יכולנו לנחש?

והשר, הפקיד הבכיר, ראש העיר, איזו פצצה תקשורתית הוא כבר נושא באמתחתו? שמדובר בעלילת דם? שאויביו בפרקליטות, במשטרה ובתקשורת מנסים להכפיש את שמו? מה? מה כל-כך חדשני, מקורי וחסר תקדים באוסף הקלישאות החבוטות שהוא מכין לנו למקרה של זיכוי או הרשעה?

מה שחבל הוא, שהסגנון הזה, שיש בו יותר משמץ של איום מרומז בנוסח סרטי מאפיה גרועים, זוכה לעידוד שיטתי של התקשורת במקום להתעלמות. אז הנה אנחנו פה, חיכינו בסבלנות אחרי שאמרו לנו "חכו חכו", תמה העונה ומאמן מכבי עוד לא אמר שום דבר חדש. תם משפט דרעי ואף אחד לא נפל אתו. אנחנו מחכים.

...

הרבה עיתונאים עסקו בצדדים תקשורתיים ופיננסיים של שביעת עובדי הדפוס של "ידיעות אחרונות". אבל יש דבר אחד שאף אחד לא אמר בקול רם, אף ששמעו אותו יותר ויותר ברחוב: "ידיעות אחרונות" נראה טוב וזול כשהוא מצומק.

כן, אולי זה הפתרון, וככה צריך להיראות עיתון יומי - שמונה עמודים של חדשות, ספורט, טיפה פרשנות, קורט כלכלה, והכל בשקל. יכול להיות שזה הנזק הגדול ביותר לעיתונות הכתובה שהולידו השביתתה, והפורמט הרוח שהביאה בעקבותיה לגדול עיתוני המדינה.

הרעיון הזה לא ימצא חן בעיני אנשי תקשורת רבים, אבל הוא הכה בי במהלך ייסורי הגמילה מהמנה היומית של עיתון עב כרס ודל בתכנים. אולי לא צריך אותם, את עשרות עמודי המלל המנופחים, שעולים כמעט ארבעה שקלים מדי יום. אולי הם מיותרים. אולי אפשר בלעדיהם. אולי, בתקופה של ריבוי ערוצים וחלופות לתרבות פנאי, וכשאפילו סוריה הנאורה צועדת לעידן האינטרנט, מדגימים לנו אנשי "ידיעות אחרונות" איך ייראה עיתון המחר - זול, תמציתי, ענייני, קטן.

...

הקלישאה - התוכנית, העריכנית, המילולית, הגרפית, הצילומית - היא האיבת הגדולה ביותר של התקשורת. מבט חטוף באופיים העונתי של הרדיו והטלוויזיה המסחריים רק יעיד עד כמה יצא מהאף כבר כל זה. קיץ: הערוץ השני ממחר סדרות כושלות. ולתוכניות ברדיו ובערוצי הילדים קוראים בשמות שגלגתו ממדף סרטי החוף הקלוקלים שבספריית הווידאו. כל צירוף שיש בו "חול", "חום", "חוף", "חופש", "גלי", "גלשן", "ים", "שמש" ו"אבטיח" הוא צירוף מנצח.

אז מה הפלא שאני לא מתגעגע לתמונת "הנערה המעורטלת ביום קיץ" שהתמחו בה העמודים האחרונים של "ידיעות אחרונות" ו"מעריב"? כשזהובון בריטי מפרסם תמונת עירום, זועקת ההפניה הפשוטה: "תמונות עירום בעמוד שלוש". אצלנו, מקוריים שכמונו, זה אחרת לגמרי: "החום העז הוציא לחוף בנתניה גם את אינגריד, התיירת השבדית", "אוסנת, סטודנטית למשפטים, מבלה את החופשה השנתית בקטיף בנות בגליל", ואפילו "החוטני שוב באופנה, כפי שמראה קולקציית הקיץ של מילנו".

אבל לא נורא, בחורף זה ישתנה. זה יהיה אחרת לגמרי. הערוץ הראשון יפתיע בסדרת דרמה בריטית כבדת ראש ללילות הקרים, ולתוכנית ות הרדיו ובערוצי הילדים יקראו בכלל בשמות חדשים: "פוך", "מוך", "סוודר", "עכשו מעונן", "אפור גשום", "מתחת לשמיכה", ו"ההתול במגפיים". מול שלפחות החורף יביא עמו פרץ של מקוריות. ■

עמוס נוי הוא איש מחשבים

אויר חם

לא פעם מוכיחים עורכי "משעל חם" שהם מוכנים להקריב

את אמינותם המקצועית למען כותרת שאין בה בשר

דנה וינקלר

השנה קורה לנסים משעל בעונת השידור-ים שהחלה בנובמבר. "התוכנית הפוליטית הטובה על המרקע" של העונה הראשונה הפכה לזירת קרב שבה יש תמיד מנצח אחד, המנחה, וגם השופט, הרייטינג, לא ניטרלי. זה התחיל כבר בתוכנית הראשונה של העונה. הקדימונים הדרמטיים הבטיחו חשיפה של מסמך סודי בעניינו של אבישי רביב, סוכן השב"כ. את המסמך אמור היה לחשוף חבר הכנסת מיכאל איתן, שטען שיש בו גילויים חדשים העשויים לשפוך אור על השאלה, האם וכיצד ניתן היה למנוע את רצח ראש הממשלה המנוח יצחק רבין. הדרמה הטלוויזיונית היתה בשיאה עד הרגע שבו הודיע המנחה, נסים משעל, כי נבצר ממנו לחשוף את המסמך בעקבות איסור שהטיל, במהלך השידור, היועץ המשפטי לממשלה. משעל, שנותר ללא אפשרות לפרסם את

שידור כתבה על חבורת תושבים בהתנחלות איתמר, לאחר ראיון עם ראש הממשלה בעי-צומן של ידיעות על כוונות של גורמים קיצו-ניים להתנקש בחייו.

הטענה בדבר פרובוקציות פיקטיביות עלתה ביתר שאת עם שידור הכתבה המתעדת את טקס ה"פולסא דנורא" שערכה חבורה סהרורית בשולי חב"ד ערב ביקור האפיפיור. בעקבות הכתבה הובל תחקירן התוכנית, אבישי בן-חיים, למעצר בהשד שיזם וביים את האירוע. גם ישראל סגל ונסים משעל נקראו למסור עדות במשטרה. בית-המשפט לא מצא ראיות לחשדות פליליים, ושחרר את בן-חיים למעצר-בית בתנאים מגבילים למשך חמישה ימים. בראיון לאבנר הופשטיין ב"ידיעות אחרונות" טען ישראל סגל, העורך, כי הוא משוכנע שהטקס היה מתקיים גם בלי נוכחות

כי בתקופה של אחרי בחירות, המתאפיינת ברוגע יחסי, "משעל ואנשיו עוד עלולים לחולל פרובוקציות פיקטיביות, והכל בשם הדרמה וזכות הציבור לדעת". והוסיף שניצור: "אם משעל יכול היה לגלגל השבוע תוכנית שלמה סביב פמפומו של איזה איסור פרסום

הסקופ המרכזי של תוכניתו הראשונה, המשיך לדון באיסור, תוך שהוא מתנצל לפני הצופים: "לי אין חסינות", מה שהגביר את המתח. אלא שהיה פרט אחד שלא הובא לידיעת הצופים: עוד לפני השידור הבהיר היועץ המשפטי לאנשי המערכת ולראשי הזכיינית, "רשת",

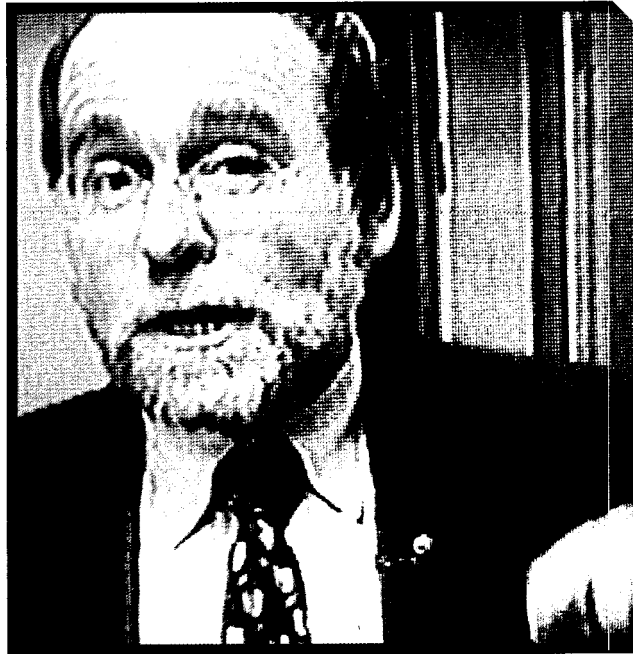
משעל: תפקידו של המראיין לנתב את המראיין,

לפעמים גם באמצעים תקיפים, כדי להשיג ממנו

את התגובה ההולמת

מסמך מוכר בעניינו של אבישי רביב וסביב איזו התבטאות פזיזה נוספת של הנשיא ויצ"מן, הרי שכמעט מסוכן לחשוב מה הוא יכול לעשות עם איזו חבורת מתבצרים בבונקר של ההתנחלות בתפוח". היו שנוכרו בדברים בעת

שיש בעיה עם פרסום מסמך המוגדר סודי. זה לא מנע מהמערכת להמשיך ולשדר את הקדי-מונים ולטפח את הדרמה עד לרגע האחרון, וגם אחריה. היו שהזהירו, ובהם מאיר שניצר ב"מעריב",

לא היה כיסוי, והצופה חש מרומה.

הצבע של חיים הכט

חיים הכט, כתב קול-ישראל לשעבר, אמן על כתבות הצבע בתוכנית, בדרך-כלל בנושאים הפוליטיים והחברתיים הנוגעים רים שעל הפרק. חשיבותם של מקצת הנושאים שהוא מעלה אינה מוטלת בספק (וזהו הכינרת, העוני בישראל או סילוק חיילים ממוצא מזרחי המשרתים בלבנון מהדיסקוטה-קים בקיבוצים), אולם יש לו נטייה להעצים את הדרמה וליצור כותרות סביב אירועים אוטוריים, שראויים לכל היותר לכותרת קטנה בעמודים הפנימיים. בערב פורים היה באור-יהודה, שם נשא אריה דרעי דרשה בפני קהל החוגגים. כשהתברר שאין סיכוי לכותרת עם בשר, משום שדרעי סירב להתייחס אל התקשורת, דיווח הכט בקול נרגש על שאלות שהופנו לאריה דרעי מקהל הפעילים מאחורי הקלעים בעת שעוב את האירוע. הוא סיפר על רחשי לבם בדבר

של כוונת המשטרה להמליץ על העמדתו לדין של שר התחבורה יצחק מרדכי באשמת הטרדה מינית, והעובדה שהיא מתבססת על עדותה של אשה נוספת, וכן כתב-האישום נגד השר. ישראל סגל רואה בדיון על ממדי העוני את הנושא החשוב ביותר שעלה בעונה הנוכחית, וראוי להזכיר גם את הטיפול בהיקף השימוש בסמים. אולם נדמה כי הסגל דה לרייטינג, בעיקר לאחר עונה מפוארת, עם שיא צפייה של 44%, ונוסף על כך את היעלמותם של אשפי התקשורת אריה דרעי ובנימין נתניהו מהגוף הפוליטי והתקשורת ואת משחקי הכדורגל ששודרו במקביל בערוץ הספורט - כל אלה יצרו לחץ לייצר כותרות בכל מחיר. אפילו היעלמותה של התוכנית היריבה "פוליטיקה" והעברתה למחרת בערב לא הקלו את הלחץ.

המרחק שבין הכותרת לתוכן הדיון או הכתבה גדל והולך, אך גם זה לא ממש מפריע לאנשי התוכנית. כך הציג משעל את עמוס קינן כ"אחד מראשי השמאל בישראל, שבאור-פן מפתיע קורא להתנגד לנסיגה מהגולן". קינן, שרחוק מאוד מלהיות מראשי השמאל בישראל, העמיד את משעל על טעותו והסביר, כי אמנם הוא נגד עקירת יישובים, אולם הוא תומך בהישארותם תחת ריבונות סורית.

המצלמות, וכי גם בדיעבד היה משדר את הכתבה, שכן לידו יש להתייחס ברצינות גם למי שמוגדרים "קיצונים", "עשבים שוטים" ו"שוליים סהרוריים", במיוחד לאחר רצח רבין. בעקבות השידור נשמעה טענה כי עורכי הטקס, מאיר ברנס (שניסה לרצוח באפרייל את רבה של צפת משום שהוא לא קיבל את מלכו-תו של הרבי מלובביץ') ושניאור פרידמן מוכיחים כשערוריינים לא רציניים, הזוכים ליחס מולול מצד העיתונאים, שגם אינם טורחים לסקר את מעשיהם. למרות זאת, טענו המבקרים, בחרו ב"משעל חם" להביא את הכתבה כאייטם מרכזי בליוי קדימון בומבסטי בנוסח: "לקראת ביקור האפיפיור מחר, קבוצות קיצוניות מתכננות פעולות מחאה חריפות נגד הביקור". המבקר יובל נתן טוען, כי כתבות מסוג זה הן דוגמה לכך שהפילטר נעשה פחות בררני בעקבות המידור אחרי הרייטינג. גם הפרופ' גבי וימן מהחוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה אינו בטוח שאייטם כזה היה מוצג בתוכנית בשנה שעברה: "כשאתה נואש אתה מחפש מה יכול להחזיר את הרייטינג. זו תופעה שאינה בלעדית ל'משעל חם', ומאפיינת גם עיתונאים אחרים בערוץ השני".

אנשי התוכנית בחרו להגיב על קיתונות הביקורת בכתבה, המוכיחה כי אירועים תקשורתיים רבים תחילתם בבימוי ובהפקה מתוכננים מראש. הקדימון לכתבתו של חיים הכט, שבאה לתאר "כיצד מנהיגי ש"ס גייסו כמו במבצע צבאי את ההמונים להפגנת תמיכה ברב יוסף", היה רווי תיאורי מלחמה ופאניקה, כביכול, שתקפו את השלטונות בעקבות ההפגנה. אלא שהצופה היה אמור לנהש שבעצם זו קריצה, כי תיאום וביום קיימים בתקשורת כל הזמן. הפאניקה והסקרנות של הצופה שהמתין עד לסיום הפרסומות שירתו בוודאי את המפרסמים, אך להבטחה

ישראל סגל: יכול להיות ששגינו בכותרות מסוימות. הלחץ שלי להביא כותרות קשור לאופיי העיתונאי

משעל המשיך בשלו. מקרה דומה אירע כאשר הוא הכריז בכותרת המשדר, כי אם יועברו כספים לש"ס, תפרוש מפלגת המרכז מהקואליציה. עוד במהלך התוכנית סייג רוני מילוא את הדברים, וטען כי המפלגה תפרוש רק אם הכספים יועברו בניגוד לכללי המנהל התקין, אך משעל התעלם מהפרט הזה וחזר לעייפה על הכותרת המרעיש.

הצורך לזעזע בכל מחיר בלט בתוכנית ששודרה ב-7.2.00. משעל הבטיח, כי מיד לאחר הפרסומות נצפה ב"תמונות שמוצגות כאן לראשונה". התמונות הביאו את סיפורם של חיילים שנפצעו בזמן פעילות בלבנון כשהם מקבלים טיפול ראשוני בשטח. המצלמה התמקדה בחיילים השוכבים מיוסרים ומגואלים בדם על אלונקות, ובפינוי מהשטח. אלא שתמונות קשות דומות - עם חיילים אחרים, אך באותן נסיבות מוזעזעות - הוצגו כבר ערב קודם לכן במהדורות החדשות של שני הערוצים, וכבר גררו גל תגובות בעד ונגד הפרסום. רוגל אלפר ערך ב"הארץ" מעין סיכום ביניים לאחר כארבעה חודשים של עונת השידורים השנייה: "הקו של העונה בדרך-כלל מתלהם, דרמטי, קודר. הוא [משעל] אוהב להישיר מבט אל הצופה ולהפגין אותו בכותרות, לבשר על

מצוקתו של הרב עובדיה יוסף, שהביאה אותו להתבטאויות חריפות על יוסי שריד, ועד כמה חסר דרעי כמנהיג לש"ס. היה אף ניסיון לראיין את יו"ר סניף ש"ס באור-יהודה, וכשזה החל להעמיד דברים על דיוקם ולהוציא את האוויר מהבלון שהכט ניסה להפריח, סר לפתע חנו של הדיווח בעיני משעל והוא נשמע ברקע קורא נואשות: "ישראל [סגל], ישראל, תחתוך! וישראל חתך. ידיעה של ממש לא היתה שם, רק רמזים והבטחה לדרמה גדולה, והרבה התרגשות והתלהבות.

ואין כמו הדרמה של הכנסת, כמובן. בפתיחת מושב הקיץ של הכנסת בחר הכט לצבוע את הכתבה בתיאורי סולידריות גברית בוטה. שריד קיבל עצת חיים: "תמיד טוב לתפוס מנהיגות, אחרת תופסים לך במבושים". גם מברק לא חסך הכט את שבטו: "כשפוליטיקאי משנה את אורחותיו, זה או שהוא רואה את האור לנגד עיניו, או שהוא חש בגל חום מכה באחוריו. אצל ברק היום, בלי שום ספק, ההארה באה מאחור". זה מה שנקרא ביקורת בונה.

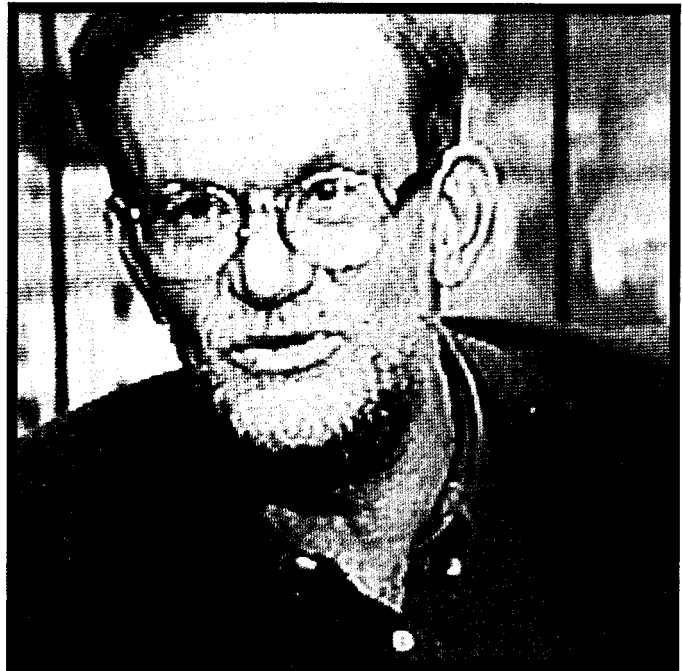
"משעל חם" סיפקה גם העונה גילויים לא מבוטלים והעלתה נושאים חשובים על סדר-היום הציבורי, כמו הסיפור על המתנחל מניס-גית שהבריח מחבלים, או החשיפה הראשונה

רעידת אדמה. ואיכשהו כמעט תמיד נדמה שהגזים, שאיבד את חוש המידה. ההתנשפות המרוגשת של חיים הכט וישראל סגל מחמירה את המצב."

מעשה נסים

החוקרים באקדמיה מוצאים את שורש הרע באכסניה. כך הפרופ' דן כספי מהאוניברסיטה הפתוחה: "ערוץ 2 הוא משחטה של כוכבים. ניתן לראות מה קרה לכמה כוכבים בטוחים שעזבו את ערוץ 1, דוגמת חיים יבין, גבי גזית, אמנון לוי ודן מרגלית. תנאי המשחק בערוץ השני אכזריים מאוד, ואין סנטימנטים לתוכנית בעלת רייטינג מגמגם". גם הפרופ' וימן מוצא "כמה נסים משעלים: נסים משעל מהערוץ הראשון ומהרדיו, עיתונאי מעמיק, רציני ואמין, ויש נסים משעל של הערוץ השני. המעבר לערוץ השני הביא את משעל להתאים את עצמו לסביבה אחרת מזו שהיתה מוכרת לוי".

ישראל סגל דוחה את הטענות: "יכול להיות ששגיני בכותרות מסוימות. הלחץ שלי להביא כותרות קשור לאופיי העיתונאי". עוד טוען סגל: "יכול להיות שאני שוגה בגלל רצוני להעלות נושאים על סדר-היום הציבורי, אך אין זה נובע מהמעבר לערוץ 2".
אין ספק, משקל כבד בקביעת אופי התוכנית יש לאישיותו של המנחה. נסים משעל נחשב לאחד מטובי המראיינים במדינה. לוכו-תו עומדים ראיונות שנכנסו להיסטוריה של התקשורת ונלמדים בחוגי התקשורת באוניברסיטאות, כמו המפגש הדרמטי עם אהוד ברק לאחר פרסום התחקיר על צאלים ב'. הוא תקיף וענייני, לוחץ על המראיינים עד שהוא

מקבל תשובה הולמת. הוא נחשב למראיין נוקב שלא עושה הנחות לשום מראיין, ולא מתחשב במעמדו, בדעותיו ובנשיותיו. אך הוא גם אינו מהסס לתקוף, לעלוב באורחיו בגיי חוכים ובאמירות מבטלות, כאילו היו ילדים שסרחו, וללכות עימותים. המראיין נכנס לעמדת מגננה, והראיין הופך לסדרת מהלומות מילוליות בקטטת בריונים או קרב גלדיאטורים. בייחוד זכור בעניין זה הראיין

שניהל עם נגיד בנק ישראל לשעבר, הפרופ' יעקב פרנקל. הראיין עורר ביקורות נוקבות גם מצד הציבור, עד כי משעל נאלץ להתנצל כעבור שבוע לפני הצופים והנגיד. הנגיד הוזמן לדיון לאחר שידור כתבה על מצב העוני. הוא נדרש לשאלות נוקבות בנוגע למדיניות הכלכלית, ועומת עם מובטלים שהובאו לאולפן. את מה שקרה לקראת תום המפגש תיארה אורנה לנדאו ב"ידיעות אחרונות": "כש-סיים את הראיין עם פרנקל, והוא כבר אינו מצליח לשלוט בזעמו, הוא הציע לו להישאר לראיין הבא עם אהרון פוגל. פרנקל אסף את ניירותיו ועזב את השולחן, כשמשעל, בעוקצנות מריירה, זורק אחריו: 'הנגיד הולך. אולי זה לא מעניין אותי'. אבל את הנגיד לא עשו באצבע, ובלי לחשוב פעמיים, והכל באותה ענייניות מנומסת, שב על עקבותיו והב-היר, כי למשעל היה ידוע מראש כי יעזוב את התוכנית מיד בסוף הראיין, כיוון שממתינה לו הרצאה. כלומר, לא אטימות היתה כאן מצד פרנקל, אלא ניסיון הטעיה מאוד לא מוצלח ולגמרי לא ישר של המנחה".
דווקא מצד העמיתים מהעבר השני של המת-רס, מנחי "פוליטיקה" בערוץ הראשון, זוכה משעל לפרגון. אריה גולן אומר, שהשתלשלות הראיין עם פרנקל היא "דבר שעלול לקרות לכל אחד. נסים משעל וישראל סגל הם עיתונאים מעולים ועושים תוכנית טובה. כל שבוע צריך לעניין ולעשות את העבודה טוב. אתה נבחן כל יום מחדש, בוחנים כל שאלה, תגובה ואמירה. זה מבחן רציני, שמשעל וסגל עומדים בו". גם דן מרגלית רואה ב"משעל חם" תוכנית טובה וחשובה. "מבקר הטלוויזיה הם

אנשים שלא השאירו את רישומם בתחום הטלוויזיה, ולכן אינם יכולים לבקר", הוא אומר. ואילו הניתוח של יעקב אחימאיר מורכב יותר: "נסים הוא אחד המראיינים הבודדים בארץ, שבצורת השאלות שלו לא מניח לצופה שישאר משהו בלתי ברור עד הסוף. כשהוא מוצא פרצה או זנב של מידע, הוא לא ירפה". והוא מסייג: "אישית, אני רחוק מסגנון השאלות של נסים משעל, והצלחתי להוציא ידיעות

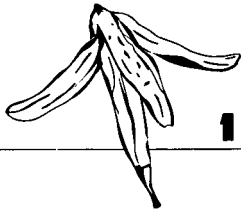
פרופ' דן כספי: ערוץ 2 הוא משחטה של כוכבים. תנאי המשחק אכזריים מאוד, ואין סנטימנטים לרייטינג מגמגם

והתבטאויות חשובות בדרך שונה. אני לא חושב שכל פוליטיקאי הוא בבחינת פושע שיש לצלוב אותו, ישנם פוליטיקאים שהם אנשים ישרים". אחימאיר מבקר גם את הדרך שבה ניהל משעל את העימות הטלוויזיונית המפורסם בין בנימין נתניהו ליצחק מרדכי: "משעל ניהל את העימות בצורה שהטתה את הכף לטובת מרדכי. העימות נוצר גם באמצעות בימוי, שנועד להראות עד כמה בנימין נתניהו מגוחך בעיני 'משעל חם'. באותו עימות היה משום חוסר הגינות".

הצגנו את הטענות הללו לפני נסים משעל, והוא, שידוע לתקוף מראיינים ולא להניח להם לחמוק מתגובה, לא שש, בלשון המעטה, להגיב על הטענות שהצגנו לפניו: "ומן השי-דור החי באולפן, כמו שידוע כל מראיין מקצועי, הוא נתון שפועל פעמים רבות גם לטובת המראיין. כיוון שהזמן קצוב ודינמי, יש מראיינים שמנצלים זאת כדי להימנע ממתן תשובות ענייניות. תפקידו של המראיין במצב זה לנתב את המראיין, לפעמים גם באמצעים תקיפים, כדי להשיג ממנו את התגובה ההולמת".

ולמרות כל האמצעים האלה, הרייטינג יורד, והרייטינג כידוע לא משקר. לא מעטים חושבים שבכלל סר חינו של זיאנר התוכניות הפוליטיות בעיני הציבור. גם אחימאיר מודה ב"עייפות רבה מאוד. אנחנו מדינה קטנה, ואם יש נימוק להנהיג שני בתי מחוקקים, זה כדי לספק את תאוות תוכניות האירוח והתוכניות הפוליטיות. אני חושב שראינו ושמענו את כולם, והזיאנר הזה מתחיל למצות את עצמו. הציבור הישראלי בוגר דיו כדי לחזור לעיתונות סולידית שיש בה בשר, ואין בה שומן מיותר". ואילו אנשי "משעל חם" מרוצים: "גם בעונה זו, כאשר מולנו שודרו משחקי כדורגל בשידור חי, זכתה התוכנית לרייטינג מכובד. באשר לעתיד, אין ספק שלתוכנית פוליטית יש מקום בשידורי הערוץ השני". ■

דנה וינקלר היא סטודנטית ללימודי תקשורת באוניברסיטה העברית בירושלים

דוד לנדאו

רואים כפול

ת פירוש הביטוי השדוף "שטוף זיעה" למדתי על בשרי בוקר אחד במאי 1993. צלצול הטלפון כבר בישר רעות, כי בשורות טובות אין מודיעים לראש דסק לילה של עיתון בתשע בבוקר. נותנים לו לישון עוד קצת.

"חנוך שואל למה מופיעה אותה ידיעה פעמיים בעמוד הראשון? מוזכרת מערכת "הארץ" השתדלה להישמע עניינית וסימפטית. מן

הסתם העריכה שוו תהיה ממילא שיחתה האחרונה עם ראש הדסק החדש, שרק לפני חודשיים הצטרף לעיתון. השתוממתי על המהירות שבה הזיעה נאגרה והחלה נוספת על הסדן, בלי כל מאמץ פיזי מצדי. כל מאמצי התרכזו בניסיון להעלות את תמונת העמוד הראשון של אמש בעיני רוחי. "רק בהוצאה השנייה", הציעה המזכירה בעדינות רמו כדי לסייע לי. "ההוצאה הראשונה נראית בסדר".

מוזר. מה כבר שיניתי בהוצאה השנייה לעומת הראשונה? בסך-הכל איזה ערכון קטן בידיעה המדינית של עקיבא אלדר, שאותה שיבצתי כ"כתף" לידיעה הראשית. "כן, אבל הידיעה של אלדר מופיעה פעמיים, אחת מתחת לשנייה".

"או מיי גוד". באחת התחוויו לי ממדי מעידתי בכל עוצמתם המכלימה. הגרפיקאי-המעמד (או עוד עימדנו דינתי את עמודי העיתון, על-ידי הדבקת פיסות נייר

"אנחנו על דבר כזה לא מפטרים בן-אדם".

העורך הראשי חנוך מרמרי, לקוני בטלפון,

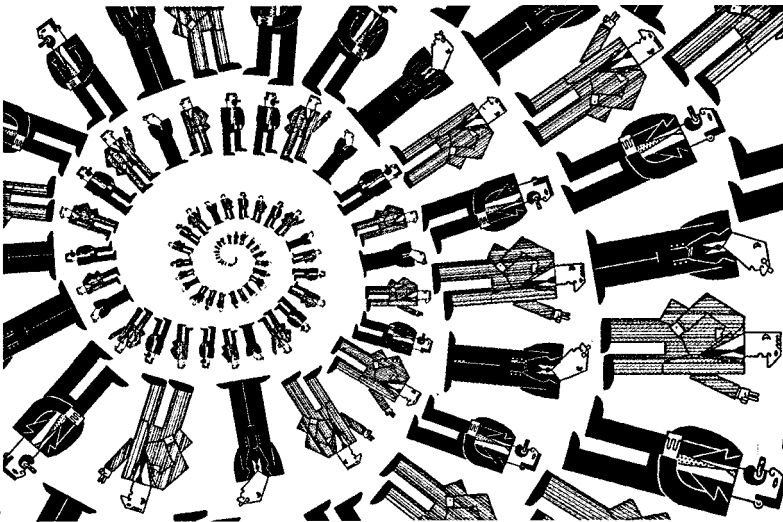
הוריד אותי חי מעמוד התלייה

כרמו על לוחות פלסטיק) החליף את הידיעה הלא נכונה. במקום להוריד את מהעמוד את ידיעתו המקורית של אלדר, שהופיעה בהוצאה הראשונה, ולהכניס במקומה את הידיעה המעודכנת - הוא הוציא ידיעה אחרת, והכניס את אלדר במקום אותה ידיעה בהוצאה השנייה. אלדר, אם כן, מתפרסם פעמיים. פעם מעל הקפל ופעם מתחת. בסך-הכל 24 אינצ'ים יקרים של עמוד השער - ספקולציות ופרשנות יויות סבוכות סביב תהליך השלום המקרטע.

העדכון, שאלדר דרש בלהט להכניסו, "ידבר" לכל היותר לכתריסר קוראים: שישה שרים ופקידים העוסקים במלאכת המו"מ, ועוד כחצי תריסר כתבים מהברנז'ה, שיבחינו שיש כאן סקופ קטן חבוני בין השייטין, ויהרקו שן.

אך מי כמוני, ששימשתי בעצמי 14 שנים ככתב מדיני (ב"ג'רוזלם פוסט"), יבין את המתיקות העילאית שברגעי הניצחון הקטנים

והאזוטריים האלה. אלדר לא היה צריך להסביר או לשכנע הרבה. בחפץ לב עיכבתי צוות של משכתבים ומעמדים כדי למלא אחר מבוקשו. ועכשיו אשלם בראשי. הרי ראש הדסק חייב לאשר כל עמוד לפני שיגורו לדפוס. האחריות, וגם האשם, רובצים על כתפיו בלבד. "אנחנו על דבר כזה לא מפטרים בן-אדם". חנוך מרמרי, לקוני בטלפון, הוריד אותי חי מעמוד התלייה. לא ידעתי את נפשי. העורך הראשי ראה, כנראה, בניסיוני הכפיייתי, ב-1:30 אחר חצות, להוסיף עוד ליטוש אחרון, מיותר, לידיעה המדינית, נסיבה מקלה. שבע שנים לאחר המעשה, אני מחפש נואשות אך לא מצליח לזכור או לאתר בגוף הידיעה את אותו ליטוש שכמעט הפילגי. תמיד מדכא להיווכח כיצד הופך עניין, שבעבר נראה חשוב ואף מכריע, לזניח ונשכח. אבל, בפשפשי היום בגיליון המצהיב, נערכת עלי רוחי ממחשבה אחרת: הרי אותה הידיעה של עקיבא אלדר יכולה

אור: אורית ערף

להופיע בעיתוננו גם היום. כמעט לא צריך לשנות בה כלום. אפילו לא ללשט. "האמריקאים לוחצים להצהרה ישראלית-פלסטינית מדוללת", הודיעה הכותרת (בשתי הגרסאות). ובפנים הידיעה: "הכוונה היא להימנע מאיזכור כלשהו של נקודות מחלוקת, שכרגע אינן נראות בנות גישור, כגון שאלת ירושלים..." בקיצור, פחות או יותר מה שמכנים היום הסכם מסגרת. כאילו כלום לא קרה בינתיים - לא אוסלו ולא קאהיר ולא כינון הרשות הפלסטינית ולא ה-4 בנובמבר ולא שארם ולא טאבה.

"אם לא תושג הסכמה בין הצדדים שתאפשר הצהרה משותפת", כתב אלדר אז - או שמא היום? - "מפציר הממשל האמריקאי בשני הצדדים לצאת בהצהרה משותפת המגדירה את תחומי ההסכמה ואת תחומי המחלוקת שביניהם".

הצמרמורת שעוברת בי למקרא הידיעה המוכפלת גם היא מוכפלת - על כי הידיעה הופיעה פעמיים באותו עמוד שער, ועל כי היא הופיעה, בנוסח זה או אחר, עוד עשרות ומאות פעמים מאז, וממשיכה להופיע עד היום, ועוד לא רואים את סוף הסיפור. ■

דוד לנדאו הוא חבר הנהלח מערכת "הארץ"

אנחנו לא ערוץ כבלים

השגות על הצעת חיים יבין להגדרת זהות של הערוץ הראשון

מהתי מאוד כאשר קראתי את מאמרו של חיים יבין, "ערוץ לחדשות", בגיליון האחרון של "העין השביעית". תמהתי עוד יותר כאשר שמעתי את הסבריו למאמר זה בתוכנית "תיק תקשורת" ששודרה בתאריך 13.5.00, ושבה התעמת עם המחזר אי והתסריטאי מוטי לרנר.

אחד המרכיבים המרכזיים בהמלצותיו של דו"ח ורדי על רשות-השייך דור הוא הצורך של הערוץ הראשון בהגדרת זהותו כערוץ ציבורי. זהו דבר שהערוץ הראשון חייב היה לעשותו עם תחילת שידוריו של הערוץ השני, המסחרי, והוא לא עשה זאת עד היום. חיים יבין קורא לכך "צריך קודם כל תעודת זהות חדשה, שתגדיר היטב את האופי הייחודי של הערוץ הראשון".

ערוצים ציבוריים פעלו בכל מקום בעולם לפני הערוצים המסחריים (חוץ מאשר בארצות-הברית, שם הסדר היה הפוך). בכל מקום בעולם גם נכנסו הערוצים הציבוריים למצב של דיסאוריניטציה שידורית כאשר הערוצים המסחריים התחילו לפעול. הם פשוט לא ידעו איך להתמודד עם התופעה של נהירת ציבור הצופים אל עבר התוכניות החדשות והנוצצות של הערוצים המסחריים. כמונופול, הם לא הכירו את המושג "רייטינג" ולא ידעו איך להתמודד אתו.

בדרך-כלל תקופת הדיסאוריניטציה נמשכה כארבע עד חמש שנים. אז הבינו הערוצים הציבוריים את הצורך בתעודת זהות ייחודית והחלו להתאושש.

נכון, ברוב מדינות אירופה לא הגיעו אחוזי הצפייה של הערוצים הציבוריים לאלה של המסחריים. לא בכולן. באנגליה הבי.בי.סי מתחרה בהצלחה רבה ברייטינג של הערוץ המסחרי. כך גם בחלק מארצות סקנדינביה. הערוצים הציבוריים הצליחו יותר בכל מקום שבו הצליחו הצופים לזהות את המרכיב המרכזי בתעודת הזהות החדשה: איכות.

חיים יבין מציע להפוך את הערוץ הראשון לערוץ המידע של ישראל. זוהי, אולי, הגדרתו לאיכות. אני מציע הגדרת זהות אחרת: ערוץ מוביל אקטואלי-חברתי-תרבותי.

חיים יבין במאמרו "שומע כבר את זעקות השבר: מה עם התרבות?". הוא אינו מציע לזנוח את נושאי התרבות, אלא להפך: "אפיון הערוץ כערוץ אקטואליה רק יגביר את העיסוק בנושאים אלה". כיצד?

יבין, כאיש חדשות מהיום שבו קם הערוץ הראשון, שהיה גם מנהל חטיבת החדשות ומנהל הטלוויזיה, יודע היטב מהו מעמדו של כתב לענ"י יבין תרבות בחדשות, בתקופות שיש בכלל כתב לנושאי תרבות. תמיד יש נושא חשוב יותר: מדיני, פוליטי, צבאי, כלכלי. וזה נכון גם לגבי מהדורות החדשות של ערוץ 2. זה נכון לגבי כל מהדורת חדשות בישראל. בקושי רב אפשר למצוא בהן טיפול בנושאי תרבות למיניהם. "לא ניצור בידור ודרמה, אלא נטפל בהם מנקודת ראות עיתונ-אית", כותב יבין. כוונתו, אולי, לתוכניות כמו "גם בישראל" שמגישי גל אוהובסקי בערוץ הראשון פעם בשבוע. ב"תיק תקשורת" אומר יבין שערוץ ציבורי שחי מהאגרה שמשלם הציבור אינו יכול להתעלם מרייטינג. אם כך, גם ליבין ברור שאי-אפשר לשדר את

"גם בישראל" כמוסף יומי לענייני תרבות ובידור בטלוויזיה, כמו שעושים, למשל, העיתונים בישראל: "הארץ", "ידיעות אחרונות" ו"מעריב". רייטינג זה לא יביא.

אבל, ממשך יבין, "הרי גם עיתון לא 'כותב' דרמות או רומנים. הוא מלווה אותם, מבקר אותם, כותב על יוצרים ויצירות".

התמיהה שלי גדלה. עיתונות כתובה מעולם לא ראתה את תפקידה בחיבור רומנים. לעומת זאת, דרמות למיניהן תמיד היו אבן פינה בכל ערוץ טלוויזיה המכבד את עצמו.

ב"תיק תקשורת" מוסיף יבין ואומר שהדרמה בערוץ הראשון מעולם לא היתה העיקר. זהו רק עניין להחלטת מערכת כדי להופכה לעיקר. מה ישיג הערוץ הראשון אם יהפוך את הדרמה לעיקר?

היו לדרמות בערוץ הראשון כמה הברקות, הבלחות, אומר יבין ב"תיק תקשורת". מה הן אותן הברקות? סדרות דרמה כמו "מישל עזרא ספרא ובניו", "קסטנר", "קו 300", "אגוז". דרמות בודדות כמו "לחם", "חרבת חזעה", "אהבות ביתניה". לא הרבה, לא מספיק. כמעט כולן הפכו לצינוני דרך בתרבות הישראלית. כולן גם מתאימות להגדרתו של יבין "כל מה ששייך למציאות החיים הפוליטית, החברתית, הציבורית". ובכך, הרי, הגדרתו של יבין את תעודת הזהות של הערוץ הראשון והגדרתי שלי דומות, כי העיקר אינו הואגר הטלוויזיוני יוני אלא הנושאים שבהם הוא מטפל.

אני מניח שחיים יבין אינו מתבייש בדרמות אלה, אך אינני מבין מדוע הוא פוסל את דומותיהן בעתידו של הערוץ הראשון.

למוטי לרנר הוא אומר ב"תיק תקשורת": אתה צריך לעבוד במרחב הפתוח ולא להיות עובד רשות-השידור. לרנר, שכתב חלק נכבד מדרמות מוצלחות אלה, וכמוהו גם תסריטאים ובמאים אחרים, אינם רוצים, למיטב ידיעתי, להיות עובדי רשות-השידור. הם יכולים לכתוב ולביים גם כעובדים עצמאיים.

אני מסכים לחלוטין עם יבין שהערוץ הראשון אינו יכול ואינו צריך להתמודד עם הערוצים המסחריים בתוכניות בידור, גם לא בהפקות נוסח "רמת-אביב ג"י". אלה הן סדרות מקצועיות, אך לא דווקא איכותיות. הן שייכות יותר לתחום הבידור מאשר לתחום הדרמה.

אך מה לגבי סדרות כמו "בת-ים-ניו-יורק" או "טירונוט"? סדרות דרמה איכותיות שגם משקפות את מציאות החיים בחברה הישראלית לא פחות מחדשות ואקטואליה. מקומן של סדרות כאלה הוא בהחלט בערוץ הראשון. אלה הן סדרות שרק יעזרו לאפיין את הערוץ כערוץ איכותי ומוביל חברתי-תרבותי. גם הצופים וגם הערוץ ייצאו נשכרים מהפקה ושידור של סדרות מעין אלה.

יבין אומר שהפקת דרמות היא תפקידו של ערוץ אחר. איזה ערוץ בדיוק? גם ליבין ברור, כפי שברור לזכייני ערוץ 2, שהפקות מסוג זה ילכו ויתמעטו בערוצים המסחריים. עווי פלד, מנכ"ל "טלעד", אומר זאת במפורש: כשהערוץ המסחרי החדש יעלה לאוויר בעוד כשנה, הכנסות הזכיינים מפרסומות יפחתו ולא יהיה באפשרותם להפיק סדרות דרמה מסוג זה. הן יהיו יקרות מדי בעבורם.

אז מי בכל זאת יפיק וישדר דרמות מקוריות? יבין ב"תיק תקשורת": "ייתקחו מהערוצים המסחריים שעושים כסף ויעבירו את זה בדיוק למטרה זו".

מי בדיוק ייקח? מי בדיוק יעביר? ולמי בדיוק יעבירו? השיטה שיבין מדבר עליה היא, כנראה, השיטה שבה פועל ערוץ 4 בבריטניה. ערוץ 4 ממומן על-ידי הטלוויזיה המסחרית העצמאית (איי.טי.וי), המעבירה לערוץ 8% מסך כל הכנסותיה מפרסומות. בתמורה יכול הערוץ המסחרי למכור פרסומות בערוץ 4. כלומר: בבריטניה העניין מוסדר בחוק.

בישראל, כידוע, אין חוק כזה. חיים יבין יודע היטב שהיתה אפשרות לחוקק חוק דומה לקראת הקמתו של ערוץ מסחרי נוסף, ערוץ 3. היתה גם שדולה שניסתה לקדם חוק כזה, אבל בסופו של דבר החוק החדש קבע שהערוץ החדש יהיה ערוץ מסחרי לכל דבר, בדומה לערוץ 2. כלומר, הצעתו של יבין אינה רלבנטית. אנחנו חוזרים אפוא

יבין מציע להוציא את שידורי הדת ממסגרת הערוץ הראשון, בעיקרון אני מסכים אתו. אבל המחלקה המטפלת בנושאים אלה בערוץ הראשון נקראת "המחלקה למורשת ישראל". מה זו מורשת ישראל? זו גם הסדרה התיעודית "גהלת לוחשת" שיבין עצמו ביים. אלה גם סדרות כמו "ממלכת הכוזרים" של אהוד יערי ו"ירושלים שהיתה בספרד" של יגאל לוסין. זו גם "שאלתיאל - אלבום משפחתי" שהופקה על-ידי הערוץ הראשון וביזומתו בשיתוף עם הבי.בי.סי. ועם תחנות טלוויזיה בהולנד ובקנדה, ושודרה בכל המדינות הללו וכן בארצות-הברית, ברשת הציבורית, הפי.בי.אס. תיעוד העולם היהודי הוא אחת המשימות החשובות של הערוץ הראשון, וניתן לעשות זאת באמצעות קו-פרודוקציות בינלאומיות. אף ערוץ ישראלי אחר לא יעשה זאת.

ואשר לאקטואליה: כאשר יבין אומר שכוונתו אינה להפוך את הערוץ הראשון לסי.אן.אן ישראלי, הוא שוכח שלושה דברים:

1. סי.אן.אן. משררת, נוסף על חדשות, גם אקטואליה, דיונים, ואפילו סרטים דוקומנטריים העוסקים במציאות החיים הפוליטית, החברתית והתרבותית בעולם כולו. אם כך - הגדרת זהותו של הערוץ הראשון, לפי יבין, היא בדיוק סי.אן.אן. ישראלי.

2. כאשר יקום בקרוב ערוץ כבלים ייעודי לחדשות, ואולי אפילו שניים, הוא יפעל בדיוק לפי אותה מתכונת. בשטח יפעלו גם מערכות החדשות של ערוצים 2 ו-3 המסחריים, ולערוץ הראשון לא תהיה שום תעודת זהות ייחודית.

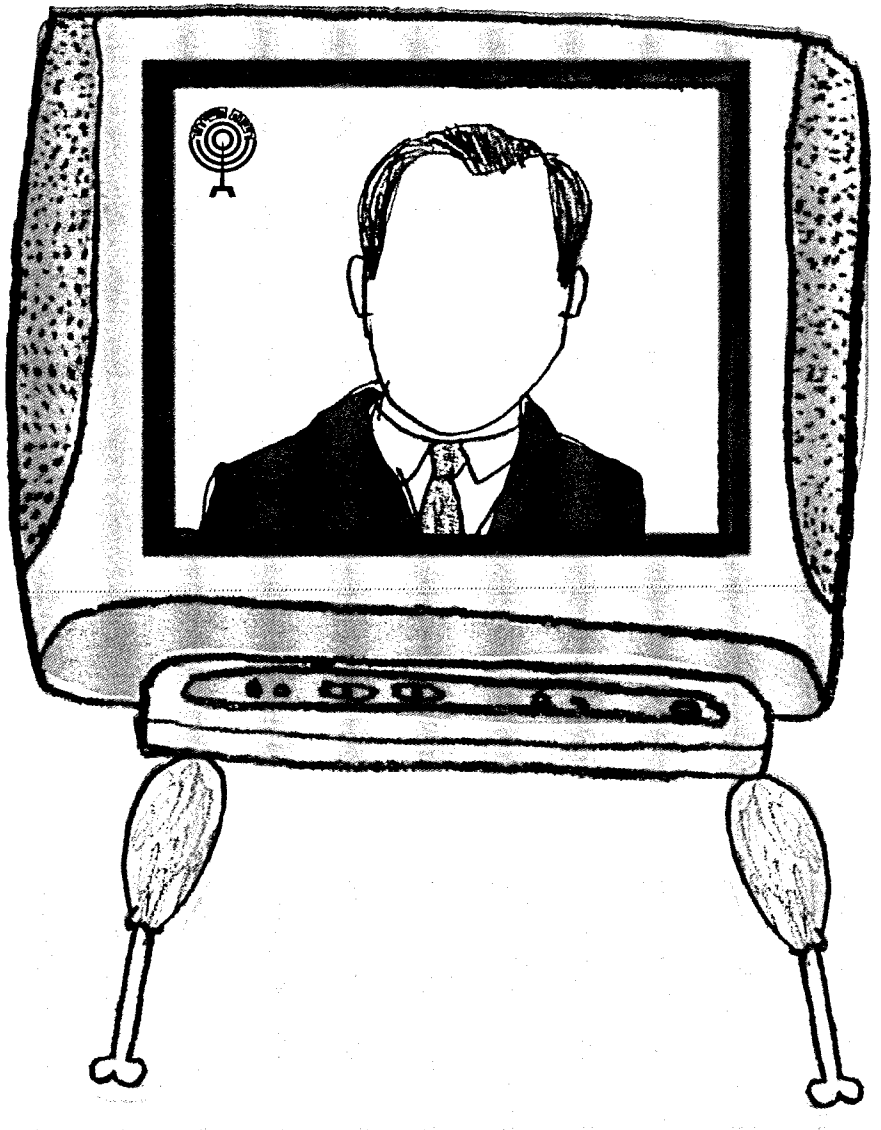
3. מספר המנויים של סי.אן.אן. בארצות-הברית עצמה אינו עולה על כמה מאות אלפים. לא רבים יודעים זאת. הצלחתו של הסי.אן.אן. נובעת מפריסתו העולמית. הרייטינג חשוב ליבין לפי דבריו. אם הרייטינג של ערוץ המידע הישראלי יהיה כמו הרייטינג האמריקאי של הסי.אן.אן. - לא השגנו דבר.

נכון, הערוץ הראשון הוא הערוץ המוביל והאמין ביותר בתחום החדשות בארץ. אבל הדבר אינו מתבטא, לצערנו, גם ברייטינג. ברוב ימות השנה מפגרת מהדורת "מבט" ברייטינג אחרי חדשות ערוץ 2. רק כאשר יש אירועים חדשותיים משמעותיים (כמו בימים של פיגועי צה"ל מלבנון) מובילה "מבט", ובגדול. בימים כאלה כדאי אפילו, לפעמים, לשנות את לוח המשדרים ולהקדישו לאקטואליה בלבד. אבל, מה לעשות, הערוץ הראשון צריך לשדר כל יום, ולא רק כאשר יש אירועים חדשותיים חשובים. לכן, אם גם הרייטינג חשוב ליבין - הצעתו לא תפתור את בעיית הרייטינג של הערוץ הראשון.

אם תמומש הצעתו של חיים יבין, יש סכנה רבה שהערוץ הראשון יהפוך מערוץ ציבורי כללי לעוד אחד מעשרות ערוצי הכבלים והלוויין. מערוץ Broadcast לערוץ Narrowcast.

מדינת ישראל היא מדינה שזהותה החברתית והתרבותית נמצאת עדיין בשלבי התגבשות. הערוץ הראשון האיכותי, עם תעודת זהות חדשה של מוביל אקטואלי-חברתי-תרבותי, יכול לקחת חלק מרכזי בגיבוש הזהות הישראלית. כאשר הצופים יגלו זאת, יש סיכוי רב שהערוץ הראשון יחזור להיות הערוץ המוביל בשלט. ■

הכותב הוא מנהל מחלקת תעודה בערוץ הראשון

איור: מיכל בוננו

למשבצת הראשונה: רק הערוץ הראשון יוכל להפיק דרמות מקוריות רלבנטיות ואיכותיות, שיתרמו רבות לשיח התרבותי-ציבורי בישראל. חיים יבין מדגיש את הצורך של הערוץ הראשון לתגבר את הפקת סרטי התעודה בערוץ הראשון כחלק מהדרך להפיכתו לערוץ המידע של ישראל. "דוקומנטציה, דוקומנטציה ושוב דוקומנטציה", כדבריו ב"תיק תקשורת". אין מי שיסכים לכך יותר ממני. בכל זאת - כמה הערות:

1. סרטי תעודה אינם רק מידע. הם קודם כל חלק מהפרופיל החברתי-תרבותי של המדינה שבה הם מופקים. כמו ספרות, קולנוע עלילתי, דרמות טלוויזיוניות, אמנות פלסטית, תקשורת ועוד. כבר היה מי שאמר שמדינה ללא סרטי תעודה היא כמו משפחה ללא אלבום תמונות. אם יבין מסכים לכך - הייתי מצפה ממנו שיפעל כבר עכשיו, בכל פורום אפשרי ובלי לחכות לרפורמה עתידית ברשות-השידור, לתגבור מידי של נפח ההפקה הדוקומנטרית בערוץ הראשון: סדרות, סרטים בודדים ותוכניות תחקיר. הדבר אפשרי גם במצב התקציבי הנוכחי של רשות-השידור.

2. אי-אפשר להגיע לנפח הפקה דוקומנטרי משמעותי בלי לשתף בכך את היוצרים הישראלים כולם, עובדי הערוץ הראשון ומפיקים ובמאים חיצוניים. בישראל קיימת תעשיית סרטי תעודה נרחבת וברמה גבוהה ביותר, שעוסקת בכל מגוון הנושאים של המציאות הפוליטית, החברתית והתרבותית בישראל. הערוץ הראשון אינו יכול להרשות לעצמו להתעלם מיוצרים אלה. כאשר ימצא את הדרך לשתף פעולה אתם, הוא ימצא את הדרך להפוך באמת למוביל חברתי-תרבותי, לטובת צופיו ולטובתו עצמו.

אורנים: אמרת בלוסקי

עשן בשיניים

בחודש שעבר בישר מוסף "הארץ" כי נגיף האיידס הוא המצאה. בפברואר הודיע כי העישון הפסיבי אינו מזיק. העיתונות כסמכות רפואית חדשה

ואורחים מן השורה, אשר קבלו על העמדה המובהקת של הכתבה בנושא כה חשוב. "הכתבה העלתה את רמות הציניות והמגמתיות במידע המוגש לציבור רמה נוספת", "כתבה מגמתית שלא אוונה... הכתבת בחרה בקפידה את המיעוט השולי של המחקרים...", "כתבה קיצונית וחד-צדדית", קבלו כמה מגיבים. תגובות אלקטרוניות שפורסמו באתר של כתב-העת הרפואי BMJ (כתב-העת הבריטי לרפואה) התייחסו אף הן לכתבה,

הפסיבי מוזיק מאוד לבריאות. הכתבה זכתה למקום נרחב במוסף וכן לאיור השער שלו. כותרת המשנה ענתה בעצם על שאלת התח-קיר, והשאלה "מיתוס או מציאות" קיבלה תשובה מיידית בפונט גדול ובולט: "עשן בלי אש", היא קבעה.

הכתבה עוררה הדים בחוגים הרלבנטיים בארץ ומחוצה לה, ולוותה בתגובות רבות. "הארץ" פרסם במשך שבועיים לפחות עשר תגובות, רובן חריפות ונוקבות, של רופאים

בת-שבע סובלמן-שמעון

סוף פברואר פרסם מוסף "הארץ" כתבה נרחבת של עמירה שגב תחת הכותרת "עשן בלי אש". הכתבה הוגדרה "תחקיר: עישון פסיבי, המיתוס והמציאות". הוצגו בה כמה מחקרים שהטילו ספק רב בעמדה המקובלת על מרבית הקהילה הרפואית-מדעית הבינלאומית, ולפיה העישון

ונכתבו ברוח דומה: "הדיס-אינפורמציה בכתבה השערורייתית ב'הארץ' משרתת את האינטרסים של תעשיית הטבק", נכתב, ועוד: "הכתבה שגתה בציטוט המחקר... יתרה מזו, היא הכילה מידע שגוי באופן בוטה... ניתן לצפות לניסיונות נוספים למניפולציה של התקשורת בנושא זה".

בכתבה אכן נפלו ליקויים אחדים, מהם זני-חיים ומהם משמעותיים, אולי מן הסוג הנופל בכתבות רבות כשהן רחבות היקף כל-כך. אך יחד, רצף כזה של אי-דיוקים עלול להצטבר לכדי הטעיה של ממש בנושא שנוגע לבריאות, תו, אם לא לחייו, של הפרט לא פחות מאשר נושאים ביטחוניים רגישים.

הכשלים בתחום העובדתי מציינים את התמונה שלהלן:

המקור הראשון שמצטטת שגב הוא מחקר חדש של הרופאים ג' קופאס וג' שי, שפורסם השנה ב-BMJ. המחקר בחן מחדש מחקר-על קודם, שמצא סיכון מוגבר ללקות בסרטן הריאה כתוצאה מהחשפות לעישון של אחרים. ממצאי המחקר החדש היו כי הסיכון קטן משחשבו, ובמובהקות סטטיסטית נמוכה. אכן, הבדיקה המחודשת של מחקר-העל מצאה כי ייתכן שהיתה הגזמה בתיאור מידת הסיכון ללקות בסרטן הריאה כתוצאה מחשיפה לעישון פסיבי. המחקר המקורי פורסם ב-1997 על-ידי ד"ר האקסאו ועמיתיו, והעריך את הסכנה המשוקללת בתוספת תחלואה של 24%. קופאס ושי מצאו כי ייתכן ש-15% הוא נתון מדויק יותר. יש אפוא סיכון ברור בהיחשפות לעישון פסיבי גם לפי המחקר החדש, אבל בשיעור נמוך ממה שסברו. לא ממש סיבה למסיבה. באתר BMJ שבו פורסם המחקר החדש הופיעו תגובות רבות עליו. חבל ששגב לא עיינה בהן. "תגובתי למחקר הזה היא פיהוק אחד גדול... במלים אחרות, המחקר טוען כי אם קבוצת אנשים עשתה כמה מחקרים אשר לא מצאו כל קשר בין עישון פסיבי לסרטן ריאה או כל סיכון מוגבר, ופתאום היינו מגלים את המחקרים האלו, הסיכון המוגבר היה נמוך יותר מזה אשר נמצא קודם... אז מה הביג דילי?", כותב פרופ' גלא-נץ, חוקר עישון מאוניברסיטת סאן-פרנסיסקו.

גם רופאים ישראלים לא מצאו כאן חידוש של ממש. ד"ר גרי גינסברג, כלכלן בריאות ואפידמיולוג ומנהל תחום הערכת טכנולוגיה במשרד הבריאות: "המחקר לא הציג שום תוצאות חדשות, אלא רק סיכום תוצאות של מחקרים שנעשו בעבר והעריכו מחדש. גם שגב לא הציגה נתונים חדשים בכתבתה". כך מוצא גם פרופ' מאיר ברזיס, מומחה לרפואה פנימית ורופא בכיר במחלקה הפנימית בהדסה הר-הצופים: "אין כאן חדשה דרמטית. המחקר עוסק בעיקר בניתוח סטטיסטי ואין בממצאיו משום חידוש. הוא בוחן מחלה אחת: סרטן

הריאה, ולא מבטל את הוכחת הנזקים היותר נפוצים, כמו התקפי לב. הוא מעניין בעיקר סטטיסטיקאים או אפידמיולוגים". יתרה מזו, הוא מוסיף, "הכתבה מציגה את המחקר כאילו הוא שומט את הבסיס המדעי מתחת לטענה נגד העישון הפסיבי. היא טעתה והטעתה".

הפתיה של הכתבה מטעה, שכן בעוד שהוא קובע את הטון לגבי המסר של הכתבה כולה, הרי שעורך המחקר כותב בבידור במבוא, שההסכמה הרווחת היא שעישון פסיבי מגביר את הסיכון ללקות בסרטן הריאה; הוויכוח הוא מתודולוגי ונסוב על אחוזי הסיכון ושיטות סטטיסטיות, לא סביב הסיכון עצמו.

המחקר השני המצוטט בכתבתה של שגב נערך על-ידי מעבדת צ'נינג של בית-הספר לרפואה באוניברסיטת הרווארד ופורסם בדצמבר 1999. המחקר בדק את הקשר שבין חשיפה לעישון במקום העבודה למחלות לב וכלי דם, ומצא כי אף על פי שנמצא סיכון מוגבר בהמישה מתוך שישה מחקרים שנסקרו, נתונים אלה אינם בעלי משמעות סטטיסטית

הסביבה, אשר קבע בשנת 1993 כי עישון פסיבי הוא גורם מסרטן, דו"ח ששימש נדבך מרכזי בדרך לחקיקה האוסרת עישון במקומות ציבוריים בארצות-הברית וכנראה גם בארץ. השופט ויליאם ג' אוסטיין פסק ביולי 1998 כי מסקנת הדו"ח היתה ידועה מראש, וכי הנתונים הכלולים בו נבחרו בקפידה כך שיתמכו במסקנה שנקבעה מראש. פסיקתו נוסחה בחריפות רבה. שגב לא ידעה כי השופט שימש בשנות השבעים שתדלן של תעשיית הטבק, שעליה נסמכת כלכלת צפון-קרוליינה. ד"ר גינסברג: "שדולת תעשיית הטבק היא בעלת עוצמה רבה במדינה... הסיכוי לזכות במשפט הוגן בצפון-קרוליינה בנושא עישון דומה לסיכויי של ציוני לקבל משפט הוגן בעיראק".

הכתבה מצטטת מחקר שפורסם במאי 1998 על-ידי המכון הלאומי לחקר סרטן בצרפת (ה-IARC, מכון-בן של ארגון הבריאות העולמי), ומצא כי עישון דווקא מקטין את הסיכון ללקות בסרטן השד. החוקרים עצמם

ד"ר גרי גינסברג: הכתבה על העישון היא פשוט חסרת אחריות ולוקה בחוסר איוון חמור

היא כותבת, היו מופתעים ואף נבוכים במקצת מן התוצאות, וחששו - בצדק - שייעשה בהן שימוש לא אחראי. אם לדייק, המחקר אכן מצא כי העישון מקטין ב-50% את הסיכון לחלות, אבל רק אצל קבוצה קטנה של נשים הנושאות גן פגום, ההופך אותן לקבוצת סיכון גנטית למחלה. רק אשה אחת מתוך 250 נושאת את הגן המוטנטי הזה, הסבירו החוקרים. 0.4% מן הנשים. ולמען הסר ספק באשר למסר המדעי, הסביר ד"ר פול קלייהו-יז, מנהל IARC, בהודעת הארגון לעיתונות: "מחקר זה אינו צריך לעודד נשים להתחיל לעשן או להמשיך בהרגלן זה, מאחר שההשפעות השליליות של העישון על הבריאות הן עצומות". כותרת ההודעה מזהירה: "מדענים אינם מצדדים בעישון, כיוון שהסכנות עולות לאין ערוך על היתרונות". קלייהו צוטט בכתבה במוסף "הארץ", אבל רק חלקית.

"בישראל מעולם לא נערך מחקר עצמאי לבדיקת נזקי העישון הפסיבי", כותבת שגב, ומוסיפה בעוקצנות כי "זה לא הפריע לחוקר קק להתבסס על הדו"חות השנויים במחלוקת". ד"ר גרי גינסברג: "אין מניעה להסתמך על מחקרים שנערכו בחו"ל. כמו שהאסבסט הורג אנשים שיש להם ריאות בארצות-הברית, כך הוא גם הורג אנשים שיש להם ריאות בישראל. אותו דבר לגבי העישון". גינסברג, כפי שנכתב אצל שגב, מסיים בימים אלה את המחקר הגדול ביותר בנושא העישון הישיר והסביל שנערך אי פעם

בשל המספרים הקטנים, אם כי צירופם בניחות-על אכן הראה סיכון מובהק עם תוספת תחלואה של 20%. בניגוד לעדות המצביעה בבידור על סיכון מוגבר כתוצאה מחשיפה לעישון של בן-הזוג בבית, מחקרים על הקשר בין מחלות אלו לבין חשיפה במקום העבודה עדיין מעטים ולא חד-משמעיים, כתוב בתקציר של המחקר. שגב, לעומת זאת, קבעה כי המחקרים עדיין "קלושים" ו"בלתי משכנעים"; תלוי כנראה את מי מנסים לשכנע. מי שקורא את התקציר עד תומו מגיע למסקנה האמיתית של החוקרים: "אין סיבה ביולוגית סבירה להניח כי הסיכונים המוכחים של החשיפה לעשן בבית לא יחולו גם על החשיפה במקום העבודה".

בתגובה לפניית "העין השביעית" התקשה ד"ר פרנק שפייצר, מנהל תחום המחקר האפידמיולוגי במעבדת צ'נינג, לזהות את המחקר על-פי הציטוט מכתבתה של שגב. בסופו של דבר הגיב כך על השימוש שנעשה במחקר כדי להפריך את הסיכון שבחשיפה לעישון פסיבי: "הסקת המסקנה מן המחקר הזה, כי הממצאים 'אינם משכנעים' ו'חסרי משמעות סטטיסטית', הנה פרשנות משוחדת לחלוטין ובלתי סבירה של דיון מאוד מעמיק על הנתונים וניתוחם".

כפי שנכתב אצל שגב, שופט פדרלי במדינת צפון-קרוליינה (ולא דרום-קרוליינה, כפי שמופיע ב'הארץ') אכן תקף בחריפות את דו"ח ה-EPA, הסוכנות האמריקאית לשמירת

בארץ. למעלה מ-500 מחקרים נכללו במחקר, רובם המכריע גערכו בשני העשורים האחרונים, כולל כאלו שהגיעו לתוצאות שליליות – היינו, הם לא מצאו קשר בין עישון לתחיל לואות שונות. ממצאיו מראים בבירור קשר משמעותי בין עישון ישיר וסביל למחלות רבות ביותר. הוא גם מצא שלעישון יש השפעה חיובית או מעכבת על מחלה מסוימת. גינסברג העביר לשגב נתונים רבים, הוא מספר, "אך באופן שיטתי היא בררה מן הנתונים שמסרתי לה רק את אלה שהתיישבו עם העמדה שהציגה בכתבתה". (שגב: "אין דבר חשוב אחד שאמר לי ולא כתבתי, ולהפך"). גם משרד הבריאות מזהיר מפורשות בעל-פיו: "השפעת העישון הסביל והכפוי על ילדים מדיאגנה... הסיכוי של ילד לאם מעשנת

**פרופ' בן-עמי סלע:
המחקרים שהכתבת הציגה
הם המיעוט שבמיעוט.
אי-אפשר להפוך את
הפרעוש לפיל עצמו.**

להתאשפו בעקבות בעיות ריאה גבוה ב-70% מילד לאם שאינה מעשנת... אצל ילדי מעשנים אובחנה פגיעה משמעותית בתפקוד הריאה... אחד הגורמים החשובים למוות בעריסה הוא כנראה העישון... אל תתביישו לבקש לא לעשן על יד התינוק בבית או בכל מקום אחר". בין הממצאים של ד"ר גינסברג שלא נכללו בכתבה: 32 פטירות של תינוקות עד גיל שנה במהלך שנת 1999 בארץ מיוחדות לעישון פסיבי, מחציתן מות-עריסה. באותה שנה, 42 מקרי פטירה של ילדים עד גיל 15 בארץ מיוחסים לעישון פסיבי. עוד נכתב אצל שגב כי בג"ץ דחה עתירה שהגישה ההסתדרות הרפואית בישראל לרשום את הניקוטין כסם מזיק. לאמיתו של דבר העתירה ממשיכה להתברר, שכן בג"ץ הורה על הקמת ועדה לבדיקת הנושא בטרם יפסוק. עו"ד נטע ארו, המייצג בהתנדבות את ההסתדרות הרפואית בסוגיה זו: "העתירה עומדת על קרקע מוצקה, והדרך רחוקה מכישלון. עצם הגשת העתירה הקפיצה בכמה דרגות את הטיפול בנושא העישון, מבחינת טיפול מוסדות השלטון בעניין וכמובן מינוי הוועדה". הכתבה מספרת שארגון הבריאות העולמי מנע פרסום מחקר אשר לא מצא כל קשר בין עישון פסיבי לסרטן הריאות, אך קנוניה זו

נחשפה בשני עיתונים בריטיים במרץ 1998, עת דלפו התוצאות הלא רצויות לכאורה לתקשורת הבריטית. שגב מצטטת הודעה לעיתונות מטעם הארגון, שבה נטען כי הפרסום מתעכב בשל בדיקת המחקר על-ידי כתב-עת מקצועי בעל מוניטין בטרם יפורסם, כנהוג. לו רצתה הכותבת, יכלה בוודאי למצוא כי המחקר אכן התפרסם לאחר שישה חודשים, ומצא קשר בין עישון פסיבי לסרטן הריאות, אם כי במובהקות חלשה בשל ערכי דגימה נמוכים. המחקר גם התריע על הקשר בין העישון הפסיבי לבין אסתמה בקרב ילדים, וכן קשר למות-עריסה. שגב קנתה את תיזת קנוניית המחקר של הארגונים הלוחמים

מחקר שפורסם ב-JAMA (כתב-העת של איגוד הרפואה האמריקאי) בשנת 1998 מצא כי "הגורם היחיד שקבע אם מחקר מסוים ימצא כי העישון הפסיבי מזיק לבריאות הוא מידת השתייכותו של הכותב לתעשיית הטבק". "ברוב העיתונים הרפואיים לא אוכל לפרסם דבר אם איני מזהיר על ניגוד אינטרסים", אומר פרופ' ברויס. לעומת זאת, עיתונות כללית אינה מחויבת לניקוט שקיפות בנוגע להכנסות שלה מפרסום, או להצהיר על ניגוד אינטרסים אפשרי. בכתבת תגובה שפורסמה באתר BMJ ברשת, הציע פרופ' אליעזר רובינזון, יו"ר האגודה למלחמה בסרטן, שכן תנהג העיתונות בנושא העישון.

העמדה שהציגה שגב היתה חד-צדדית, שכן היא שמה לעצמה למטרה לתת ביטוי גם לקול הפחות פופולרי בבון-טון העכשווי – לקול התומך בעישון מבחינה חברתית, וכופר בטענות המדעיות על הנוקים שהוא גורם למי שנמצאים בסביבה. העמדות האלו קיימות והן לגיטימיות כמושאים לסיקור, גם אם הן לא מקובלות וגם אם הן אינן עולות בקנה אחד עם התקינות הפוליטית. הקושי בכתבה של שגב הוא שהיא טשטשה את הפרופורציות האמיתיות של היסוד המחקרי שעליו מבוססת העמדה החריגה, וכתוצאה מכך עיוותה את הבסיס

בעישון, המנסים כביכול למנוע מן הציבור מידע המוכיח כי עישון וחשיפה לעשן מסוכנים פחות מכפי שמקובל לחשוב. אבל אם כבר קנוניה, הרי שאם מחקר זה עלה בין 1.5 ל-3 מיליון דולר במשך עשור, הרי מסמכים שנחשפו בשנות התשעים הראו כי חברות הסיגריות השקיעו סכומים גבוהים בהרבה בניסיונות לסתור את ממצאיו באמצעות אנשי מדע ותקשורת אוהדים. הטענה על קנוניית מחקר במימון חברות הטבק הוצגה בכתבה כדעתם הפרטית של ד"ר גינסברג ואנשי ממסד רפואי אחרים. למעשה,

עמירה שגב: הביקורת מגוחכת, צדקנית, מטיפנית ומתחסדת

עשו. אם מישהו רוצה לפשפש באותיות הקטנות, איפה טעיית במספר או אחוז, זה עדיין לא משנה את התמונה הכללית. הרדי-פה והביקורת היא מגוחכת, צדקנית, מטיפנית ומתחסדת. המידע נגיש לכל אורח בחו"ל, ורק אצלנו האורח הוא האחרון לדעת על קיומו של הוויכוח. שיפטיקו לחטט וייתחסו לשורה התחתונה של התח-קיר: שהדמוניזציה של העישון הפסיבי היא לפחות לא כצעקתה, ושמתירים מן הציבור את הוויכוח המדעי ושהבסיס לחקיקה מופרך. אני לא מטיפה לעישון ולא מתווכח-חת אם הוא מוזיק או לא. אני רק מוחה על זה שלא מספרים לי שהוויכוח קיים. במקום להתייחס למסר, העדיפו להרוג את השליח".

"עברתי מחדש על חלק מן התומר, וראיתי שגם במקומות שבהם יש הסתייגויות של החוקרים, הן מוצנעות - עורכי המחקרים בעצמם לא הדגישו אותן, שכן הן לא סותרות את הממצאים שאליהם הגיעו", אומרת עמירה שגב בתגובה. "אם חטאי הוא בזה שהתייחס-תי להסתייגויות כמו החוקרים שכתבו אותן, אז זה עדיין בטל בשישים לעומת חטאה של מערכת הבריאות או מי שאחראי לכך שאינ-פורמציה רלבנטית לציבור נמנעה ממנו, ומסתיר מן האורח את העובדה שהעישון הפסיבי הוא לא כצעקתה, ושככל העולם מתנהל על כך ויכוח גלוי, רק לא אצלנו".

"ערכתי תחקיר יסודי ביותר", היא מוסיף, "ולא עשיתי דבר שהחוקרים עצמם לא

העובדת-מדעי להמשך קיומה של התופעה החברתית. שישה עמודי מוסף הוקדשו לתח-קיר, שטח נרחב ללא ספק, וכמעט כולם הוקצו לעמדת מיעוט מובהקת, מבלי להבהיר כי זו אכן עמדת מיעוט בקרב הקהילה הרפואית. בשולי הכתבה הופיעו מסגרות-צד, תחת הכותרת "נרדפי החוק", שהציגו שישה מעש-נים ידועי שם, דוגמת שולמית אלוני ונתן זהבי. לקול ההפוך לא ניתן ביטוי מאזן. גינסברג: "הכתבה שלה היא פשוט חסרת אחריות ולוקה בחוסר איוון תומר. אולי זה לגיטימי להעלות לדיון תופעה כזו, של תחושת רדיפה גוברת בקרב מעשנים, אך לפחות היא היתה צריכה לאזן קצת את העמדה המגמתית שלה. היא בחרה להתעלם מן הנתון-נים הרבים המצביעים על הסכנה הברורה, ויכלה לפחות מול ששת המעשנים שלה להציג שישה קולות הפוכים, של אנשים השוללים עישון וסובלים מהחשיפה אליו שלא מרצון. אבל כמו שהיא הציגה את הדברים, זה פשוט חוסר אחריות".

גם אם הכתבה היתה מציגה כראוי את הצד השני לשם איוון, יש מקום לשאול אם האיוון העיתונאי המקובל, הצגת עמדה כנגד עמדה, הולם במקרים כאלה. העיתונאי אולי נוהג פורמלית כשורה, אך הצגה שוויונית של

העניין התדמיתי כאן. היא לקחה שישה מעש-נים מפורסמים, אנשים כמו שולמית אלוני, המוכרת כמגינה על זכויות האורח והציבור. לרוב הדוברים אפילו ציבורי חיובי, ליברלי, חוש הומור טוב, וקולותיהם נותנים מעין לגי-טימציה לתחושת הנרדפות. זה בפירוש לא מאמר לאנשים חושבים".

ומי נרשא במחיר ההשפעה של כתבה כזו? פרופ' ברזיס: "הארץ" יצר כאן משהו שיש לו תופעות לוואי המשפיעות על חולים ועל חולים פוטנציאליים. מנקודת ראות של קליני-אי, יש נזק לחולים פוטנציאליים, ואיני יודע כיצד לתקנו. ובעניין של טובת הכלל - מי ישלם על כך? אני חושב שחובת העיתונאי לנקוט אחריות ולבחון אם רצוי לפרסם בצורה כזאת את המידע הכה שולי הזה מול המידע המוכח בספרות - שהעישון הפסיבי מוזיק. שגב נסחפה ואיבדה את הקשר עם המטרה המקורית שלה. את הדיון העקרוני והמעניין, לגבי זכותו של המחוקק להתערב בחיי הפרט, היא הותירה בפי שוחרי העישון שהתראיינו. חבל, שכן השתייכותם המובהקת לצד מסוים מעוררת מראש אנטגוניזם אצל הקוראים הנמנים עם "הצד השני" ומורידה מן הערך של דבריהם החשובים.

כוונתיה היו טובות, אך היא החטיאה אותן בחלקן וחטאה להן בחלקן, שכן העמדה המובה-קת של הכתבה החשידה אותה מראש כנטויה לכיוון מסוים, ובכך גרעה מן הלגיטימיות שלה ליטול חלק בוויכוח או בהצגתו לציבור. שגב ביקשה להאיר פינה מוסתרת בסדר-היום הצי-בורי, אך שטפה אותה באור כה חזק עד שסנ-וורה את מושא סיפוריה וגם את הקוראים. ■

בח-שבע סובלמן-שמעון היא חחקרנית הילוס-אונ'לס מיימס" בישראל

הכתבה; מבחינתי, לא יכול להיות כאן שום איוון, ומבחינה מדעית ורפואית אין איוון בין הנתונים. זה לא 50%-50%, היחס הוא של 95% ו-5%. המחקרים שהיא הציגה הם המיעוט

פרופ' מאיר ברזיס: הכתבה מציגה את המחקר כאילו הוא עומט את הבסיס המדעי למענה נגד העישון הפסיבי. היא טעתה והטעתה

שבמיעוט. אי-אפשר להפוך את הפרעוש לפיל עצמו. "כשהתחלתי לקרוא את הכתבה, כבר ראיתי לקראת מה אני הולך. כשדבר כזה מופיע במוסף השבת של עיתון לאנשים חושבים, זה פשוט הורס את מה שאנחנו מטפטים לציבור ולתקשורת במשך שנים ארוכות. חמור במיוחד

עמדות מדעיות שמשקלן המהותי שונה בתכ-לית היא פתרון מכני גרידא. פרופ' בן-עמי סלע, ראש המכון לכימיה פתולוגית בבית-החולים שיבא ומרצה בבית-הספר לרפואה של אוניברסיטת תל-אביב: "אני לא יודע אם היא בכלל יכלה לאזן את

אהוד אשרי: אין לנו מדיניות של ניפוץ מיתוסים

לעניין על מנת לבדוק אם זה קוריוז או עניין רציני. משהשתכנעתי שמדובר בעניין רציני, הכתבים נעו קדימה. כל נושא לגופו ואין מדיניות בעניין.

"אין מדיניות של ניפוץ מיתוסים, כל מקרה נשקל לגופו ומתווה עניין נפרד לגמרי. אין אידיאולוגיה של ניפוץ מיתוסים; יש ניסיון למלא תפקיד עיתונאי וציבורי ולנסות לחשוף את האמת או לפחות את קיומם של ויכוחים אודות האמת, וזה מה שאני עושה".

"הטיפול בנושא העישון החל מדברים שקראתי על עמדתו של ד"ר דני גור, שתפסו את עיני כי הוא דיבר על מחקרים אחרים, אשר לא מתפרסמים ולא באים לידיעת הצי-בור ולכן שלחתי את הכתבת לחפשם, מסביר אהוד אשרי, עורך מוסף "הארץ".

באשר לכתבה על נגיף ה-HIV ואחריותו למחלת האיידס, מספר אשרי כי הנושא לא עלה ביוזמתו. "זה נושא שמנחם בן עלה עלי ובהיא לידיעתי", הוא מספר, "ונכנסתי

ה היה סיפור מצוין: מסקרן, יוצא-דופן, משעשע. מסוג הסיפורים ששום עורך או כתב אינו רוצה להחמיץ. קצת ביזארי, אבל בהחלט נושא לכתבת צבע נחמדה על דיוקנה המוזר של חברת השפע האמריקאית. עובדה: עשרות עיתונאים דיווחו עליו בעיתונים ובתחנות רדיו וטלוויזיה ברחבי ארצות-הברית ובאירופה.

סקרנותם של חלק מן העיתונאים ניצתה לראשונה במרץ 1999, כאשר נתקלו במודעה קטנה שפורסמה בכמה עיתונים בארצות-הברית, ביניהם ב"וילג' וויס" בניו-יורק: "המוות מדא אותך? סוף סוף יש אלטרנטיבה", בצירוף הפניה לאתר אינטרנט של "מסך אחרון" (בכתובת www.finalcurtain.com). מי שהחמיץ את המודעה קיבל הודעה לעיתונות, עם פרטים ומספר טלפון. ג'ואל בראון, בעל טור בעיתון "בוסטון הראלד", למשל, מצא על שולחנו הודעה כזו, שנשלחה למאות עיתונאים. הוא גלש לאתר האינטרנט, ומצא שם את המלה האחרונה בתחום הקבורה בארצות-הברית: יוזמה של חברה מניו-ג'רזי להפוך את בתי-העלמין מאתרים מדכאים ומשמימים למעין פארק שעשועים, שיגרום לאנשים לרצות לבוא ולבקר את המתים. היוזמים, כך דווח, זומינים אמנים וסתם אנשים בעלי נפש יצירתית לא להסתפק במצבת שיש שגרתית על קבריהם, אלא ליצור משהו ססגוני ומיוחד כחלק מבית-הקברות החדש. על-פי התוכנית, בית-העלמין כולו יכלול גם אתרים שימשכו קהל, החל ממסעדות "הגריל של דאג-טה" ו"מדרגות לגן עדן", דרך אמפיאטרון שבו יתקיימו טקסי קבורה הגיגיים וקונצרטי הנצחה. המוות כתגיגה.

"האינטרנט מלא תוכניות תמהוניות ומוזרות שלעולם אינן מתממשות. אז אני (וחבורה של עיתונאים נוספים ברחבי אמריקה) כתבתי על האתר", שחזר בראון לאחרונה. לא רק הוא מיהר לכתוב. מעבר לים, בלונדון, פרסם ה"דיילי טלגרף" כתבה ב-8 בדצמבר 1999 על פרויקט פארקי הקבורה הנקראים "מסך אחרון". הבריטים אוהבים במיוחד להציץ אל ההיבטים הביזאריים של החיים באמריקה. לורל איבס, כתב העיתון, לא הסתפק במידע הנכלל באתר האינטרנט, אלא הרים טלפון למשרדי החברה. אחד המנהלים, פול קורי, הסביר לו, באדיבות מיומנת של סוכן מכירות, כי יש אנשים רבים שאינם מוכנים להסתפק לאתר מותם בבית-עלמין שגרתית ואפור.

"אם מישהו משתוקק להיקבר בתוך הקדילק שלו, כאשר כלבו לצדו, אתה חושב שהוא יוכל לעשות דבר כזה בבית-קברות דתי רגיל?" שאל המנהל קורי. הוא גם סיפר על תוכנית לשרוף את גופתו של מי שיבקש והאפר יועבר כל שלושה חודשים לפארק קבורה אחר. "תאר לעצמך, כך תוכל לבלות את האביב בפריס, את הסתיו בניו-יורק ואת החורף בפלורידה", אמר המנהל. נשמע תמהוני? כתב ה"טלגרף" הסביר לקוראיו כי ככל שבני דור ה"בייבי בום" באמריקה של אחרי מלחמת העולם השנייה מתקרבים לגיל המעבר, כך מתרחבת שם "תעשיית הקבורה", בניסיון לספק את רצונותיהם ותאוותיהם של אנשי חברת השפע, שיש להם כמעט הכל בחייהם, ועכשיו הגיע הזמן לדאוג לחיים שאחרי המוות. היוזמה של "מסך אחרון", כך דיווח העיתון הבריטי, הציתה את דמיונם של כמה אמנים. מאיר ניו-יורקי בשם ניק גאטנו כבר עיצב את קברו בפארק, ומעליו יתנוסס שלט ניאון זוהר עם הכתובת "ניק מת". אשה אחת הזמינה מצבה בדמות ג'וק-בוקס (מכונה להשמעת מוסיקה) ורחבת ריקודים, כדי שידידה וקרוביה (וגם יריביה) יוכלו לחולל על קברה. זוג אוהבים הזמין שעון חול שבו יונח אפרם המשותף. לקוח אחד ביקש להיקבר עירום, כאשר מצלמת וידיאו תעביר בשידור ישיר למצבה את מראה הגופה הנרקבת ונעלמת. ועוד כהנה וכהנה סיפורים, הכל ממידע שקיבל מן היוזמים.

עד אמצע מאי השנה דיווחו לפחות 39 עיתונים, 19 תחנות רדיו ושש תחנות טלוויזיה על הדרך החדשה שבה מבקשים אמריקאים מסוימים לסיים את חייהם. אבל מי שבסופו של דבר רצו לקבור את עצמם היו דווקא העיתונאים. ב-31 במאי השנה חשף מגזין האינטרנט "סלון" את העובדה המביכה שהסיפור העיתונאי המשובח על בתי-הקברות לא היה אלא מתיחה

רפי מן

קוברים את עצמם מבושה

עשרות אמצעי תקשורת בארצות-הברית ובאירופה נפלו בשנה האחרונה קורבן ל"אמן המתיחות" ג'ואל סקגס. מהדורה אמריקאית של "שרוף" סדרתי

מתוכננת היטב. מאחוריה עמד ג'ואי סקגס, "אמן תקשורת" כהגדרתו, המתמחה מאז שנת 1966 בהונאות מסוג זה של אמצעי התקשורת.

סקגס, המתגורר בניו-יורק ובהוואי, הסביר כי כמו במתיחות קודמות ביקש גם הפעם להעביר מסר חברתי, סאטירה שתשים ללעג את "תעשיית המוות" המשגשגת בארצות-הברית כ"מזימה עסקית ענקית", מבזבזת שטחים, גורמת נזק לסביבה הטבעית ובעיקר מנצלת באופן ציני את רגשותיהם ואת כספם של לקוחותיה. וחוזר מזה, כמו תמיד, הוא ביקש לומר משהו על עולם התקשורת, על עיתונאים שמוכנים לבלוע הכל, ובלבד שיהיה בידיהם "סיפור טוב".

העובדה שסקגס עמד מאחורי מהתלת הקבורה לא היתה צריכה להפתיע עיתונאים: תיקי הארכיונים בעיתוני ארצות-הברית עמו-סים במידע על מעללי הקודמים. כל מתיחה מתוכננת בקפדנות, עם פיתיון שעיתונאים אינם מסוגלים לעמוד בפניו. "דווקא לסיפורים בקטגוריה של מזור-מכדי-להיות-אמיתי יש במדיה ביקוש רב כל-כך", מעיד סקגס.

אחת המהתלות של סקגס שזכתה לחשיפה הגדולה ביותר בוצעה ב-1995, בעת שאמריקה היתה שקועה עד צוואר במשפט הרצח של אוג'יי סימפסון. בעיצומו של הוויכוח הציבורי על פסק-דינם של המושבעים, שזיכו את סימפסון במשפט הפלילי, קיבלו עיתונאים ואנשי אקדמיה מכתבים מפרופסור למשפטים בשם ד"ר ג'וזף בונוסו, שפיתח מחשב משוכלל המיועד להחליף את המושבעים: הוא משקלל את האישומים, העדויות והראיות - וחורץ את דינו של האשם. בונוסו דיווח כי עמד בראש צוות של 150 מומחי מחשב ומשפטים, שעמלו במשך שבע שנים על פיתוח המחשב המשוכלל, המבוסס על בינה מלאכותית.

ההמצאה הדמיונית קסמה לרבים: בונוסו הבטיח כי הניתוח הדקדקני שיבצע המחשב ימנע לא רק מניפולציות של עורכי-דין חלקי לשון, אלא גם עיוותים בפסיקה הנובעים ממינם או מהשתייכותם הגזעית של המושבעים. העיתונאים רצו לראיין את

ד"ר בונוסו. סקגס השיב במיומנות מקצועית על כל שאלותיהם. הכתבות הופיעו בעיתונים, ברדיו ובטלוויזיה. למחשב ניתן שם: סלומון, הוא שלמה, המלך החכם באדם. סלומון, אגב, הרשיע את סימפסון.

בדצמבר 1995 התייצב צוות גדול של רשת הטלוויזיה בכבלים סי.אן.אן במשרדי פרויקט סלו-מון בסוהו בניו-יורק וצילם את המחשב ואת אנשי צוותו של סקגס-בונוסו. בהקלטה הציג הכתב לא מעט שאלות ספקניות למפתחי המחשב, אבל על המרקע הוקרנה בסופו של דבר כתבה אוהדת ומפרגנת על חידוש היי-טק משפטי מופלא.

כחודש אחרי השידור נחשף הביזיון והרשת נאלצה להודות שנפלה בפח. להגנתה טענה סי.אן.אן כי הסיפור היה מאה אחוז בדוי, אבל היה בו משהו "שניתן להאמין בו". עובדה: עיתונים רבים דיווחו עליו, וכמה פרופסורים למשפטים אפילו גילו בו עניין. בסי.אן.אן הבטיחו לבדוק את נוהלי העבודה העיתונאית, כדי לא ליפול בעתיד בפחים דומים, והביעו תקווה כי סקגס יסיים בכך את תעלוליו.

סקגס, מצדו, הגג את הצלחתו והסביר כי חשף לא רק את האיוולת שבשיטת המושבעים,

איורים: הדר קמחי

אלא גם את דרך תפקודם של אמצעי התקשורת האמריקאיים. "לרבים יש תחושה שהתקשורת נוהגת בחוסר אחריות", הסביר, "אבל אני רוצה להמחיש זאת". עשר שנים קודם לכן שכנע סקגס עשרות עיתונים ותחנות טלוויזיה לדווח על "משמרות הדיאטה", יוזמה עסקית חדשה שבמסגרתה יוכל מי שמתקשה לשמור בעצמו על פיו, לקבל ליווי צמוד של שומר או שומרת ראש. מאבטחי "משמרות הדיאטה" יבטיחו כי מי ששוכר אותם (תמורת 300 דולר ליום) לא יוכל לנגוס בשום מאכל אסור. כמה מידידיו של סקגס התחזו ל"לקוחות מרוצים" שסיפרו לכתבים כיצד השי"רות החדש אפשר להם לראשונה לרדת במשקל. זו היתה אמורה להיות בעיקר סאטירה על הגיחוך שבהתמכרותה של אמריקה לתעשיית הדיאטות המגלגלת מיליארדים, אבל אמצעי התקשורת שוב אכלו אותה.

המהתלה הגיעה לשיאה כאשר סקגס עצמו, בדמו"תו של מציא השיטה ג'ו בונס, הופיע בשידור חי בתוכנית הטלוויזיה "גוד מורנינג אמריקה" ברשת איי.בי.סי, והשיב בכובד ראש על שאלותיו של המגיש דייוויד הרטמן. המראיין הוותיק לא זכר כי שנתיים קודם לכן ראיין באולפן את סקגס בדמות אחרת, של מעצב שתכנן פסלים תת-מימיים ענקיים, המיועדים לשמש כבנייני מגורים לדגים. "אני מבין את תסכולם של אנשי התקשורת", אמר סקגס אחרי שחשף את מתיחת הדיאטה, שהפילה בפח גם את ה"ושינגטון פוסט" והבי.בי.סי, "אבל זה איננו אומר שהם אינם יכולים לעשות מלאכה תם טוב יותר...".

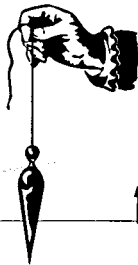
סקגס נהנה לשוב ולהתל בעיתונאים, המסרבים ללמוד את לקח מתיחותיו הקודמות. אפילו כאשר הוזמן להופיע - בוהותו האמיתית כ"אמן המת"חות" - בראיון טלוויזיה בלוס-אנג'לס בתוכנית "בידור הערב", שלח במקומו ידיד מתחזה. רק בתום השידור התקשר למפיקי התוכנית, וגילה להם שנפלו בפח, וכי סקגס האמיתי צפה בהנאה בשידור מביתו בניו-יורק.

באתר האינטרנט שלו הוא מתעד את המתיחות, שנה אחר שנה. אם להאמין למה שנכתב שם, הוא עומד מאחורי המהתלה (שזכתה אף היא לדיו"ח בלא מעט אמצעי תקשורת) על הקמת בית-בושת לכלבים, שם יוכלו הולכים על ארבע לפרוק את יצריהם תמורת 50 דולר, מבלי להתנפל על כלבתו של השכן, כמו גם פנייתו של תעשיין קוריאני לרכישת כלבים גלמודים מבתי-מחסה לתעשיית המזון למזרח הרחוק. התקשורת דיווחה על כך כאילו מדובר בעסקים אמיתיים.

סקגס אומר שהוא לעולם אינו מופתע מנכונותם של עיתונאים ליפול במלכודות שהוא טומן להם. חלק מן הכתבים, מתברר, מסתפקים בהודעות לעיתונות שהוא משגר אליהם ואפילו לא טורחים להתקשר כדי לנסות לברר את העובדות ולאמתן. אחרים שואלים כמה שאלות ומתמסרים בהנאה לבליעת הפיתיון. הכל כדי שלא להחמיץ סיפור עסיסי, הווי ומוזר ככל שיהיה. "חיישן הבולשיט שלי לא עבד הפעם", התנצל ג'ואל בראון מ"בוסטון הראלד" בפני קוראיו כאשר נחשפה מהתלת הקבורה, והודה כי לא טלפן לאיש כדי לנסות אפילו לאמת את המידע בטרם הפרסום.

כאשר נכשלה סי.אן.אן בפרשת מחשב-המושבעים "סלומון", הכתירה את דיווח ההתנצלות שלה באתר האינטרנט: "המדיה נפלה קורבן להונאה". הניסיון המצטבר של סקגס מעיד כי דווקא הקורבנות מסרבים בעקשנות ללמוד את הלקח, ומטילים עצמם כמעט בהתלהבות אל המלכודת הבאה. אחרי הכל, מה לא עושים בשביל סיפור טוב? ■

מאסר בפועל למפעיל תחנה פיראטית

עד לפני כחצי שנה שודרו ללא הפסק פרסומות נגד שידורי הרדיו הפיראטי. הפרסומות היו חלק ממאמץ משותף למשרדי התקשורת, המשפטים וביטחון הפנים לעקירה, או לצמצום, של התופעה המזיקה. המאמץ כלל מסע הסברה, פשיטות משטרה על התחנות במגמה לסגור אותן ולהחרים את המשדרים, והעמדת בעליהן לדין.

גורמים בכירים במשטרה הודו בזמן האחרון כי הניסיון להרתיע באמצעות פשיטות אינו עולה יפה: על כל תחנה פיראטית שאותרה ומשדריה הוחרמו, קמה תחניה לפחות אחת אחרת. גם מסע ההסברה לא הועיל, ולעומת זאת מממנות פרסומות מוזן אחר את התחנות הבלתי חוקיות.

בזירה השלישית, המשפטית, ניתן בימים אלה תוקף לפסק-דין תקדימי שכתוצאה ממנו נשלח לראשונה מפעיל תחנה פיראטית לעונש מאסר ממשי.

העונש המרבי הקבוע בחוק לעבירה של הפעלת תחנת רדיו ללא רישיון הוא שלוש שנות מאסר או קנס של 3.1 מיליון שקל. בפועל, ברוב המקרים ניתנו עונשים קלים בהרבה: מאסרים על-תנאי וקנסות של כמה עשרות אלפי שקלים לכל היותר.

כתב-אישום הוגש בשנת 1997 נגד שלום נחמני, שהואשם בכך שבמשך שנתיים היה הבעלים והמפעיל של תחנת רדיו בשם "רדיו סנטר", שפעלה באזור רמלה-לוד. בתקופת פעילותה של התחנה שודרו בה פרסומות מסחריות תמורת תשלום, כספים שהמערער שלשל לכיסו.

הנאשם הורשע לאחר משפט ממושך, שארך מעל לשנתיים, ובו הובאו עשרות עדים, שרובם חששו להעיד נגדו. השופט, שמואל ברוך, בבית-משפט השלום ברמלה, בחן את התנהגותו של נחמני והחליט לא להסתפק בענישה שתאפשר לו להמשיך בענייניו כרגיל. בית-המשפט קבע כי נחמני הוא אדם מתוחכם, שהקים את התחנה כדי "לעשות כסף קל" בלי לשלם מס. לנחמני כבר היתה הרשעה קודמת בגין הפעלת תחנת טלוויזיה בכבלים ללא זיכיון.

השופט ברוך גזר, לפיכך, על הנאשם שמונה חודשי מאסר בפועל, 18 חודשי מאסר על-תנאי, וכן קנס בסך 200 אלף שקל.

נחמני ערער לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב, אולם בחודש שעבר דחו השופטים יהושע גרוס, אסתר קובו ומיכל רובינשטיין את ערעורו. השלושה קבעו, כי אף שמדובר ב"קפיצת מדרגה" מבחינת הענישה, מדובר בקפיצה מוצדקת. השופטים ניתחו את הנזק הרב הנגרם לציבור מהתחנות הפיראטיות, הן במישור הכלכלי (פגיעה במפעילי התחנות הלגיטימיות ואי-תשלום מס כחוק), הן במישור הבטיחותי, והן באי-פיקוח על הנאמר בתחנה. השופטים קבעו כי נוכח שכיחותן הרבה של העבירות והיקפן, הגיע הזמן להטיל עונש מרתיע בגינן. מעתה, העונש הראוי על עבירה זו, כך נקבע, הוא מאסר בפועל. ■

איתן להמן

חובה למסור מידע

א גיליון האחרון של "העין השביעית" נסקר חוק חופש המידע, שנכנס לתוקף לפני כשנה, והאפשרויות העיתונאיות החדשות הגלומות בו, אפשרויות שהתקשורת אינה מנצלת ("זוהו שאינו יודע לשאול", "העין השביעית", גיליון מס' 22).

החוק מאפשר כיום לכל אזרח לקבל מידע מרשות ציבורית בלי שעליו להסביר ולנמק מדוע יש לו צורך במידע. על הרשות למסור את המידע בתוך 30 יום בדרך-כלל, פרט למקרים חריגים של מגב-לות וחסינויות מסוימים (כגון מטעמי ביטחון, הגנת הפרטיות וכו').

מי שהחליטה לנצל את החוק היא "העמותה הישראלית למאבק בתקיפה פסיכיאטרית", עמותה המתנגדת לאשפוז פסיכיאטרי כפוי. העמותה ביקשה לקבל לידיה את רשימת הפסיכיאטרים שמשרד הבריאות הסמיך לבדוק חולים ולאשפוז אותם בכפייה.

המשרד סירב למסור את המידע ובתגובה עתרה העמותה לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב, ודרשה למסור את הרשימות לידיה.

משרד הבריאות הסביר, כי אין מקום למסור את רשימת הפסיכיאטרים המוסמכים, הן מחשש שהם ייפגעו, מילולית או אף פיזית, על-ידי חברי העמותה או אנשים שיקבלו ממנה את המידע, והן מחשש שהעמותה תנהל נגדם תעמולה ותגרום להם לסרב לעבוד בשירות משרד הבריאות.

השופט, עדי אזר, דחה את טענות משרד הבריאות וחייב אותו למסור לעמותה את הרשימות.

אזר קבע כי שני החשדות סתמיים ולא מבוססים. באשר לחשש לשלום הפסיכיאטרים קבע, כי עצם היותם ברשימה אין בה כדי לפגוע בהם. השופט בחן את פועלה של העמותה בעבר ואת תקדים יחסי פסיכיאטר-מטופל בעבר ומצא, כי כאשר היתה, במקרים חריגים מאוד, פגיעה בפסיכיאטר, היא היתה מצד חולה שבו טיפל, ואשר ממילא יודע את שמו ופרטיו של המטפל בו, ולו אין כל צורך ברשימה המפורטת. זאת ועוד, העמותה המבקשת את הרשימה כבר פרסמה בעבר פרסומים שונים, ואף שהם כוונו ישירות נגד פסיכיאטרים מסוימים, שהיו מעורבים במקרים שנויים במחלוקת, איש מהם לא נפגע. העמותה פעלה באופן חוקי, ובמשך שש שנות פעילותה לא סיכנה איש.

בית-המשפט גם מצא שפסיכיאטרים שנגדם ניהלה העמותה מאבק ציבורי ממושך, כולל פרסומים פוגעים, המשיכו לעבוד עם משרד הבריאות ואף נתנו חוות-דעת על חולים הוקוקים לאשפוז בכפייה. מכאן הגיע בית-המשפט למסקנה שהחשש מצמצום מספר הפסיכיאטרים שיעבדו עם המשרד אין לו בסיס.

השופט אזר חייב אפוא את המדינה למסור לעמותה את הרשימה תוך 30 יום, ואף חייב אותה בהוצאות בסך 20 אלף שקל.

פסק-הדין מחזק מגמה שנקבעה בפסקי-דין אחרונים – להרחיב את חופש המידע ולתת כלים נוספים בידי עיתונאים ואזרחים המבקשים מידע מהרשויות.

איתן להמן הוא עורך-דין

אין חדשות

תוכניות בידור דחוק מלוח השידורים את מהדורת החדשות המרכזית של איי.טי.וי עד שהרשויות התערבו ותבעו מהערוץ למלא את תפקידו הציבורי

המסחרי הסבירו את קבלת ההחלטה במלה אחת: רייטינג. לטענתם, זכיינית הערוץ (איי.טי.וי) היא חברת טלוויזיה בעלת מטרות רווח וככזו עליה לעשות כל שביכולתה להגדיל את קהל הצופים בשידוריה. מנהלי איי.טי.וי הציגו נתונים המלמדים שבשעת שידור המהדורה (22:00-22:30), שליש מצופי הערוץ עוברים

במהדורת החדשות של השעה עשר בערוץ 3 – הערוץ המסחרי-ציבורי הראשון שהוקם בממלכה – החלה לפני למעלה משנה, במרץ 1999, כשהנהלתו החליטה להסירה מהמרקע. השאלה שהעסיקה צופים ועיתונאים כאחד הייתה מדוע החליטה הרשת לבטל תוכנית דגל ותיקה ופופולרית מאוד שמדי ערב צפו בה כשישה מיליון איש. קברניטי הערוץ

תמו אשורי, לונדון

קובל לחשוב שתפקידה של מהדורת חדשות טלוויזיונית הוא לספק כותרות ולהביא ידיעות. בשנה האחרונה נהפכה בבריטניה מהדורת חדשות לנושא חדשותי. ההתעניינות התקשורתית

לצפייה בערוצים אחרים. לפיכך החליטו קברניטי החברה להחליף את מהדורת החדשות היומית שהפקתה יקרה וצופיה מעטים יחסית בתוכניות בידור שהפקתן זולה ופוטנציאל הצפייה בהן גדול יותר.

כדי להדגים את מדיניות השידור החדשה הודרו מנהלי הערוץ לפרסם כי ביומו הראשון של לוח השידורים החדש ישודר אחד מסרטי גיימס בונד במקום מהדורת החדשות. אך השאלה העיקרית שהתעוררה לא היתה גורלה של רצועת שידור בת חצי שעה, אלא תפקידו של השידור הציבורי בבריטניה. אנשי תקשורת וממשל טענו שחיסולה של מהדורת החדשות משמעותה חיסולה של איי.טי.וי. כתחנת שידור ציבורית. ההנמקה היתה שחובתה של רשת ציבורית, גם זו הממומנת על-ידי מפרסמים, לספק תוכניות אינפורמטיביות בכלל וחדשות בפרט בשעות צפיית השידור איי.טי.וי, הם טוענים, היא רשת השידור המסחרית הציבורית הגדולה במדינה, ופגיעה במעמדה היא פגיעה במעמדו של השידור הציבורי בבריטניה כולה.

כדי להבין מדוע ההחלטה על חיסול החדשות השעה עשר עוררה דיון עקרוני כל-כך, יש לחזור לימיה הראשונים של המהדורה, שלושה עשורים לאחור.

בשנות החמישים המאוחרות הופקע המונח פול על השידורים בבריטניה מרשת השידור הממלכתית, הבי.בי.סי. הוקם ערוץ נוסף ותברה מסחרית (איי.טי.וי) קיבלה את הויכוח להפעלתו. מהחברה החדשה נדרש להפיק תוכניות מגוונות וביניהן גם מהדורות חדשות. תחנת השידור הוקמה כתחנה ציבורית המנוהלת על-ידי גוף מסחרי וממומנת על-ידי חברות פרסום עצמאיות. המטרה המקורית שלשמה הוקם ערוץ שידור נוסף היתה ליצור תחרות בין ערוצי הטלוויזיה ולתת שוק את הציבור למקורות מידע נוספים על אלה שסיפקה הבי.בי.סי.

בשנות השישים החלה איי.טי.וי (אחת מחברות הבת של איי.טי.וי) לשדר מדי ערב בשעות השיא מהדורת חדשות בת חצי שעה. צופי הטלוויזיה למדו להעביר ערוצים במכשיר הטלוויזיה, ומהדורת החדשות, שנקראה עם הקמתה ב-1967 "News at Ten", הפכה תוך שנים ספורות למהדורה הנצפית ביותר בבריטניה. התוצאה לא היתה מקרית: קברניטי הערוץ החדש עמלו על עיצוב תוכנית חדשות חדשנית בתכנים, בצורה ובהגשה, שהציעה חלופה מושכת לשידורים הממלכתיים.

בניגוד לבי.בי.סי, הקפידה איי.טי.וי לשדר כתבות שטח מלוות בתמונות. הסיפורים המצולמים לוו בקריינות בהירה. השדרים ומגישי החדשות היו בראש ובראשונה עיתונאים, בניגוד לתפיסת הבי.בי.סי, שהפקידה את הגשת המהדורות בידי קריינים נטולי יומרה עיתונאית. מהדורת החדשות החדשה

שהופקה על-ידי גופים מסחריים הקפידה לשדר, בצד כתבות בעלות גוון פוליטי, גם כתבות צבע קלות. וכך הפכו מנהלי איי.טי.וי את מהדורת החדשות, שהיתה בעיקרה אינפורמטיבית, לתוכנית עם גוון בידורי חברתי קליט ומהנה.

שינויים מסוג זה, שהונהגו כמעט בכל שידורי החדשות ברחבי העולם, נראים כיום מובנים מאליהם, אך בזמנו הם נחשבו למהפכניים וסחפו צופים רבים שנשטשו בשמחה את הבי.בי.סי הוותיקה וה"מיושנת" לטובת מתחרתה המסחרית.

בתחילת שנות התשעים הסתמן שינוי משמעותי ראשון בנוף שידורי הטלוויזיה בבריטניה. ערוצי הכבלים, ביניהם רשת סקאי, סי.אן.אן ואחרים, סיפקו לקהל המנוי-ים חדשות מסביב לשעון. ערוצי כבלים נוספים הציעו תוכניות מגוונות בשעות צפיית השיא. התוצאה היתה ירידה מתמדת באחוזי הצפייה בחדשות של עשר. בלחץ המפרסמים ניסו מנהלי איי.טי.וי להיפטר מהמהדורת החדשות, שהפכה עתה לנטל מסחרי.

מפלגת השמרנים וג'ון מייג'ור בראשה התנגדו ליוזמה, בטענה שכמו בשנות השישים כך גם בשנות התשעים, חובתו של ערוץ מסחרי ציבורי להציע חלופה לשידורים

בעידן של תחרות קשה היא חייבת למלא את רצונם של צופיה, כי ללא צופים אין לה זכות ואפשרות קיום.

לקראת סוף השנה האזרחית נמסרה הבקשה לאישורה של רשת מיוחדת – רשת הטלוויזיה זיה העצמאית. תפקידו של גוף ציבורי זה הוא להגביל את עצמאותן של חברות השידור העצמאיות (הכוונה היא לכל גופי השידור מלבד הבי.בי.סי). בפועל חובתה של הרשת להבטיח תחרות הוגנת ויעילה בין גופי השידור דור בבריטניה. בנובמבר 1999 החליטה הרשות להיענות לבקשת מנהלי איי.טי.וי ולאפשר להם להיפרד ממהדורת חדשות השעה עשר.

איי.טי.וי השיגה את מבוקשה, אבל חויבה להפיק שתי מהדורות חדשות, אחת בשעה 18:30 והשנייה בשעה 23:00. ראש חטיבת החדשות של הרשת, סטיב אנדרסון, הבהיר לצופי הטלוויזיה בבריטניה שאיי.טי.וי תמשיך למלא את חובתה הציבורית ותספק מהדורות איכותיות – חדשות מספר אחת, כדבריו.

מסתבר שציבור הצופים של איי.טי.וי חשב אחרת. מהיום שבו הורדה המהדורה מהמרקע ועד היום חלה ירידה תלולה, 14 אחוז, באחוזי הצפייה במהדורות החלופיות. נציגיה של הרשות לטלוויזיה עצמאית, שרק לפני שנה

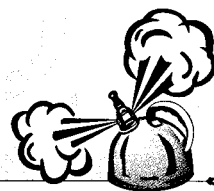
התחרות בעידן הרב-ערוצי אינה מאפשרת לעורכי החדשות לשמור על העקרונות המקצועיים

אפשרו למנהליה של איי.טי.וי להיפטר ממהדורת השעה עשר, נחרדו מהנתונים שהוצגו בפניהם. דובריה מסרו כי המצב הנוכחי, שבו תלויים כל צופי הטלוויזיה בבריטניה במהדורת חדשות אחת בשעות צפיית שיא, אינו מתקבל על הדעת. בסוף מאי השנה נדרשו נציגי איי.טי.וי לחשוב על תחליף ראוי למהדורת עשר. בסוף יוני העבירה הרשות לטלוויזיה עצמאית את דרישתה לאיי.טי.וי: להעביר את מהדורת החדשות לשעה עשר וחצי, שעה שתאפשר למרבית הקהל לצפות בה, אך לא תפגע קשות ברצועת הפריים טיים של התחנה. אולם מנהלי איי.טי.וי מסרבים לדרישה זו, וטוענים כי לרשות אין סמכות חוקית לכפות עליהם את העברת המהדורה.

זהו, אולי, המבחן החשוב ביותר בתולדותיה של הרשות לטלוויזיה עצמאית. נראה שבידי נציגיה עומדות שתי ברירות: האחת, להיכנע לכוחות השוק ולאפשר לרשת הטלוויזיה המסחרית לעשות כרצונה; האחרת, למלא את התפקיד שלשמו הוקמה ולייצג את האינטרס הציבורי. ■

חמר אשורי כותבת דוקטורט
London School of Economics - C

הממלכתיים. מנהלי איי.טי.וי נאלצו לקבל את הדין והמהדורה הוסיפה להיות משודרת בכל יום חול בשעה עשר בדיוק. באוקטובר השנה חל שינוי נוסף במערך השידורים בבריטניה – כניסתם של הערוצים הדיגיטליים. מנהלי איי.טי.וי חששו שהפעלתם של מאות ערוצים נוספים, ובכללם ערוץ החדשות החדש של הבי.בי.סי, תוביל לירידה נוספת באחוזי הצפייה במהדורת החדשות השעה עשר. הם ניסו אפוא פעם נוספת להיפטר ממנה. ראש ממשלת בריטניה, טוני בלייר, הביע את התנגדותו ואילו הצטרפו הנסיך צ'ארלס ופוליטיקאים מימין ומשמאל, ובכללם ויליאם הייג ראש האופוזיציה. הבולט במתנגדים היה שר התרבות, כריס סמית. השר, בדומה לקודמיו נציגי מפלגת השמרנים, טען שביטול מהדורת החדשות נוגד את תקנות השידור הציבורי המחייבות את איי.טי.וי, כמו כל רשת ציבורית-פרסומית אחרת, לספק תחרות הולמת וישירה לשידורי החדשות בכלל ושידורי הבי.בי.סי בפרט. לא ייתכן, הוא הוסיף, שמטעמי רייטינג ופופולריות תמעל רשת טלוויזיה ציבורית בתפקידה. קברניטי איי.טי.וי הבהירו לשר סמית ולשאר המתנגדים כי עליהם להתאים את מערך השידורים למציאות הטלוויזיונית המשתנה:

טעם רע

לא מכבר נתנה העיתונות ביטוי בפרסומים שונים להתנגחות של הכתב לענייני משטרה בערוץ הראשון, אורי כהן-אהרונוב, עם פרק-ליטות המדינה.

כהן-אהרונוב טוען כי הפרקליטות מנסה להלך עליו אימים בעקבות מכתב שנשלח אליו ובו התבקש להגיב על מידע שנמסר לפרקליטות. על-פי המידע פנה הכתב לעד המדינה רני גלוגאן, ואמר לו כי הוא בוגד בחבריו. הדברים אירעו דקות ספורות לפני שעלה גלוגאן להעיד מטעם התביעה במשפ"טם של הניצבים יאיר יצחקי ויעקב רוז בבית-הדין המשמעתי של המשטרה. היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטת המדינה הנחו לבדוק את הדברים, כדי לבדוק אם יש מקום להמשך טיפול, או שמא מדובר באמירה שנעשתה במסגרת עבודתו העיתונאית של הכתב.

הכתב לא השיב לגופה של הטענה. נראה שפנה לעמיתיו מן התקשורת ומסר בידם את מכתב הפנייה של הפרקליטות. בראיון רדיו, בגיבוי של תא כתבי המשטרה, יצא הכתב להתנגח בפרקליטות. לטענתו לא אמר את המלה "בוגד", אלא רק הטיח בעד המדינה, "אתה לא מתבייש?"

ראוי להבהיר כמה נקודות:

היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטת המדינה מקדמים בברכה כל ביקורת הוגנת, הן מצד הציבור, הן מצד העיתונות והן מצד מערכת אכיפת החוק. והא ראייה - כאשר עלה חשד להדלפות מתוך הפרקליטות, עמדו אנשיה לחקירה במשטרה. באותה מידה צריכים העיתונאים להיות פתוחים לביקורת על פעולתם - ציבורית ומשפטית כאחת. הפרקליטות אינה מאיימת על איש. לא ייתכן שעיתונאי לא ישתף פעולה עם גורמי אכיפת החוק רק משום היותו עיתונאי. העיתונות איננה מעל לחוק. התנהגותו של הכתב כלפי עד המדינה - כפי שעלה מהתלונה שקיבלנו - ראויה בוודאי לביקורת. על-פי טענתו עצמו, הוא קרא לעבר העד "אתה לא מתבייש?". אין לשכוח, מדובר באדם שחרב עליו עולמו, שאבדו לו חבריו הטובים, שהגיע לסף חורבן כלכלי, ושעמד באותן דקות ממש להעיד נגד שניים מחבריו בידיעה שעדותו עלולה להרוס קריירה של עשרות שנים במשטרה, להרוס מפעל חיים. בפסק-דינו קבע בית-הדין המשמעתי כי גלוגאן היה עד מהימן ונתן אמון מלא

בחר שלא להותיר את הבדיקה במישור הדיס-קרטי, ופנה לתקשורת.

ועדה בראשות השופט בדימוס אליהו וינוגרד המליצה לאחרונה, בין היתר, להטיל מגבלות על הסיקור העיתונאי של חקירות. הצטרף להמלצות גם נציג העיתונאים בוועדה, משה נוסבאום, בעצמו כתב לענייני משטרה. גם אם יש החולקים על המלצות הוועדה, הדברים מעידים כי גם העיתונאים מכירים בכך שנחצו גבולות המותר והראוי באופן שבו שומרת העיתונות על כבוד האדם של הבאים בשערי חדרי החקירות ובתי-המשפט. התנהגותו של אורי כהן-אהרונוב בבית-הדין המשמעתי עשויה להיות דוגמה לכך.

עידו באום

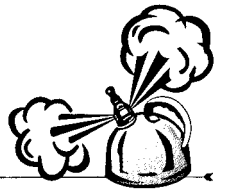
הכותב הוא דובר משרד המשפטים

צעד הורס אמון

לעתים קרובות מתפרסמים סקרים, אשר מעידים שמקצוע העיתונות נמצא, יחד עם חברות בכנסת, בתחתית סולם ההערכה והאי-מון הציבורי.

איורים: עמוס אלנבוין

המשתפת באולפן מרככת את גורם ההתרעה. בניגוד לכך עומדים שידור טקס הפולסא-דנורא של מאיר ברנס נגד ביקורו של האפי"פ יור, או שידור דבריהם של כמה מתיישבים מאיתמר, במסגרת אותה התוכנית. מי שחרג מקנה המידה הנורמטיבי ראוי להיות מוצג לציבור באופן נפרד ולא כבעל דעה המתאימה לשיח תרבותי. הכוונה אינה ליצור דמוי ניצויה של הדובר, אלא להציג את דבריו

בתוכנית "משעל חם" (29.5.00) שודרו דבריו בגנות ראש הממשלה, שכללו גם איום על חייו. לא היה די, כנראה, בשידור הדברים, שכן לאחריהם התארה ריקלין, נציג "דור המשך" של יש"ע, באולפן. הדיון באולפן מעלה סתירות ותהיות לא מעטות. ריקלין, לכאורה "העשב השוטה", ההריג, נוטל חלק בכינוס שבת אחים גם יחד. עמו באולפן חותנו ישראל הראל אשר מצד

עובדה זו ידועה גם לציבור העיתונאים, וסביר היה להניח שיעשה מאמץ לשנות את המצב, הן מצד הפרטים והן מצד הגופים הייצוגיים של עיתונאי ישראל, שברשותם הכלים היעילים ביותר לכך.

לצערי נקטה אגודת העיתונאים צעד הפוך מן המתבקש, שגרם לי לאכזבה ועלבון כאורח חית שיש לה ציפיות גבוהות מעיתונאים, ובייחוד מאלה שהם עובדי מדינה. אני מתכוונת לעובדה המתמיהה, שאגודת העיתונאים מינתה את איתן אורן כחבר ועדת האתיקה שלה.

אין צורך לחזור על השאלות הנוקבות שעלו עקב הכתבה, החשודה כמבוימת, שתיארה טקס השבעה של ארגון אי"ל בראשותו של אבישי רביב. בדו"ח ועדת שמגר, שחקרה את רצח יצחק רבין ז"ל, נאמרו מלים קשות על תפקודו של איתן אורן בקשר לאותה כתבה, מה שמטיל עליו צל כעיתונאי.

נוסף על כך, מתוך קריאת "המסמך החסוי", שהפך לגלוי (עקב עתירת יואב יצחק לבג"ץ), עולה כי היועץ המשפטי לממשלה בן-יאיר ביקר בו קשות את איתן אורן. למעשה, הוא המליץ להגיש כתב-אישום נגדו, אך עקב התנגדות אנשי הפרקליטות ויתר בחוסר רצון וציין, שאינו רוצה להיות מעורב בסגירת התיק. הוא הורה לשלוח מכתב מחאה חריף לרשות השידור על מעשיו של איתן אורן, שאינם עולים בקנה אחד עם אתיקה עיתונאית, בלשון המעטה. האם מכל עיתונאי ישראל הראויים והמעוניינים לכהן בוועדת האתיקה של האגודה, מר אורן הוא המתאים לכך ביותר? ואולי יש לי ציפיות מוגזמות מן האגודה, וכל אשר נעשה כאן היה מחווה כלפי עמית הזקוק לשיפוץ תדמיתו הציבורית?

בהסתייגות הראויה, תוך שיבוצם במקום הראוי להם: במקרה זה, אמירות היכולות לעודד רצח פוליטי של ראש הממשלה. מנגד יש העשויים לטעון כי עצם הישיבה המשותפת לדיון עשויה להיות גורם ממתן, או מאזן, משום שהאיש החריג נאלץ להתמודד מול הטוענים נגדו ולמעשה להפוך מודע יותר לחומרת דבריו. שולחן הידברות רעיוני שכזה אינו מביא בהכרח למתינות, אלא למראית עין של ריסון. העובדה כי החריג אינו עוד מתוך לגדר מצביעה על הפשרת "קרקע הנורמות" של חברה מתוקנת. לעניות דעתי, המחיר שהציבור נדרש לשלם על כך גבוה מדי.

אחד מסתייג מהדברים, אך מצד אחר מגלה הבנה. מנגד מנסה הצוות האורח באולפן להדגיש את חומרת האמירות, אך נוכח החיבוק המשפחתי, היוצר תחושה של היכרות אישית - טענות אלו נחלשות.

אם לא די בכך, הרי שבדיון השתתפה גם עו"ד דליה רביץ-פילוסוף, בתו של ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל. עצם ההסבה המשותפת לשולחן אחד של החורג מנורמה יחד עם קורבן של "חריגה" קיצונית, מטשטש את הגבולות.

למעשה הוציאה "משעל חם" את העוקץ מהסיקור העיתונאי. התבטאויות חריגות צריכות לבוא לידי ביטוי באמצעי התקשורת, ולו רק בבחינת האמירה הציבורית של דע אל מול מי אתה עומד. אם היתה בשידור כוונה להתריע על מגמות אנטי-דמוקרטיות ואנטי-חוקיות ומסכנות את הסדר הציבורי, הרי ההסבה

גבי אידן

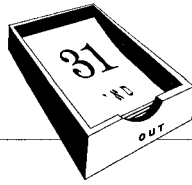
הכוחבת היא עובדת לשעבר במכון ויצמן

שבת אחים גם יחד

כולנו נוכחים מדי פעם במפגשים משפחתיים בחגים. זו שעה של רצון טוב, שעה לדרוש זה בשלמו של זה, להציג אידייליה ומעבר לכך להשקיע מאמצים עילאיים בהסתרת הכבשה השחורה של המשפחה. שמעון ריקלין הוא לכאורה כבשה שכזו.

חני קומנשטר
הכוחבת היא עוזרת מחקר במכון
הישראלי לדמוקרטיה

1 במאי: כתב-אישום נוסף נגד נמרודי. כתב-אישום נוסף הוגש לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב נגד מו"ל "מעריב" עופר נמרודי, הפעם באשמת מתן שוחד למנהל כלא מעשיהו ולאחראי על המרפאה בכלא. על-פי כתב-האישום זכה נמרודי תמורת השוחד בתנאי מאסר משופרים ומועדפים, בעת שריצה את עונשו על עבירות של האונת סתר בשנים 1998-1999. במקביל הוגש כתב-אישום בבית-משפט השלום ברמלה נגד ארבעה אנשי שירות בתי-הסוהר, שאפשרו לנמרודי תנאים חריגים בעת מאסרו. בין הנאשמים גם סגן נציב שירות בתי-הסוהר, תת-גונדר יוסי פולק.

4 במאי: "השרוף" נחשף. הזמר חיים צינוביץ' הודה לראשונה שהוא איש שהתחזה לזמר שנקרא "השרוף", אשר שימש נושא לכתבת שער במוסף "7 ימים" ב"ידיעות אחרונות". הכתבה, מאת גדעון מרון, הביאה את סיפור חייו סוחט הדמעות של זמר מזרחי שנפצע ונכווה קשות (ומשום כך הוא מופיע עם מסכה על פניו). לאחר פרסום הכתבה דיווח אתר החדשות באינטרנט "עניין מרכזי" כי מדובר בהונאה, שמאחוריה עומד הזמר צינוביץ'. בראיון בתוכניתו של יאיר לפיד בערוץ 2 הודה צינוביץ' כי הוא "השרוף" והסביר כי אמצעי התקשורת התעלמו ממנו. "בתור חיים צינוביץ' לא היה לי סיכוי", הסביר את ההתחזות ל"שרוף".

5 במאי: נפסל קמע על נמרודי. קטע סאטירי על תנאי מעצרו של עופר נמרודי, מו"ל "מעריב", נפסל לשידור בתוכנית "חוצופים" בערוץ השני. הקטע נפסל בידי עוזי פלד, מנכ"ל "טלעד", הזכיינית המשרדת את התוכנית. פלד פסל עוד שני קטעים שהוקלטו.

6 במאי: שיבושים בותב"ג. יממה של שיבושים קשים בקשר האלחוט בין מגדל הפיקוח בנמל התעופה בן-גוריון לבין מטוסים ממריאים ונוחתים – בגלל הפרעות קשות של תחנות רדיו פיראטיות בתדר האלחוט של נתב"ג.

10 במאי: פשיטה במוסקבה. משטרת המסים ושירות הביטחון הרוסי פשטו במוסקבה על משרדי תאגיד התקשורת "מדיה מוסט", הנמצא בבעלותו של איש העסקים ולדימיר גוסינסקי, המחזיק גם כרבע ממניות "מעריב". מקורות במוסקבה מסרו כי הפשיטה, שבמהלכה נלקחו מסמכים רבים, נועדה לאסוף ראיות בקשר לחשדות נגד בכיר במשרד האוצר הרוסי. מועצת המנהלים של התאגיד הגדירה את הפשיטה כניסיון לדכא את חופש העיתונות ברוסיה.

13 במאי: הביזיון והתביעה. בעקבות הופעת להקת "פינג פונג", שייצגה את ישראל בתחרות הזמר האירופית "אירוויזיון" – הופעה שהוגדרה כמעט בכל אמצעי התקשורת כ"ביזיון" – החליטה רשות-השידור, ששיגרה את הלהקה, לדרוש מחבריה להחזיר את הוצאות ההפקה והנסיעה. חברי הלהקה עוררו מחלוקת כאשר החליטו להניף את הדגל הסורי בעת ההופעה, אף שהדבר נאסר עליהם במפורש בידי רשות-השידור. נשמעה גם ביקורת קשה על איכות השיר, שהגיע לאחד המקומות האחרונים בתחרות.

16 במאי: הותר לפרסום. לראשונה בישראל יוכלו רופאים, פסיכולוגים, עורכי-דין, וטרינרים, אופטומטריסטים ומיילדות לפרסם את עצמם במודעות באמצעי התקשורת ובדרך כים אחרות. הפרסום התאפשר לאחר שהכנסת אישרה בקריאה שנייה ושלישית חוק בעניין זה. נקבע כי לגבי עורכי-דין תחליט לשכת עורכי-הדין על כללי הפרסום.

17 במאי: היוצרים להצלת השידור. בהפגנה מול בניין הטלוויזיה הישראלית בירושלים תבעו חברי פורום היוצרים והמפיקים לפעול ליישום דו"ח ורדי כדי להציל את השידור הציבורי, ולהעביר את האחריות על רשות-השידור למשרד התרבות. אחת הכרזות שנישאה בהפגנה קראה "להרוס ולבנות מחדש" את רשות-השידור. מנכ"ל הרשות, אורי פורת, אמר בתגובה כי במסגרת תוכנית ההבראה של הרשות יגדל באופן משמעותי מספר ההפקות שיימסרו ליוצרים שאינם עובדיה.

18 במאי: נדחתה תביעת נגבי. בית-הדין לעבודה בירושלים דחה את תביעתו של הפרשן המשפטי משה נגבי, להורות לרשות-השידור להחזיר לשידור את תוכנית הרדיו "דין ודברים" בעריכתו ובהגשתו. נגבי דרש כי הרשות תקיים את החלטת מליאתה להחזיר את התוכנית, שבוטלה לפני כשנתיים בידי מנהל הרדיו אמנון נדב, בקול-ישראל מוכנים לחדש את התוכנית, אם יצורף לה עורך נוסף.

25 במאי: "מעריב"-"בזק"-"וואלה". תאגיד התקשורת הרוסי "מדיה מוסט" ו"מעריב" ישיקו במשותף כ-36 מיליון דולר בחברת אינטרנט חדשה של "בזק בינלאומי" ושל "וואלה", פורטל האינטרנט הפופולרי ביותר בישראל. הממונה על ההגבלים העסקיים בודק את העסקה.

30 במאי: המשדר – במכונת הכביסה. משדר של תחנת רדיו חרדית פיראטית, אשר הופעל בקריית-שמונה, נמצא מוטמן בדירה פרטית – בתוך מכונת כביסה. אנשי המשטרה ומשרד התקשורת הגיעו למקום וביקשו להחרים את הציוד, אך בעלת הדירה שבה הוחזק המשדר סירבה לפתוח את הדלת. רק לאחר שלמקום הגיעו הרב הראשי של העיר ונציג ש"ס בעירייה יה הסכימה האשה לאפשר את כניסת השוטרים, שמצאו את המשדר טמון במכונת הכביסה.

30 במאי: בין דיווח לפרסומת. תיקון חדש בחוק להגנת הצרכן, שאושר בכנסת בקריאה שנייה ושלישית, קובע כי יש להדגיש באופן ברור כי מדובר בפרסומת מסחרית כאשר מי שמופיע בפרסומת הוא עיתונאי. התיקון נועד למנוע בלבול מצד הצרכנים בין ידיעה עיתונאית לבין פרסומת. התיקון הוכנס לאחר שעיתונאים הופיעו בפרסומות, בעיקר ברדיו ובטלוויזיה, והתעורר חשש כי הצרכנים עלו-לים להתרשם שמדובר בדיווח עיתונאי.

31 במאי: 17 מיליון דולר ל"מעריב" ול"הארץ". שופט בבית-המשפט הפדרלי בניו-יורק פסק כי שמואל שמואלי, עורכו הראשי לשעבר של השבועון בעברית "ישראל שלנו", והחברות שהוציאו לאור את העיתון, ישלמו לעיתונים "מעריב" ו"הארץ" פיצויים בסך 17 מיליון דולר – בשל הפרה שיטתית של זכויות יוצרים. ■

מרבית המידע במדור זה מתבסס על דיווחים שהופיעו בעיתונים